

Terje Einarsen

**Oljefondets investeringer i selskaper som har
medvirket til forbrytelser i Palestina:
Kan noen holdes ansvarlig?**

Utredning 2025

© Terje Einarsen

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	5
SAMMENDRAG	7
1. PROBLEMSTILLING	9
2. FORMÅLET MED EN EVENTUELL ANMELDELSE	14
3. AVGRENSNING OG VIDERE FREMSTILLING	14
4. HVEM SOM ANMELDER OG HVEM ANMELDELSEN SKAL INNGIS TIL	15
5. VALG AV TIDSPERIODE FOR DE ANMELDT FORHOLD	15
6. HVEM ANMELDELSEN KAN ELLER SKAL RETTES MOT	17
6.1 FORETAKSANSVAR	17
6.2 ENKELTPERSONER I RELEVANTE NORSKE ORGANER	19
6.3 HVEM BØR ANMELDES?	24
7. STRAFFBARE HOVEDHANDLINGER, SELSKAPERS MEDVIRKNING OG MEDVIRKNING ELLER OVERORDNET ANSVAR RELATERT TIL OLJEFONDET	24
7.1 STRAFFBARE HOVEDHANDLINGER I PALESTINA	24
7.2 SELSKAPERS MEDVIRKNING TIL STRAFFBARE HOVEDHANDLINGER I PALESTINA	27
7.2.1 <i>Selskaper som helt eller delvis driver kriminell virksomhet</i>	27
7.2.2 <i>Oljefondets investeringer i israelske selskaper</i>	27
7.2.3 <i>Oljefondets investeringer i relevante andre selskaper</i>	30
7.3 NÆRMERE OM DEN FOLKERETTLIGE HANDLINGSPLIKTEN	35
7.4 MEDVIRKNINGSHANDLINGER RELATERT TIL OLJEFONDET – FORETAKSSTRAFF OG INDIVIDUELT ANSVAR	38
7.4.1 <i>Generelle betingelser for medvirkningsansvar</i>	38
7.4.2 <i>Medvirkningshandlinger knyttet til Oljefondet</i>	41
7.4.2.1 Betydningen av at Oljefondet er minoritetsaksjonær i det enkelte selskap	41
7.4.2.2 Albanenes kritiske spørsmål til finansministeren i brev av 30. april 2025	43
7.4.2.3 Albanenes oppfølging i brev av 20. mai 2025	44
7.4.2.4 Stoltenbergs svarbrev av 30. mai 2025	45
7.4.2.5 Foretaksstraff – rettslig evaluering	47
7.4.2.6 Individuelt ansvar – rettslig evaluering	60
8. STRAFFELOVGIVNINGENS VIRKEOMRÅDE (JURISDIKSJON) OG «ALLMENNE HENSYN»	65
9. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	67

Forord

Denne utredningen er skrevet på oppdrag fra Palestinakomiteen i Norge. Mandatet har vært å undersøke og vurdere om det kan være begått straffbare handlinger relatert til Statens pensjonsfond utlands (Oljefondets) investeringer i israelske eller andre utenlandske selskaper som har medvirket til straffbare handlinger i Palestina. Spørsmålet er særlig om det kan være grunnlag for anmeldelse til norsk påtalemyndighet av norske foretak eller fysiske personer, og hva en anmelder må eller bør ta stilling til før anmeldelse inngis.

Arbeidet har vært utført i perioden april-august 2025. Det har ikke vært lagt noen føringer for innholdet i utredningen fra Palestinakomiteen eller andre. Det er kun benyttet åpne kilder med kildehenvisninger.

Oljefondets investeringer relatert til Israel og Palestina har vært et tema i norsk offentlighet og i sivilsamfunnet, særlig det siste halvannet året. Spørsmål knyttet til investeringspraksis har i flere omganger blitt vurdert av Norges Banks Investment Management (NBIM), Etikkrådet, Norges Banks Hovedstyre, Representantskapet for Norges Bank, Finansdepartementet og Stortinget, trolig også av Norges Banks Administrasjon (NBA). I forbindelse med behandlingen av fondsmeldingen i Stortinget med avsluttende plenumsdebatt 4. juni 2025, ble det stemt over en rekke forslag fra deler av opposisjonen. Resultatet var at lite skulle endres i Oljefondets aktuelle praksis.

Kritikken mot Oljefondet har ikke stilnet. FNs spesialrapportør Francesca Albanese er sentral i dette bildet. Albanese besøkte Etikkrådet, NBIM og Stortingets utenriks- og forsvarskomite i februar 2025, hvor hun stilte kritiske spørsmål om Oljefondets investeringer. Hun fulgte opp med skriftlige spørsmål og kommentarer i brev til Finansdepartementet våren 2025 og varslet at Oljefondets investeringer ville bli omtalt i hennes nye rapport til FNs Human Rights Council. I svarbrevet fra finansminister Stoltenberg ble det fremholdt at ingen av investeringene krenker folkeretten. Albanese-rapporten «*From economy of occupation to economy of genocide*», som er offisielt datert 30. juni 2025, ble vedlagt et nytt brev til finansminister Jens Stoltenberg og utenriksminister Barth Eide av 26. juni 2025. Rapporten retter ikke bare kritikk mot Oljefondet og andre investorer i den israelske okkupasjons- og folkemordøkonomien, den hevder også at mange israelske og andre utenlandske selskaper som Oljefondet er investert i, konkret gjennom sin virksomhet i Israel og Palestina har medvirket til alvorlige internasjonale forbrytelser.

Det er derfor stadig aktuelt til å stille det spørsmålet som Palestinakomiteen har ønsket svar på.

Sign.

Terje Einarsen

Advokat (H), dr. juris, professor i rettsvitenskap (UiB), LL.M (Harvard Law School)

Bergen, 25. august 2025

© Terje Einarsen

Sammendrag

Utredningen har undersøkt om det kan være grunnlag for anmeldelse til norsk påtalemyndighet av norske foretak eller fysiske personer, nærmere bestemt for straffbare handlinger relatert til Oljefondets investeringer i israelske eller andre selskaper som har eller kan ha medvirket til straffbare israelske handlinger i Palestina.

I forbindelse med en eventuell anmeldelse er det flere spørsmål som bør vurderes og avklares, blant annet hvem en anmeldelse kan eller skal rettes mot. Oljefondet (NBIM) er en integrert del av Norges Bank, som er en offentlig virksomhet som i prinsippet kan ilegges foretaksstraff. Det samme gjelder for Finansdepartementet, som har et overordnet ansvar for Oljefondet og Norges Banks virksomhet.

Utredningen drøfter og konkluderer med at det kan være grunnlag for å ilegge Norges Bank og Finansdepartementet foretaksstraff for overtredelse av en eller flere bestemmelser i straffeloven kap. 16 om folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, jf. § 15 om medvirkning. Den rettslige konstruksjonen som her vil kunne begrunne et eventuelt ansvar, er at Norges Bank gjennom Oljefondets investeringer og eierskap har medvirket til ett eller flere av de relevante selskapenes medvirkning til en straffbar israelsk hovedhandling rettet mot palestinerne i Palestina, i Gaza, på Vestbredden eller i Øst-Jerusalem. Et av spørsmålene som er drøftet nærmere i utredningen, gjelder den strafferettslige betydningen av at Oljefondet er minoritetsaksjonær i de selskaper som fondet er investert i.

Når det gjelder enkeltpersoners ansvar, kan både medvirkning og ansvarsformen overordnet ansvar etter bestemmelsen i straffeloven 109 i prinsippet være aktuelt, avhengig av stilling og rolle for den enkelte. Utredningen antyder at individuelt straffansvar for flere personer ikke kan utelukkes, men at deler forsettskravet kanskje ikke er oppfylt eller kan være vanskelig å bevise.

Avslutningsvis er det konkludert med at det kan være god grunn til å overveie en anmeldelse, men også at påtalemyndigheten (NAST) på eget initiativ burde iverksette etterforskning.

1. Problemstilling

Det er velkjent at Statens pensjonsfond utland (heretter Oljefondet) har foretatt omfattende investeringer i en rekke israelske og utenlandske selskap som gjennom sin virksomhet har blitt anklaget for å medvirke til folkerettsstridige handlinger i de okkuperte palestinske områdene. Oljefondet forvaltes av Norges Bank, som er et statlig foretak etter straffeloven.

Hvis Oljefondet er aksjonær i selskaper som har medvirket til alvorlige forbrytelser i Palestina, hva betyr det for Norges Bank eller andre norske institusjoner og eventuelt enkeltpersoner? Kan noen holdes strafferettslig ansvarlig i Norge for Oljefondets investeringer og eierskap i slike selskaper? Eller er det juridisk eller i praksis lite sannsynlig?

FNs spesialrapportør Francesca Albanese skriver i rapporten «*From economy of occupation to economy of genocide*» (heretter «Albanese-rapporten»)¹ at Oljefondet hevder å ha «the world's most comprehensive ethical guidelines».² Det fremstår som en garanti mot ulovlige handlinger. Samtidig bemerket hun at Oljefondet siden oktober 2023 økte sine investeringer i israelske selskaper med 32 prosent til nesten to milliarder dollar.³ Ved utgangen av 2024, ifølge rapporten, hadde Oljefondet 121,5 milliarder dollar, et beløp tilsvarende 1255 milliarder kroner etter dagens kurs, nesten 7 prosent av fondets totale verdi, investert i selskaper som er nevnt i denne rapporten alene.⁴ Selskaper som er nevnt i rapporten er selskaper som gjennom sin virksomhet kan hevdes å ha bidratt til gjennomføring av den ulovlige okkupasjonen og/eller det pågående folkemordet, eller andre alvorlige handlinger som er straffbare etter folkeretten.

I Albanese-rapporten er Oljefondet listet under kapitteloverskriftene «Enablers» og «Financing the violations»,⁵ altså blant de som har bidratt til okkupasjonsøkonomien og overgangen til en folkemordøkonomi. Rapporten fremholder at finanssektoren kanaliserer kritiske midler til både den israelske staten og til israelske og internasjonale selskaper som står bak, støtter eller i praksis fasiliteterer den ulovlige okkupasjonen, apartheidsystemet og/eller folkemordet, til tross for at mange av disse selskaper er forpliktet til å følge «Principles for Responsible Investment and the United Nations Global Compact».⁶ Mye av Israels krigsøkonomi har for eksempel vært understøttet av internasjonale banker og finansinstitusjoner.⁷ «Sovereign wealth and pension funds are also significant financiers», inklusive «The world's largest sovereign wealth fund, the

¹ From economy of occupation to economy of genocide, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967, Francesca Albanese, Human Rights Council, A/HRC/59/23, 30 June 2025.

² *Ibid.*, avsnitt 77, s. 22.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, s. 20-23.

⁶ *Ibid.*, avsnitt 73, s. 20.

⁷ *Ibid.*, s. 20-21.

Norwegian Government Pension Fund».⁸ Det er nærliggende å forstå Albanese-rapporten slik at Oljefondet har vært en betydelig investor både i den israelske okkupasjonsøkonomien og i den nye folkemordøkonomien.

Spørsmålet om Oljefondets investeringer kan ha medført straffansvar for internasjonale kjerneforbrytelser etter straffeloven kap. 16, gjennom medvirkning til folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, er derfor ikke bare et teoretisk spørsmål, men et spørsmål som kan ha stor praktisk interesse, også utover Oljefondet og Norge.

I utgangspunktet er dette en noe uvant problemstilling juridisk sett. Det har vært vanlig å tenke at aksjonærene i et aksjeselskap ikke kan pådra seg ansvar for selskapets virksomhet, verken erstatningsrettslig eller strafferettslig. Eventuelt at strafferettslig ansvar i hvert fall ikke kan gjelde for minoritetsaksjonærer, slik som Oljefondet (Norges Bank) rent faktisk er i alle de selskaper som fondet er investert i. Slike spørsmål er drøftet nærmere i denne utredningen (se særlig under pkt. 7). Men det kan allerede her være grunn til å tydeliggjøre problemstillingen for å vise at spørsmål om straffansvar ikke så enkelt kan avfeies. Dette skal her gjøres gjennom et konstruert og et konkret aktuelt eksempel som er ment å illustrere det rettslige spørsmålet.

Det konstruerte eksempelet går slik:

I et aksjeselskap som ellers driver lovlig virksomhet er det kjent for aksjonærene at selskapet i tillegg har gode årlige inntekter i mangemillionklassen fra kamuflert, systematisk medvirkning til ulovlig hvitvasking. Selskapet går godt og verdien av aksjene stiger hvert år. Noen aksjonærer selger seg ut med fortjeneste, andre kjøper seg ytterligere opp, mens andre igjen bare beholder sine aksjeposter. Selskapet driver altså *delvis straffbar virksomhet* og kan ilegges foretaksstraff. Daglig ledelse og selskapets styre ligger også dårlig an strafferettslig sett.

Men vil *aksjonærene* også kunne straffes for medvirkning til grov hvitvasking? Mye taler for det. En selskapskonstruksjon kan ikke gi immunitet mot straffeforfølgning av selskapets eiere hvis straffbarhetsvilkårene er oppfylt for den enkelte aksjonær og eier. Aksjonærene har i dette eksempelet gjennom sine investeringer vært med på å vedlikeholde og gradvis øke selskapets verdi, og de har styrket forsettet til de personene i selskapets ledelse og styre som har stått bak eller vært klar over og godtatt selskapets medvirkning til hvitvasking. Dette har aksjonærene oppnådd ved å forholde seg tause og passive til tross for sin kunnskap om de straffbare handlingene, ved å beholde sine aksjeposter og eierposisjoner eller sågar kjøpe seg ytterligere opp i selskapet. Hvis aksjonærene har mottatt utbytte, er dette et utbytte som helt eller delvis er et resultat av kriminelle handlinger.

Det bør i hvert fall være klart at også eierne av selskapet (aksjonærene) i et slikt tilfelle bør etterforskes av politiet for å klarlegge et mulig medvirkningsansvar, altså ikke bare selskapet som sådan med hensyn på foretaksstraff eller selskapet ledelse og styre som enkeltpersoner. Politiet kan ikke holde sin hånd over de like kriminelle eierne av selskapet.

⁸ *Ibid.*, avsnitt 77, s. 22.

Et aktuelt eksempel fra virkeligheten (Bet Shemesh):

Ifølge Albanese-rapporten, og mange andre kilder, er Oljefondet investert i selskaper som etter alt å dømme har medvirket til ulovlig okkupasjon, ulovlige bosettinger, folkemord,⁹ forbrytelser mot menneskeheten og/eller andre krigsforbrytelser i Palestina.¹⁰ Ofrene for disse forbrytelsene omfatter millioner av mennesker, over to millioner palestinere i Gaza alene.

Etter 7. oktober 2023 startet Israel intensiv blokade og bombing av sivile og sivil infrastruktur i Gaza under Israels krigføring mot Hamas på Gazastripen. Bombingen var langvarig og i stor utstrekning gjennomført med kampfly. Den har vært et ledd i handlinger som utgjør krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord. Jagerflyene som er benyttet trengte omfattende vedlikehold. «Det økte vedlikeholdsbehovet var gode nyheter for Bet Shemesh Engines Holdings» (Aftenposten 4. august 2025),¹¹ et israelsk selskap som selger flymotorer/deler til Israel og som driver vedlikehold av kampfly og kamphelikoptere for det israelske flyvåpen (Israeli Air Force – IAF). Det siste er informasjon som ligger åpent og lett tilgjengelig som reklame på selskapets hjemmesider:

«Bet Shemesh Engines is particularly proud to support IAFs front-line Fighter Aircraft and Helicopters!».¹²

Oljefondet kjøpte seg inn i selskapet i 2023. Oljefondet brukte da ifølge Oljefond-sjef Nicolai Tangen (E24, 6. august 2025) en israelsk forvalter for dette formålet, men Oljefondet ville ikke denne dagen opplyse hvem, bare at de bruker tre forskjellige israelske forvalterselskaper.¹³ Et av disse, Meitav, er selv storeier i Bet Shemesh.¹⁴ I Aftenposten 8. august hevdes det at et av disse forvalterselskapene «kan knyttes til Israels økonomiminister i Netanyahu-regjeringen».¹⁵

Aftenposten har notert:¹⁶ Ved slutten av 2023 eide fondet 1,28 prosent av Bet Shemesh. Verdien ble da oppgitt til 36,7 millioner kroner. Mens bombetoktene pågikk og la stadig flere av Gazas bygninger i grus, økte dødstallene. Ved inngangen til 2024 var over 20.000 mennesker

⁹ For en begrunnelse av denne forfatters folkerettslige og strafferettslige vurdering av at det er et pågående folkemord i Gaza, se for eksempel Terje Einarsen, Folkemordet på palestinerne, Aftenposten, Kronikk, 21. april 2025.

¹⁰ Dokumentasjon for ulovlig okkupasjon i strid med maktforbudet i FN-pakten, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser er nevnt med henvisninger senere i denne utredningen. Dokumentasjonen består blant annet av endelige og midlertidige avgjørelser fra Den internasjonale domstol (ICJ), arrestordrer ved Den internasjonale straffedomstolen (ICC), og kompetente juridiske vurderinger i FN-rapporter og i rapportert fra anerkjente menneskerettsorganisasjoner.

¹¹ <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/1MLA9q/oljefondet-kan-ha-sikret-storgevinst-ved-aa-kjoepe-seg-inn-i-selskap-som-vedlikeholder-gaza-bombefly>

¹² <https://bsel.co.il/mro-military/>

¹³ <https://e24.no/boers-og-finans/i/wgWPjL/oljefondets-israelske-forvalter-er-storeier-i-omstridt-selskap>

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/xmnlRX/nytt-krisemoete-mellom-stoltenberg-og-norges-bank-ledelsen-etter-oljefond-avsloeringer>

¹⁶ <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/1MLA9q/oljefondet-kan-ha-sikret-storgevinst-ved-aa-kjoepe-seg-inn-i-selskap-som-vedlikeholder-gaza-bombefly>

rapportert drept. I november 2023 slo Støre-regjeringen fast at Israels krigføring på Gazastripen var i strid med folkeretten. Fra 2023 til 2024 økte Bet Shemesh sine inntekter med 23 prosent, mens resultatet styrket seg med 78 prosent. Ved utgangen av 2024 var antallet rapporterte drepte som følge av Israels angrep økt til 45.000. «Oljefondets investering begynte nå virkelig å gi avkastning.»¹⁷ Fra slutten av 2023 til utgangen av 2024 økte Bet Shemesh sin aksjeverdi på Tel Aviv-børsen med 171 prosent. Ved utgangen av 2024 eide Oljefondet 2,09 prosent av selskapet. Verdien var nå 172,4 millioner kroner. Fra oktober 2023 til slutten av juli 2025 økte aksjeverdien med 530 prosent, i samme periode som folkemordet og andre israelske forbrytelser har vært pågående i Gaza. Verdien av Oljefondet aksjer var nå steget til over 300 millioner kroner.

Saken fikk stor medieoppmerksomhet i Norge etter Aftenpostens oppslag 4. august. Frifagbevegelse hadde imidlertid allerede 2. juli 2025 omtalt Oljefondets investeringer i Bet Shemesh,¹⁸ og før det informert Finansdepartementet. En gruppe historikere hadde dessuten 30. juni sendt en rapport til Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet om tvilsomme investeringer i israelske selskaper, innbefattet relevant informasjonen om Bet Shemesh.¹⁹

Oljefondets Etikkråd ved fagsjef Aslak Schancke opplyste i et intervju med Vårt Land 6. august at Etikkrådet hadde vært klar over at Bet Shemesh solgte flymotorer til Israel under bombingene av Gaza, men at dette ikke ble rammet av Oljefondets etiske retningslinjer. Informasjonen om vedlikehold av motorene var ifølge Schancke ny og ville bli vurdert:

«Etikkrådet har ikke sett at selskapet sitt sal av flymotorer til Israel vert ramma av dei etiske retningslinjene. Me har derfor heller ikkje undersøkt selskap som driv med vedlikehald av flymotorer. Me vil no vurdere dette, seier Skancke.»²⁰

Bet Shemesh Engines Holdings har med stor grad av sannsynlighet medvirket til folkemord og andre straffbare handlinger etter folkeretten og i den norske straffelovens forstand. Det er lite tvilsomt at det er medvirkning («aiding and abetting») objektivt sett å vedlikeholde kampfly og helikoptere som aktivt brukes til å begå eller medvirke til handlinger som utgjør folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og/eller krigsforbrytelser i Gaza. Det er like klart at det også er medvirkning objektivt sett å selge flymotorer eller deler til flymotorer som brukes i flyene. At man i selskapet har hatt kunnskap om bruken av jagerfly og kamphelikoptere virker nokså åpenbart, jf. foran om utsagnet og reklamen på Bet Shemesh egen hjemmeside.

Dette eksemplet fra virkeligheten viser at de etiske retningslinjene og Etikkrådets praksis ikke har hindret mulig straffbar medvirkning fra Norges Bank gjennom Oljefondet som investor og

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ <https://frifagbevegelse.no/nyheter/oljefondet-fortsetter-a-putte-penger-i-israelsk-forsvarsindustri-6.158.1145988.2d872e8a51>

¹⁹ <https://www.vg.no/nyheter/i/632wVz/historikere-tangen-lyver-om-investeringene>

²⁰ <https://www.vl.no/nyheter/oljefondets-etikkrad-openbert-at-flymotor-er-militaert-materiell/9890724?signedInSuccess=true>

deleier i Bet Shemesh. Det forutsetter riktignok også at noen som har handlet på vegne av banken har hatt eller eventuelt burde hatt tilstrekkelig kunnskap om de faktiske forhold. At den israelske forvalteren som her har handlet på vegne av Norges Bank har hatt relevant kunnskap, virker svært sannsynlig. I tillegg har Etikkrådet ved fagsjefen i sitatet foran erkjent at Etikkrådet lenge har hatt kunnskap om at Bet Shemesh har solgt flymotorer eller deler til israelske jagerfly brukt i Gaza, til det israelske flyvåpen. Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet var også etter alt å dømme kjent med eller burde være kjent med både salgene og vedlikeholdet av flymotorer uten å foreta seg noe, før Aftenposten skrev om saken.

Konkret i denne enkeltsaken, er det ikke usannsynlig at Norges Bank vil kunne holdes strafferettslig ansvarlig for en norsk domstol for medvirkning til folkemord, forutsatt at NAST og Riksadvokaten har tilstrekkelig vilje til å etterforske saken.

Det kan heller ikke utelukkes at andre kan holdes ansvarlig her, også enkeltpersoner.

Det prinsipielle strafferettslige kjernes spørsmålet som kommer tydelig til syne gjennom disse eksemplene er det samme sett i relasjon til alle de selskaper som er nevnt i Albanese-rapporten: **Kan Norges Bank som investor og minoritetsaksjonær holdes strafferettslig ansvarlig?**

Denne utredningen argumenterer for at svaret på det prinsipielle spørsmålet må være ja, slik allerede de to eksemplene foran indikerer. *Om og når* det foreligger strafferettslig ansvar, må derimot vurderes konkret i relasjon til de faktiske forhold knyttet til den enkelte investering og eierposisjon, det enkelte selskap og den enkelte hovedhandling, slik eksemplet fra virkeligheten med Bet Shemesh viser.

Et annet spørsmål er allerede antydnet: **Hvem andre kan holdes strafferettslig ansvarlig?** Også dette spørsmålet er behandlet nærmere under pkt. 7.

Disse spørsmålene må dessuten vurderes i en bestemt folkerettslig kontekst. Det kan nemlig foreligge en særskilt *folkerettslig handlingsplikt* for tredjestater og andre aktører, som slår inn ved alvorlig risiko for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og/eller krigsforbrytelser, jf. pkt. 7.3. Eksistensen av handlingsplikt vil kunne påvirke de strafferettslige vurderingene av medvirkningsansvar, kanskje særlig spørsmålet om passiv medvirkning, jf. pkt. 7.4.

Problemstillingen i denne utredningen gjelder kun strafferettssporet. Spørsmål knyttet til et eventuelt sivil søksmål mot staten ved Norges Bank og/eller Finansdepartementet faller derfor utenfor. Utredningen gjelder heller ikke tolkning av mandatet for Norges Bank eller Etikkrådets retningslinjer og praksis. Det er de strafferettslige normene og vilkår for et mulig straffansvar som står sentralt (pkt. 7–8). Det er imidlertid noen andre vurderinger som må foretas før det eventuelt inngis anmeldelse, herunder hva som kan oppnås med en anmeldelse og hvordan en slik anmeldelse kan innrettes (pkt. 2–6).

2. Formålet med en eventuell anmeldelse

Hva som kan oppnås med en anmeldelse er dels avhengig av hvor solid det rettslige og faktiske grunnlaget for anmeldelsen er, men avhenger også av påtalemyndighetens vilje til å innlede etterforskning og evne til å gjennomføre en adekvat etterforskning.

Hovedformålet med en anmeldelse må i dette tilfellet være at norsk påtalemyndighet starter og gjennomfører en seriøs etterforskning av det anmeldte forhold. Offentlig oppmerksomhet og bevisstgjøring om de strafferettslige aspekter kan eventuelt være et sideformål.

Hvordan en anmeldelse kan og bør innrettes avhenger dels av de relevante faktiske forhold og hvilke bestemmelser i straffeloven som kan få anvendelse.

Men i tillegg oppstår spørsmål om hvor bredt eller smalt anmeldelsen skal legges opp, både hva gjelder hvilke selskaper og eierandeler som eventuelt skal prioriteres og hvem anmeldelsen skal rettes mot.

En anmeldelse kan teoretisk sett innebære en mulig omdømmerisiko for den som anmelder og et mulig anmelderansvar. Det siste refererer til at det er straffbart å inngi falsk/uriktig anmeldelse til politiet, jf. straffeprosessloven § 225.

3. Avgrensning og videre fremstilling

Denne utredningen inneholder ikke et ferdig utkast til anmeldelse.

En ferdig anmeldelse bør inneholde vedlegg/bilag med tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil i noen grad bli pekt på hvilken dokumentasjon som bør fremskaffes, systematiseres og vedlegges i forbindelse med en eventuell anmeldelse.

Påtalemyndigheten/politiet er prinsipielt sett ikke avhengig av en ekstern anmeldelse for å starte etterforskning av mulig straffbare handlinger og er heller ikke begrenset av det bevismessige og juridiske grunnlaget som er spesifisert i anmeldelsen. Men i praksis vil mange saker ikke bli etterforsket uten at det foreligger en saklig begrunnet anmeldelse. I tilfellet Oljefondet er problemstillingen om et mulig strafferettslig ansvar trolig kjent for politiet gjennom media på et generelt grunnlag. En mulig straffesak reiser imidlertid en noen rettslige og faktiske spørsmål som politi og påtalemyndighet antakelig har liten erfaring med og som kan bli oppfattet som politisk sensitive, og som derfor neppe vil bli etterforsket på eget initiativ. Denne utredningen drøfter disse spørsmålene.

I det følgende behandles følgende spørsmål, hvorav pkt. 7 er det mest omfattende:

- Hvem som anmelder og hvem anmeldelsen skal inngis til (pkt. 4)
- Valg av tidsperiode for de anmeldte forhold (pkt. 5)
- Hvem anmeldelsen kan eller skal rettes mot (pkt. 6)

- De straffbare hovedhandlinger i Palestina, relevante selskapers medvirkning og mulig medvirkning og overordnet ansvar gjennom Oljefondets virksomhet (pkt. 7)
- Spørsmålet om straffelovgivningens virkeområde og allmenne hensyn (pkt. 8)
- Oppsummering og konklusjon (pkt. 9)

4. Hvem som anmelder og hvem anmeldelsen skal inngis til

Anmelder kan for eksempel være Palestinakomiteen ved daglig leder/styreleder. Andre organisasjoner kan eventuelt være medanmeldere.

En anmeldelse vil primært gjelde Oljefondets investeringer og eierandeler i utenlandske selskaper som hevdes å ha medvirket til internasjonale (folkerettslige) forbrytelser omfattet av straffeloven kap. 16 (folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og/eller krigsforbrytelser). Begrunnelsen for å anmelde norske juridiske og/eller fysiske personer vil i hovedsak være at Oljefondets har eierskap i virksomheter som har medvirket til forbrytelsene og at relevante personer har vært klar over de faktiske forhold og/eller hatt et overordnet ansvar for Oljefondets virksomhet. Utvalgte utenlandske selskaper kan i prinsippet vurderes anmeldt for sine medvirkningshandlinger. Enkelte av disse selskapene, som israelske banker som finansierer voldelige bosettere, kan eventuelt samtidig vurderes anmeldt for terrorfinansiering etter straffeloven kap. 18, jf. pkt. 7.2.2, jf. pkt. 8 om norsk jurisdiksjon i slike tilfeller.

Anmeldelse av forbrytelser etter straffelovens kap. 16 kan inngis per epost til Det nasjonale statsadvokatembetet for innsats mot organisert og annen alvorlig kriminalitet (NAST).²¹ NAST er rett mottaker av en slik anmeldelse og vil ha mulighet til å behandle anmeldelsen direkte selv, men kan også velge å oversende den til Kripos som et underliggende organ. Kripos kan i så fall gjøre en av tre ting: beslutte å starte etterforskning, henlegge saken, eller sende saken tilbake til NAST med en anbefaling om henleggelse eller å starte etterforskning, fordi Kripos samtidig mener at avgjørelsen bør tas av NAST. Hvis Kripos selv velger å henlegge saken, kan anmelder påklage henleggelsen til NAST.

Dersom anmeldelsen henlegges av NAST, kan henleggelsen påklages til Riksadvokatembetet.²²

5. Valg av tidsperiode for de anmeldte forhold

Valg av tidsperiode for de anmeldte forhold er et hensiktsmessighetsspørsmål som må vurderes ut fra de antatt straffbare forhold og formålet med anmeldelsen.

Oljefondet har i mange år vært investert i og hatt eierandeler i selskaper som kan antas å ha medvirket til folkerettslige forbrytelser i de okkuperte palestinske områdene.

²¹ <https://www.riksadvokaten.no/oversikt-over-statsadvokater-og-embeter/>

²² *Ibid.*

For at en anmeldelse mot norske personer skal kunne føre frem til tiltale og dom, må både de nødvendige objektive og subjektive straffbarhetsvilkår være oppfylt for den enkelte person. De objektive vilkår gjelder handlinger eller unnlatelser som medfører ansvar for Oljefondets investeringer og eierandeler i selskaper som medvirker til eller driver virksomhet med risiko for medvirkning til straffbare hovedhandling, se nærmere avsnitt 7.

De relevante straffbare hovedhandling etter straffeloven gjelder Israels ulovlige handlinger i de okkuperte områdene: ulovlig bosetting på Vestbredden (inklusive Øst-Jerusalem) som er en krigsforbrytelse, apartheid og forfølgelse som forbrytelser mot menneskeheten i de okkuperte områder, samt diverse handlinger som utgjør folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser i Gaza. Dette er handlinger det ikke bare er risiko for, men som også er fullbyrdete forbrytelser, i mange tilfeller fortsatte forbrytelser som pågår kontinuerlig.

De subjektive vilkår gjelder kort sagt og litt forenklet de anmeldte personers kunnskap om Israels faktiske handlinger i Palestina, som er folkerettslig straffbare (hovedhandling), samt tilstrekkelig kunnskap om at de aktuelle selskaper bidrar til de ulovlige hovedhandlingene.

Det reiser seg da spørsmål om hvor langt tilbake i tid det er hensiktsmessig å strekke tidsperioden for et anmeldt forhold. Jo lengre tilbake i tid, jo mer omfattende etterforskning vil normalt kreves, og jo mindre sannsynlig er det at NAST eller Kripos vil etterforske forholdet. Det kan derfor være aktuelt avgrense tidsperioden, for eksempel fra og med 1. januar 2023 til det foreligger tiltale i saken. Også andre starttidspunkter kan tenkes, som 7. oktober 2023 eller 1. januar 2024. Men det kan også være aktuelt å presisere tidsperioden noe ulikt i relasjon til ulike relevante hovedhandling og medvirkningshandling knyttet primært til situasjonen på Vestbredden og i Gaza.

En grunn til at 1. januar 2023 kan være hensiktsmessig som avgrensning bakover i tid, i et pragmatisk perspektiv, er at Den internasjonale domstol (ICJ) i sin rådgivende uttalelse fra 19. juli 2024 har klargjort at den israelske okkupasjonen av de palestinske områdene Gaza, Vestbredden og Øst-Jerusalem har vært ulovlig både før og etter 7. oktober 2023. Det skjedde ingenting mellom 1. januar og 7. oktober 2023 som tilsier at okkupasjonen i sin helhet ikke skal vurderes som i sin helhet ulovlig i dette tidsrommet.

Det er heller ikke tvilsomt at de israelske bosettingene har vært ulovlige i den samme perioden, og at Israels okkupasjonshandlinger har innbefattet krenkelse av forbudet mot raseskille og apartheid. Israel har ifølge ICJ også krenket grunnleggende regler i Genèvekonvensjonene og internasjonale menneskerettigheter allerede før 7. oktober 2023. Betydningen av disse folkerettsbruddene og senere handlinger som kan utgjøre folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og/eller krigsforbrytelser i Gaza og på Vestbredden (inklusive Øst-Jerusalem) etter 7. oktober, er særlig behandlet i avsnitt 7.

Den valgte tidsperiode kan ledsages av tidslinjer med oversikt over viktige hendelser. Formålet med tidslinjer er å gi oversikt over konteksten for Oljefondets virksomhet og sannsynliggjøre hva de anmeldte personer har hatt kunnskap om.

I denne saken kan det i utgangspunktet tenkes en eller flere separate tidslinjer. Én tidslinje kunne gi en oversikt over hendelser i den utvalgte tidsperioden. Det tenkes da på internasjonale rettsavgjørelser og andre avgjørelser fra uavhengige internasjonale organer, viktige internasjonale rapporter om israelske folkerettsbrudd fra uavhengige internasjonale organer og troverdige organisasjoner, avgjørelser og dokumenter fra den norske regjering, anmeldelser av israelske forbrytelser, samt mediedekning internasjonalt og i Norge av sannsynlige israelske forbrytelser.

Også hendelser knyttet til Oljefondet kan inntas, herunder samfunnsdebatt om Oljefondets investeringer og eierandeler i selskaper som hevdes å bidra eller medvirke til de straffbare handlingene. Norges Banks og Etikkrådets rapporter, samt regjeringens og Stortingets beslutninger og forslag relatert til de aktuelle spørsmål kan også være relevant for å vurdere aktørers kunnskap. Eventuelt kan det lages en separat tidslinje med oversikt over hendelser som spesielt gjelder Oljefondet, det vil kanskje lette oversikten.

Når det gjelder de aktuelle selskaper i Oljefondets portefølje, kan det gjerne også lages en separat tidslinje over investeringer og eierandeler i hvert enkelt selskap innenfor den valgte tidsperiode, eventuelt slik at disse tidslinjene samles for en del utvalgte selskaper.

Tidslinjene kan helt eller delvis inntas i vedlegg til anmeldelsen, eventuelt slik at en grovere oversikt også inntas i selve anmeldelsen. Den nærmere dokumentasjonen som er fremhevet i tidslinjene kan hovedsakelig inntas i vedlegg til anmeldelsen, eller i fotnoter med lenker.

6. Hvem anmeldelsen kan eller skal rettes mot

I norsk rett kan både foretak og individer straffeforfølges. Foretak omfatter selskaper, inklusive børsnoterte aksjeselskaper, men også offentlige virksomheter.

6.1 Foretaksansvar

Foretaksstraff er behandlet i straffeloven kap. 4 (§§ 27-28).²³

Norges Bank er den norske statens sentralbank og er underlagt finansdepartementet. **NBIM** er en avdeling i Norges Bank som forvalter Oljefondet. Norges Bank er en «offentlig virksomhet» i straffelovens forstand og faller derfor i sin helhet inn under lovens § 27 om straff for foretak, jf. § 27 annet ledd. NBIM derimot, er ikke en tilstrekkelig selvstendig offentlig virksomhet i straffelovens forstand til å kunne ilegges foretaksstraff

²³ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1-4#KAPITTEL_1-4

Finansdepartementet er et statlig organ som også er offentlig virksomhet i lovens forstand, jf. Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) s. 29-30. I disse lovforarbeidene til bestemmelsene om foretaksstraff, slik de først kom inn i straffelovgivningen, heter det blant annet (s. 29): «Departementet [Justisdepartementet] foreslår i likhet med kommisjonen at også offentlig virksomhet skal kunne ilegges foretaksstraff.» Videre heter det (s. 29-30): «Også for feil foretatt i regulære forvaltningsorganer vil det etter forslaget [gjeldende lov] i prinsippet kunne idømmes foretaksstraff». Justisdepartementet antok at dette «er lite aktuelt i praksis, i hvert fall når det gjelder utøvelse av forvaltningsmyndighet». At departementet antok at det ville være lite aktuelt i praksis, må forstås slik at det var vanskelig å forestille seg at det vil kunne oppstå tilfeller hvor det for eksempel ville bli nødvendig å straffeforfølge et departement for handlinger begått av en eller flere som handler på vegne av departementet. Men det endrer ikke rettstilstanden. Det rettslige poenget er at lovforarbeidene holdt denne muligheten åpen og at det ikke ble gjort endringer på dette punkt i den någjeldende straffeloven, jf. Magnus Matningsdal i Gyldendal Rettsdata, note 177 (oppdatert 01.01.2025), med henvisninger til Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) s. 28-30.

Etikkrådet for Oljefondet kunne i teorien også være offentlig virksomhet i lovens forstand. «Etikkrådets oppgave er å gi råd om observasjon og utelukkelse av selskaper fra Oljefondet», jf. Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland, *Årsmelding 2024*, pkt. 1.1 (Lederens forord).²⁴ Etikkrådet presenterer seg i nevnte årsmelding (s. 9) som et «uavhengig råd som gir anbefalinger til Norges Bank», og det har et eget sekretariat, noe som kunne indikere at Etikkrådet er et selvstendig forvaltningsorgan. De fem medlemmene av Etikkrådet er oppnevnt og kan gjenoppnevnes av Finansdepartementet. Det siste gjør at Etikkrådet ikke er uavhengig av departementet. På Etikkrådets hjemmesider presenteres rådet som «Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland» med logo «Etikkrådet – Statens pensjonsfond utland» og dermed nærmest som en enhet under NBIM, som igjen er den del av Norges Bank. Samlet sett er Etikkrådet et offentlig organ, men det synes ikke å være en tilstrekkelig selvstendig offentlig virksomhet i straffelovens forstand. Etikkrådet kan følgelig, under noe tvil, ikke ilegges foretaksstraff.

Stortinget er et av statens tre hovedorganer ifølge Grunnloven, sammen med den utøvende makt (regjeringen/forvaltningen) og dømmende makt (domstolene). Stortinget utøver i en viss forstand offentlig virksomhet som statsmakt, men ikke i straffelovens forstand. Det er ingen indikasjon i forarbeidene på at det ble siktet til Stortingets virksomhet. Det ville også vært konstitusjonelt svært problematisk. Stortinget som sådan kan derfor ikke anmeldes, selv om Stortinget kan ha sviktet i sin kontrollfunksjon.

Konklusjonen er at Norges Bank og Finansdepartementet vil kunne idømmes foretaksstraff, det vil si bøtestraff. Et foretak vil dessuten kunne fradømmes retten til å utøve virksomheten eller forbys å utøve den i visse former, samt kunne ilegges inndragning av utbytte av en straffbar handling, jf. straffeloven § 27 tredje ledd, jf. lovens § 67. I tilfellet Oljefondet vil dette si at penger eventuelt vil bli flyttet fra en statlig konto til en annen. Foretaksstraff får dermed primært

²⁴https://www.regjeringen.no/contentassets/558ef8a91035433f97e28b02e55e28f2/no/pdfs/etikkradet_armelding_2024_norsk.pdf

karakter av en offentlig markering og svekkelse av omdømmet til den offentlige virksomheten som ilegges straff eller sanksjoner.

Foretaksstraff har noen særegenheter som bare kort omtales her. I utgangspunktet må noen som har handlet på vegne av foretaket ha overtrådt et straffebud. I tilfellet Oljefondet er det neppe noe problem å påvise at en relevant person *«har handlet på vegne av et foretak»*, jf. straffeloven § 27 første ledd første punktum. Relevante personer her omfatter foruten fondets forvaltere NBIMs leder, nestleder, NBIMs ledergruppe ellers og Norges Banks ledelse (Hovedstyret), se nedenfor.

Et vilkår for foretaksstraff er at vedkommende person må ha *overtrådt «et straffebud»*, jf. § 27 første ledd første punktum. Det betyr ikke at vedkommende selv må ha *utført en hovedhandling*, for eksempel en krigsforbrytelse. Overtredelse av et straffebud kan skje ved *medvirkning* til en forbrytelse. Alle straffebud i straffeloven – også folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser – må leses slik at de kan overtres gjennom medvirkning, jf. straffeloven § 15.

Etter lovens ordlyd er det ikke et krav om at den som handler på vegne av et foretak *«har utvist skyld eller skylddevne»*, jf. § 27 første ledd andre punktum. Men dette utgangspunktet er modifisert i rettspraksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og Høyesterett,²⁵ slik at det likevel må foreligge *enten forsett eller uaktsomhet*.

Det synes altså mulig å anmelde Norges Bank og Finansdepartementet, men verken NBIM, Etikkrådet eller Stortinget, for medvirkning til overtredelse av bestemmelser i straffeloven kap. 16, jf. §§ 27-28, jf. § 15 (medvirkning), se nærmere avsnitt 7.4.2.5.

6.2 Enkelpersoner i relevante norske organer

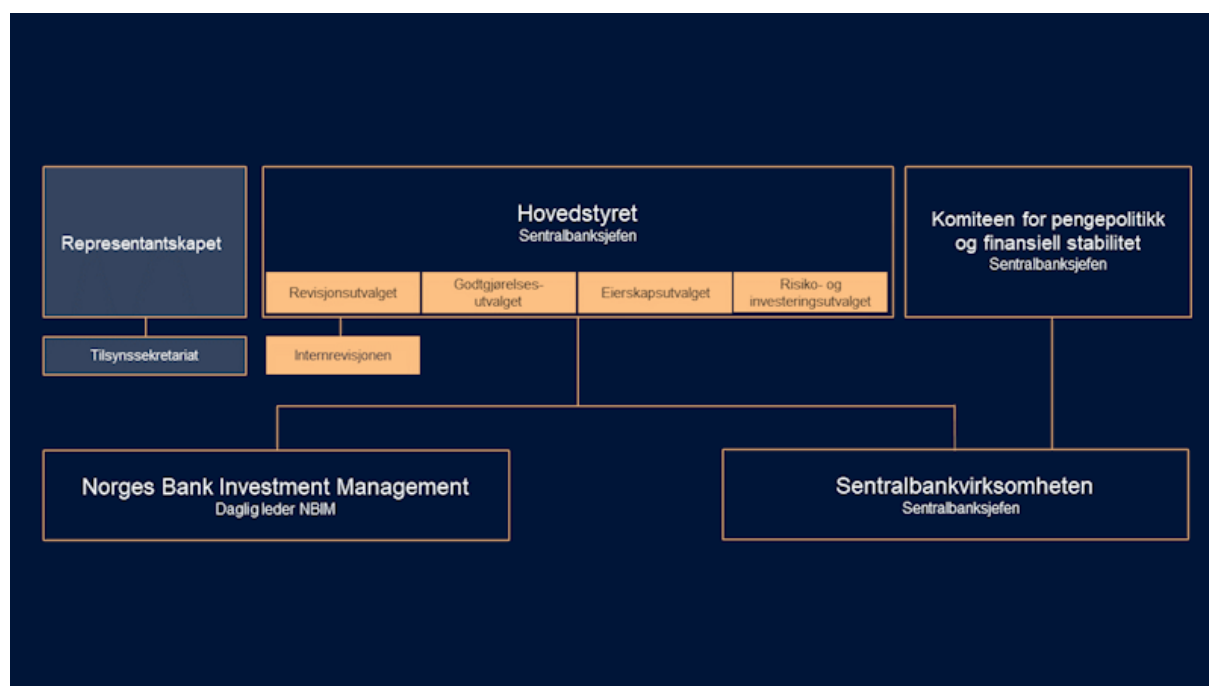
Etter folkeretten står ingen over loven og enhver kan i prinsippet idømmes straff for overtredelse av de overordnede folkerettslige straffebud om aggresjonsforbrytelse, krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. På nasjonalt plan krever legalitetsprinsippet at det må være inntatt et straffebud i nasjonal rett som rammer forholdet. I vår sammenheng betyr det i straffeloven. Sittende statsoverhoder – typisk presidenten i en stat med president, eventuelt kongen, samt statsministeren og utenriksministeren – har imidlertid folkerettslig immunitet mot slik straffeforfølgning i andre staters domstoler. Den folkerettslige immuniteten gjelder ikke ved straffeforfølgning i hjemlandet eller i en genuin internasjonal straffedomstol, som for eksempel ved Den internasjonale straffedomstolen (ICC).

I norsk rett har Kongens person (Kongen personlig) immunitet etter Grunnloven § 5 og kan derfor ikke straffeforfølges for en norsk domstol. Denne immuniteten gjelder ikke i relasjon til en genuin internasjonal straffedomstol. Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer kan straffeforfølges for den særlige Riksretten, jf. Grunnloven § 86. Denne bestemmelsen

²⁵ Jf. HR-2021-797-A.

innebærer likevel ikke immunitet mot straffeforfølgning i ordinære norske domstoler for medvirkning til krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten, jf. straffeloven kap. 16. Det er altså ingen begrensinger i straffansvaret i norsk rett for Stortingets medlemmer, statsministeren, statsråder, ansatte i departementene, ansatte i Norges Bank, bankens styremedlemmer, eller for ansatte eller utpekte medlemmer i Etikkrådet som har som oppgave å føre en etterfølgende kontroll med Oljefondets investeringer i form av råd om observasjon og uttrekk av selskaper.

Norges Banks Investment Management (NBIM), som administrerer Oljefondet,²⁶ er underlagt Hovedstyret. Organiseringen av Norges Bank er illustrert slik på Norges Banks hjemmesider:²⁷



NBIMs ledergruppe består av leder Nicolai Tangen som ifølge egen hjemmeside «er ansvarlig for forvaltningen av Statens Pensjonsfond utland» (Oljefondet),²⁸ og blant andre Trond Grande (nestleder), Dag Huse (risikodirektør), Carine Smith Ihenacho (direktør for eierskap og etterlevelse, som inkluderer ansvarlig forvaltning, operasjonell risiko og kontroll, etterlevelse og juridiske tjenester), Pedro Furtado Reis (direktør for aktive strategier og ansvarlig for selskapsinvesteringer) og Daniel Balthasar (direktør for aktive strategier og ansvarlig for selskapsinvesteringer).²⁹

²⁶ <https://www.nbim.no/no/om-oss/norges-bank-investment-management/>

²⁷ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/>

²⁸ *Ibid.*

²⁹ <https://www.nbim.no/no/om-oss/ledergruppen/>

Norges Banks ledelse (Hovedstyret) består av sentralbanksjef Ida Wolden Backe (fra 1. mars 2022), de to visesentralbanksjefene Øyestein Børsum (fra 2. august 2021) og Pål Longva (fra 29. august 2022), og seks eksterne styremedlemmer.

Norges Banks representantskap (15 medlemmer) er oppnevnt av Stortinget for å føre tilsyn med driften av Norges Bank, jf. sentralbankloven kap. 4.³⁰

Norges Bank Administrasjon (NBA) har ansvar for støttefunksjoner i Norges Bank, blant annet juridisk rådgivning og saksbehandling.³¹ Ifølge Advokatbladet er dette «en enhet som støtter både sentralbanken og NBIM (oljefondet)». ³² Denne avdelingen, som av Norges Bank også kalles «Administrativ- og konstitusjonell avdeling», har siden medio august 2024 vært ledet av direktør Therese Steen, som da kom fra stilling som Ekspedisjonssjef i Administrativ- og konstitusjonell avdeling ved statsministerens kontor (SMK). Per 25. august 2025 er hun fortsatt oppført som direktør på hjemmesiden.³³ Steen overtok etter Alexander Behringer som var fungerende direktør for NBA siden november 2022.³⁴ Behringer ble da leder for Juridisk i NBA.³⁵ Steen er i mellomtiden blitt utnevnt til dommer i Høyesterett.³⁶ Utnevnelsen var mer kontroversiell enn vanlig på grunn av Steens politiske tilknytning og egen aksjehandling for titalls millioner kroner,³⁷ samt næringsvirksomhet hvor hun tjente ca. 20 millioner da et statlig investeringsfond kjøpte seg inn i selskapet hvor hun var største eier, begge deler mens hun arbeidet ved SMK.³⁸

Etikkrådets medlemmer fra 1. juni 2023 fremgår av Etikkrådets hjemmesider og består av Etikkrådets leder Svein Richard Brandtzæg, nestleder Siv Helen Rygh Torstensen, Egil Matsen, Cecilie Hellestveit og Vigdis Vandvik.³⁹ Finansdepartementet gjenoppnevnte 8. april 2025 Brandtzæg som leder, Torstensen som nestleder og Vandvik som medlem fra og med 1. juni 2025 til 31. mai 2029. De to andre medlemmene (Matsen og Hellestveit) er oppnevnt til 31. mai 2027.⁴⁰

³⁰ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2019-06-21-31/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

³¹ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/nba/>

³² <https://www.advokatbladet.no/hoyesterett/therese-steen-utnevnt-til-dommer-i-hoyesterett/231151>

³³ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/nba/>

³⁴ <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter/Nyhetsmeldinger/2023/2023-12-01-nba/>

³⁵ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/nba/>

³⁶ <https://www.aftenposten.no/norge/i/Oodjy3/therese-steen-blir-ny-hoyesterettsdommer>

³⁷ https://www.finansavisen.no/politikk/2023/10/20/8047727/ekspedisjonssjef-ved-smk-handlet-aksjer-for-titalls-millioner?zephro_sso_ot=wXZATz

³⁸ <https://dinbedrift.no/politisering-av-hoyesterett/>

³⁹ <https://etikkradet.no/medlemmer/>

⁴⁰ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/etikkradet-for-statens-pensjonsfond-utland/id3096510/>

Finansdepartementet har i den aktuelle tidsperioden vært ledet av tidligere statsråd Trygve S. Vedum (SP) inntil SP trakk seg ut av regjeringen i 2025. Jens Stoltenberg har vært finansminister fra 4. februar 2025, da Vedum samtidig fratrådte som statsråd.⁴¹ Finansråd Lars-Henrik Myrmel-Johansen har vært departementets administrative leder siden 4. september 2023,⁴² med ansvar for blant annet Oljefondet.⁴³ Statsminister Jonas Gahr Støre har vært leder for regjeringen i hele perioden og er øverste ansvarlige for regjeringens ansvar for forvaltningen av Oljefondet. Både Vedum, Stoltenberg og Støre har til tross for omfattende advarsler fra norske organisasjoner og jurister, FN og Amnesty International, konsekvent fastholdt at det ikke er aktuelt å gjøre andre endringer i Oljefondets investeringer og eierskap enn de som konkret i individuelle tilfeller først har blitt foreslått av Etikkrådet. En endring på dette punktet skjedde først i august 2025, etter Aftenpostens artikkel 4. august om Bet Shemesh, jf. foran pkt. 1. Regjeringen hadde derfor i praksis lenge lagt kontrollansvaret nærmest alene på Etikkrådet. Rettslig sett kan imidlertid ingen av kontrollorganene eller personer med rettslig kontrollansvar etter loven eller folkeretten med bindende virkning fri fra seg fra ansvar, verken folkerettslig, konstitusjonelt eller strafferettslig.

Også Stortinget fører tilsyn med Norges Bank og Oljefondet, og behandler fondsmeldingen fra Norges Banks representantskap, jf. senest innstilling fra Stortingets finanskomite i *Innst. 500 S (2024-2025) (Midlertidig)* av 27. mai 2025. Det er her uttalt følgende:

«Hovedstyret har hatt god styring av og kontroll med administrasjonen og verksemda i Noregs Bank i 2024. Representantskapet har ikkje avdekt forhold som gir grunnlag for særskilde merknader.»⁴⁴

Finanskomiteen vurderte samme sted under pkt. 2 investeringene i Oljefondet som «kan knyttes til okkupasjonen på Vestbredden og andre brudd på folkeretten i konflikten mellom Israel og Palestina», og fant at styring og drift og arbeidsdelingen mellom Etikkrådet, hovedstyret og NBIM er i tråd med retningslinjer og mandat:

«Komiteen merker seg at representantskapet har vært opptatt av om investeringene i SPU kan knyttes til okkupasjonen på Vestbredden og andre brudd på folkeretten i konflikten mellom Israel og Palestina. Representantskapet har i lys av dette undersøkt hvordan rammeverket for observasjon og utelukkelse av selskaper og godkjenning av markeder og land blir etterlevd. Det konkluderes med at styring og drift, og at arbeidsdelingen mellom Etikkrådet, hovedstyret og NBIM er i tråd med retningslinjer og mandat.»⁴⁵

⁴¹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/jens-stoltenberg-er-ny-finansminister/id3086381/>

⁴² https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/org/administrativ_ledelse/finansrad-lars-henrik-myrmel-johansen/id647278/

⁴³ <https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/org/id240/>

⁴⁴ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-500s/?m=0>

⁴⁵ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-500s/?m=1&c=False>

Komiteen hadde ikke ytterligere felles merknader (flertallsmerknader) og rådet Stortinget til å gjøre vedtak om at dokumentet fra Norges Banks representantskap, «*Dokument 9 (2024-2025) – Noregs Banks representantskap – Rapport for 2024 – vedlegges protokollen*».⁴⁶

Samme dag avga Stortingets finanskomite *Innst. 501 S (2024-2025)*,⁴⁷ etter Representantforslag 73 S (2024-2025) om å trekke Oljefondet ut av okkupasjon og krigsforbrytelser. Det ble her foreslått av SV, Rødt, Venstre og MDG at Stortinget ber regjeringen om å instruere Norges Bank til «å selja oljefondet ut av selskap som bidrar til Israels krigsbrotsverk og ulovlege okkupasjon».⁴⁸ Det ble også foreslått av SV, Rødt og MDG at Stortinget ber regjeringen «om umiddelbart å trekke oljefondet ut av våpenselskapene som ekspertgruppen nedsatt av FNs menneskerettsråd advarte om i juni 2014».⁴⁹ Forslagene fikk ikke tilslutning fra de andre partiene i Finanskomiteen,⁵⁰ ved sine representanter. Kun Andreas Sjalg Unneland (SV), Lan Marie Nguyen (MDG), Marie Sneve Martinussen (Rødt) og Sveinung Rotevatn (V) stemte annerledes.

Da Stortinget 4. juni 2025 behandlet *Innst. 500 S (2024-2025) (Midlertidig)* og *Innst. 501 S (2024-2025)* ble resultatet av voteringen det samme som i Finanskomiteen.⁵¹ Det betyr at flertallet – representantene fra Ap, Sp, Høyre, Krf og FrP ikke fant det aktuelt å gjøre andre endringer i Oljefondets investeringer og eierskap enn de endringer som fortløpende foreslås av Etikkrådet. Et forslag fra SV, Rødt, Venstre og MDG om å be regjeringen gi instruks til Norges Bank om umiddelbart å trekke Oljefondet ut av «selskaper hvor det er uakseptabel risiko for at de medvirker til Israels ulovlige okkupasjon eller krigføring» («Forslag nr. 1») ble støttet også av Pasientfokus, men stemt ned med 83 mot 21 stemmer, hvor Ap, Høyre, SP, FrP og Krf utgjorde flertallet.⁵²

Et såkalt «løst forslag» fremmet av Rødt («Forslag nr. 45») om å be regjeringen innhente og legge frem en vurdering fra Lovavdelingen i Justisdepartementet «av hvorvidt Norge risikerer et medansvar for folkerettsbrudd gjennom Statens pensjonsfonds investeringer, herunder av brudd på plikten til å forhindre et folkemord», ble også stemt ned.⁵³

⁴⁶ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-500s/?m=2&c=False>

⁴⁷ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-501s/>

⁴⁸ <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2024-2025/inns-202425-501s-vedlegg.pdf>

⁴⁹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2024-2025/inns-202425-501s/?m=2&c=False>

⁵⁰ <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Komiteene/Finanskomiteen/?tab=CommitteeProc>

⁵¹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=103112&dnid=1>

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

Et politisk flertall på Stortinget gir likevel ikke rettslig immunitet mot straffeforfølgning av enkeltpersoner, verken for stortingsrepresentanter, regjeringsmedlemmer, byråkrater eller andre. Om det er begått en straffbar handling og hvem som i så fall er strafferettslig ansvarlig, bestemmes av straffeloven og de relevante faktiske forhold. Om det skal åpnes etterforskning av det anmeldte forholdet bestemmes av påtalemyndigheten, som ikke skal ta politiske hensyn.

6.3 Hvem bør anmeldes?

Spørsmålet om hvem som *bør* anmeldes dersom det er grunn til å tro at straffbarhetsvilkårene er oppfylt, er et spørsmål om hva som er hensiktsmessig ut fra formålet med anmeldelsen, jf. foran avsnitt 2. Spørsmålet bør også ses i sammenheng med de antatt straffbare handlinger, jf. nærmere avsnitt 7, og hvem som i prinsippet er eller kan være ansvarlig for urettmessige investeringer og eierandeler i selskaper som driver delvis kriminell virksomhet ved å bidra til internasjonalt straffbare forbrytelser i Palestina.

Straffeloven kriminaliserer som nevnt generelt *medvirkning* til straffbare handlinger, jf. straffeloven § 15.⁵⁴ Straffeloven kap. 16 har en særskilt bestemmelse om *overordnede ansvar* for manglende kontroll med underordnede handlinger, som spesifikt er knyttet til bestemmelsene om folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, jf. lovens § 109.⁵⁵ Dersom Oljefondets investeringer og/eller eierandeler i visse selskaper anses som straffbar fysisk, psykisk eller passiv medvirkning, kan overordnede på visse vilkår holdes ansvarlig hvis Oljefondets investeringer og/eller fortsatte eierandeler er et resultat av at den overordnede ikke har utøvd forsvarlig kontroll, jf. nærmere avsnitt 7. I relasjon til Oljefondet er det relevant at statens kontrollmekanismer er ordnet i et flerleddet hierarki, hvor personer både i Norges Bank, finansdepartementet, regjeringen og Stortinget synes å ha et selvstendig overordnet ansvar i lovens forstand.

En anmeldelse bør generelt sett begrenses til foretak og personer som anmelder har grunn til å mene er eller kan være strafferettslig ansvarlig. Det er derfor naturlig å komme tilbake til dette spørsmålet nedenfor i oppsummeringen og konklusjonen (avsnitt 9).

7. Straffbare hovedhandling, selskapers medvirkning og medvirkning eller overordnet ansvar relatert til Oljefondet

7.1 Straffbare hovedhandling i Palestina

En forutsetning for ansvar gjennom Oljefondets virksomhet er at det er begått en eller flere handlinger som er beordret eller utført av israelske politiske, militære eller sivile myndigheter

⁵⁴ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1-3#KAPITTEL_1-3

⁵⁵ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-1#KAPITTEL_2-1

og som rettslig utgjør en krigsforbrytelse, forbrytelse mot menneskeheten eller folkemord ifølge straffeloven kap. 16 (*hovedhandling*).

I dette tilfellet foreligger omfattende dokumentasjon av slike forbrytelser i Palestina. Begrepet «Palestina» omfatter de palestinske territoriene Gaza, Vestbredden og Øst-Jerusalem, som ifølge ICJ utgjør ett felles palestinsk territorium. Palestina er per i dag anerkjent som en selvstendig, okkupert stat av Norge og 146 andre land. USA har nedlagt veto mot at Palestina skal få bli fullt medlem av FN. Den ulovlige okkupasjonen av Palestina utgjør etter alt å dømme en aggresjonsforbrytelse etter folkeretten, men denne typen forbrytelse er ennå ikke gjort straffbar i norsk rett og mangler i straffeloven kap. 16. At krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord blir foretatt under ulovlig okkupasjon, vil imidlertid kunne være et skjerpende moment ved en eventuell straffeutmåling, og det gjelder også for medvirkning.

De mest åpenbare krigsforbrytelsene før 7. oktober 2023 er de pågående ulovlige bosettingene på Vestbredden, jf. Romavedtektene for ICC artikkel 8 og straffeloven § 103 annet ledd bokstav a.⁵⁶ At denne forbrytelsen er begått og begås kontinuerlig i Palestina, har den norske regjeringen ved flere anledninger slått fast, jf. blant annet i Norges intervensjon i saken om den ulovlige okkupasjonen for ICJ i 2024.

Etter 7. oktober 2023 har israelske myndigheter begått omfattende straffbare handlinger, i form av krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord. Forbrytelsene i Gaza omfatter blant andre alle eller flere av disse handlingene:

- Folkemord i form av drap på palestinere, jf. straffeloven § 101 bokstav a
- Folkemord i form av forårsakelse av betydelig skade på kropp eller helse, jf. § 101 bokstav b
- Folkemord ved å utsette palestinerne i Gaza for levevilkår som tar sikte på å fysisk ødelegge gruppen, helt eller delvis, jf. § 101 bokstav c
- Forbrytelser mot menneskeheten i form av drap, jf. § 102 første ledd bokstav a
- Forbrytelser mot menneskeheten i form av utryddelse, jf. § 102 første ledd bokstav b
- Forbrytelser mot menneskeheten i form av deportasjon eller tvangsflytting, jf. § 102 første ledd bokstav d
- Forbrytelser mot menneskeheten i form av forfølgelse, jf. § 102 første ledd bokstav h
- Forbrytelser mot menneskeheten i form av annen umenneskelig handling, jf. § 102 første ledd bokstav k

Disse handlingene er allerede anmeldt til NAST av ICJ-Norge og Forsvar folkeretten i anmeldelse av 28. november 2023 mot tre israelske ledere – (daværende) forsvarsminister Yoav Gallant, (daværende) medlem av regjeringen og Israels krigskabinett, Benjamin Gantz, og (daværende) sjef for den israelske generalstaben, Herzl Halevi – alle for medvirkning til fem forskjellige *forbrytelser mot menneskeheten* i Gaza, jf. straffeloven § 102, jf. § 15. Systematiske og omfattende angrep på den palestinske sivilbefolkningen ble ifølge anmeldelsen også rettet

⁵⁶ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-1#KAPITTEL_2-1

mot 300 norske borgere som oppholdt seg i Gaza under de israelske angrepene etter 7. oktober 2023.⁵⁷ I klage i juni 2024 over NASTs henleggelse av anmeldelsen av prosessøkonomiske grunner, og ikke fordi handlingene ikke ble ansett som straffbare, ble anmeldelsen utvidet til også å omfatte de foran nevnte *folkemordhandling*er.⁵⁸ Riksadvokaten har ennå ikke tatt stilling til klagen. I en eventuell anmeldelse relatert til Oljefondet kan det vises til denne anmeldelsen.

Det er omfattende dokumentasjon av de faktiske forhold i Gaza. Det finnes også et stort omfang publiserte, kvalifiserte juridiske vurderinger av israelske forbrytelser mot menneskeheten, folkemordhandling og krigsforbrytelser. Prosessen for ICJ i saken *Sør-Afrika mot Israel* om folkemord i Gaza er viktig i denne forbindelse,⁵⁹ se mer om denne i pkt. 7.3. Det foreligger veldokumenterte rapporter fra for eksempel FNs uavhengige granskningskommisjon, FNs spesialrapportør for menneskerettigheter i de okkuperte palestinske områdene, Amnesty International, Human Rights Watch og israelske organisasjoner som B'Tselem. Sistnevnte har i en rapport fra juli 2025 konkludert med at Israel i nesten to år har begått folkemord på to millioner palestinere i Gaza,⁶⁰ og at det er fare for at folkemordet vil spre seg til andre steder hvor palestinere lever under israelsk styre (s. 88).⁶¹

ICC's arrestordre utstedt i november 2024 av et dommerpanel ved ICC, mot statsminister Benjamin Netanyahu og tidligere forsvarsminister Yoav Gallant, bygger på at det er begått israelske krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten i Gaza.⁶² Det er grunn til å tro at grunnlaget for arrestordrene kan bli utvidet og at flere personer kan bli siktet, eller allerede er siktet i arrestordrebegjæringer fra ICCs aktor som er unntatt offentlighet.

Israelske myndigheter har også begått *krigsforbrytelser* i Gaza. De angitte krigsforbrytelsene i grunnlaget for de nevnte arrestordrene ved ICC, som innbefatter utsulting, er bare toppen av isfjellet. Israelske handlinger i Gaza rammes trolig av en rekke bestemmelser i straffeloven §§ 103-107. Israel ved IDF og landets politiske og militære ledere har dessuten begått flere typer krigsforbrytelser på Vestbredden og i Øst-Jerusalem, herunder ulovlig bosetting. I tillegg er det godt dokumentert i rapporter fra menneskerettsorganisasjoner og FN-organer, innbefattet Barnerettskomiteen under FNs barnekonvensjon, at Israel er ansvarlig for systematisk tortur og umenneskelige behandling av palestinske menn, kvinner og barn i fengsler på israelsk territorium. Mange av disse har vært bortført fra Palestina og fengslet uten lov og dom eller rettssikkerhet. Da er handlingene også knyttet til palestinsk territorium og den Israels ulovlige okkupasjon, fordi bortføringen startet på palestinsk territorium, jf. rettspraksis ved ICC om at

⁵⁷ <https://icj.no/wp-content/uploads/2023/11/Anmeldelsen.pdf>

⁵⁸ <https://forsvarfolkeretten.no/2024/06/26/klager-henleggelse-til-riksadvokaten-anmeldelsen-er-utvidet-til-ogsaa-a-omfatte-folkemord/>

⁵⁹ <https://www.icj-cij.org/case/192>

⁶⁰ <https://www.btselem.org>

⁶¹ https://www.btselem.org/sites/default/files/publications/202507_our_genocide_eng.pdf

⁶² <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>

en straffbar handling rettslig sett kan knyttes til to eller flere staters territorium hvis minst ett element i den straffbare handling er knyttet til den ene statens territorium. Palestina er anerkjent som medlemsstat til Romavedtektene for ICC.

Dersom handlinger knyttet til Oljefondet anmeldes og NAST (eller Kripos) beslutter åpning av etterforskning, er det en betingelse at en straffbar hovedhandling som nevnt kan bevises å ha funnet sted. Men det er ikke nok. De relevante investeringer og eierandeler må knyttes til israelske eller andre utenlandske selskaper som har medvirket til en hovedhandling i form av en eller flere krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten eller folkemordhandlinger omfattet av straffeloven kap. 16, eventuelt terrorhandlinger etter straffeloven kap. 18.

7.2 Selskapers medvirkning til straffbare hovedhandlinger i Palestina

7.2.1 Selskaper som helt eller delvis driver kriminell virksomhet

Oljefondet er investert i selskaper som er registrert i Israel og i andre land, men ikke i Norge.

Fellesnevneren for de relevante selskapene som det dreier seg om her, er at de gjennom sin virksomhet – kjøp og salg av varer eller tjenester eller (medvirkning til) ulovlig utvinning av palestinske naturressurser – bidrar til alvorlige brudd på folkeretten i Palestina. Dette kan være selskaper som bidrar til å opprettholde den ulovlige okkupasjonen, opprettholde, fasilitere eller utvide de ulovlige israelske bosettingene, ødelegge og frata palestinere deres eiendommer og ressurser samt medvirker til opprettholdelse av apartheidsystemet. Det dreier seg om salg av alle typer våpen, ammunisjon og annet militært utstyr til israelske myndigheter, innbefattet militære fly og helikoptere, deler til våpen og militært utstyr, båter brukt til å beskytte Gaza, teknologi brukt til militære formål og overvåkning, droner, panservogner, militære bulldosere, vedlikehold og reparasjon av militært utstyr, bygging av ulovlig infrastruktur i Palestina, forsikring, finansiering, transport, etc. – med andre ord alt som gjør det mulig eller lettere å utføre eller medvirke til krigsforbrytelse, forbrytelser mot menneskeheten eller folkemord.

I relasjon til Oljefondet dreier det seg om børsnoterte selskaper, som er legalt registrert med hovedkontor i Israel eller i et annet land, og som helt eller delvis driver kriminell virksomhet ved å medvirke til folkerettslig straffbare handlinger i Palestina.

De relevante selskapene kan systematiseres på forskjellige måter. Et skille går mellom israelske og andre selskaper, uten at det nødvendigvis kan trekkes rettslige slutninger av sontringen.

7.2.2 Oljefondets investeringer i israelske selskaper

Det har vært antatt at Oljefondet per juni 2025 var investert i 64 israelske selskaper, til en verdi av rundt 22 milliarder kroner.⁶³

⁶³ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/qP433L/stortinget-maa-gi-etikkraadet-ny-instruks-om-oljefondet>

Norges Bank har i brev til Finansdepartementet av 18. august 2025 – altså to uker etter den omfattende offentlige debatten og kritikken mot Oljefondet som kom i kjølvannet av Aftenpostens artikkel 4. august 2025 om det israelske selskapet Bet Shemesh (se foran pkt. 1) – uttalt at Oljefondet per «14. august 2025» var investert med «19 milliarder kroner i 38 selskaper børsnotert i Israel», som var «en nedgang på henholdsvis 4 milliarder og 23 selskaper fra 30. juni 2025».⁶⁴ Verken NBIM, Norges Bank eller Finansdepartementet har hittil villet opplyse hvilke selskaper Oljefondet har solgt seg ut av og hvilke som er i behold.

Å selge Oljefondet ut av selskaper som har medvirket til forbrytelser etter folkeretten og norsk straffelovgivning kan være politisk opportunt eller nødvendig når forholdet har blitt «oppdaget» av toneangivende medier, slik tilfellet har vært her. Det kan etisk sett også være en riktig handling. Men en straffbar handling kan aldri fullt ut repareres etter at handlingen er fullbyrdet. Slik sett kan desinvesteringene i sin konsekvens like mye betraktes som en innrømmelse av alvorlige feilvurderinger som kan underbygge en berettiget mistanke om straffansvar.

Spørsmålet er om Oljefondets investeringer i ett eller flere av de israelske selskapene som Oljefondet er eller har vært investert i, kan medføre straffansvar for Norges Bank eller andre. Det forutsetter at minst ett av de israelske selskapene har medvirket til relevante forbrytelser. Men det er ingen betingelse dette selskapet samtidig eller først blir straffeforfulgt i Norge.

I det følgende skal det gis noen flere eksempler på relevante israelske selskaper som Oljefondet har vært investert i. Eksemplene ikke er uttømmende.

Historikere for Palestina har gjort en undersøkelse som viser **at minst 30 av 64 vurderte israelske selskaper** allerede eller for lengst skulle ha vært ekskludert fra Oljefondet ut fra gjeldende etiske retningslinjer.⁶⁵ I Aftenposten 3. juni 2025, hvor undersøkelsen først ble offentlig presentert, nevner de at to selskaper – **Bezeg**⁶⁶ og **Paz**⁶⁷ – hadde blitt ekskludert det siste året etter anbefaling fra Etikkrådet. Historikerrapporten om Oljefondets investeringer i israelske selskaper ble levert til Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet 30. juni 2025.⁶⁸

Ett av de selskapene som omtales av historikerne er nettopp **Bet Shemesh Engines Holdings**, som er presentert som eksempel til illustrasjon av denne utredningens problemstilling (jf. pkt.

⁶⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd3a3d51d8b47788eea6920a8508341/2025-08-18-nb-to-mof-fornyett-gjennomgang.pdf>

⁶⁵ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/qP433L/stortinget-maa-gi-etikkraadet-ny-instruks-om-oljefondet>

⁶⁶ <https://www.nbim.no/no/nyheter-og-innsikt/presserom/pressemeldinger/2024/beslutninger-om-utelukkelse-og-observasjon2/>

⁶⁷ <https://www.nbim.no/no/nyheter-og-innsikt/presserom/pressemeldinger/2025/beslutninger-om-sarskilt-eierskapsutovelse-og-utelukkelse/>

⁶⁸ Historikere for Palestina, Gjennomgang av israelske selskaper i Statens pensjonsfond utland, 30. juni 2025.

1). Av historikernes rapport (s. 54) fremgår det at Bet Shemesh både selger motorer/motordeler til det israelske luftforsvaret og at selskapet «har spesialisert seg på utvikling, produksjon, vedlikehold og reparasjon av jetmotorer». Det fremgår også at dette selskapet hadde tjent godt på Israels krigføring i Gaza.

Et annet av de israelske selskapene Oljefondet har vært og kanskje fortsatt er investert i, og som historikerne trakk frem, er **ICL Group** som blant annet «er leverandør av hvit fosfor til US Army, som igjen utstyrer den israelske hæren med raketter med hvit fosfor».⁶⁹ ICL Group er også et selskap som ifølge historikerne i en årrekke har plyndret palestinske naturressurser.⁷⁰ Det er forhold som prinsipielt rammes av straffeloven § 104 første ledd bokstav a. ICL Group er også på andre måte gjennom sin virksomhet med på å støtte de ulovlige bosettingene.⁷¹ I historikernes rapport er det gitt en utfyllende oversikt over forskjellige deler av ICL Groups virksomhet som bryter de etiske retningslinjene til Oljefondet.⁷² Blant mye annet er det påpekt at ICL Group har ytet finansiell støtte til folkemordet i Gaza. Det er liten tvil om at deler av denne virksomheten slik den beskrives, ser ut til å være straffbare handlinger i klar strid med folkeretten, Romavedtektene for ICC og norsk straffelov.

I Oljefondets portefølje har historikerne blant annet også identifisert **ti israelske banker og finansinstitusjoner som gir lån, forsikring og andre finansielle tjenester til bosettinger og infrastruktur i okkuperte områder, tre energiselskaper** som enten driver kraftproduksjon på okkupert land eller selger kraft til ulovlige bosettingene, og **transportselskap** som besørger transport mellom de ulovlige bosettingene og Israel.⁷³ Et av deres poenger er at dette er selskaper som bidrar minst like mye til ulovlig okkupasjon som de ekskluderte Bezeq og Paz.⁷⁴ Opplysningene om selskapene og omfanget av Oljefondets investeringer i disse er utdypet i rapporten.⁷⁵

FNs spesialrapportør Albaneses *Brev til Finansdepartementet av 30. april 2025* (s. 2) nevner fire israelske banker (uten at listen er ment å være uttømmende) – **Bank Hapoalim, Bank Leumi, Israel Discount Bank og Mizrahi Tefahot Bank** – som gjennom finansiering av bosettinger krenker humanitærretten «and are core infrastructure in the denial of Palestinian self-determination in their land and the illegal forcible and permanent acquisition of territory which is an international crime of aggression».⁷⁶ Oljefondet har vært investert i alle disse

⁶⁹ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/qP433L/stortinget-maa-gi-etikkraadet-ny-instruks-om-oljefondet>

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Historikere for Palestina, *Gjennomgang av israelske selskaper i Statens pensjonsfond utland, 30. juni 2025.*

⁷³ <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/qP433L/stortinget-maa-gi-etikkraadet-ny-instruks-om-oljefondet>

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Historikere for Palestina, *Gjennomgang av israelske selskaper i Statens pensjonsfond utland, 30. juni 2025.*

⁷⁶ https://www.regjeringen.no/contentassets/a160508ce13b449db2970958c22da190/letter-to-minister-of-finance-of-norway_albanese_30.04.25.pdf

bankene pluss **First International Bank of Israel**.⁷⁷ Alle disse fem største israelske bankene har vært med å finansiere krigen i Gaza og volden mot palestinerne på Vestbredden gjennom kjøp av såkalte «krigsobligasjoner», det vil si statsobligasjoner som er omsettelige lån til den israelske staten.⁷⁸ Bankene er dermed med på å finansiere forbrytelser som ulovlig okkupasjon, folkemord og krigsforbrytelser.

Oljefondets investeringer i israelske bankene er bare ett graverende eksempel på selskaper som Oljefondet formentlig aldri burde ha vært investert i. Disse selskapene har lenge finansiert israelsk infrastruktur i de ulovlig okkuperte områdene som tilrettelegger for de ulovlige bosettingene, og ulovlige bosetteres eiendommer. Dette skjer typisk gjennom lån (pantelån) til bosettere som tar over og bygger på eiendom som er tilranet fra palestinere av bosettere med våpen i hånd, eller av bosettere ved hjelp av væpnet makt fra israelsk politi, sikkerhetsstyrker eller militære enheter. Her er det klart at de israelske bankene medvirker til både den ulovlige okkupasjonen og de ulovlige bosettingene. Det siste er en krigsforbrytelse i medhold av straffeloven § 103 annet ledd bokstav a, jf. lovens § 15 om medvirkning.

I tillegg kan det argumenteres for at de israelske bankene har medvirket til handlinger som i norsk rett kan rubriseres som grovt ran (§ 328), grovt heleri (§ 332), grov hvitvasking av ransutbytte (§ 338) og terrorfinansiering (straffeloven § 135). Etter § 135 annet ledd kan «den som stiller banktjenester eller andre finansielle tjenester til rådighet» straffes for *terrorfinansiering* knyttet til en person eller et foretak som begår en terrorhandling som nevnt i § 131, jf. § 135 første ledd bokstav b, for eksempel ved å skape alvorlig frykt i en befolkning og begå en handling som grov kroppsskade (§ 131, jf. § 274), drap (§ 131, jf. § 275) eller brann (§ 131, jf. § 355). Rent faktisk er det nettopp dette som i stor utstrekning har skjedd mot lovlig bosatte palestinere på Vestbredden både før og etter 7. oktober 2023, men enda mer intenst etter dette tidspunktet.

Dette reiser et spørsmål om Norges bank – gjennom sine investeringer gjennom Oljefondet og eierposisjoner i israelske banker som har vært med på å finansiere de ulovlige bosettingene og indirekte den langvarige, systematiske og omfattende bosettervolden mot palestinerne – selv kan bli ansett for å ha medvirket til både folkemord og terrorfinansiering.

7.2.3 Oljefondets investeringer i relevante andre selskaper

Ifølge det nevnte brevet fra Albanese av 30. april 2025 (s. 2), er Oljefondet investert i «numerous other companies in third states, which are connected with, supplying to and/or profiting off Israel's illegal occupation and the unfolding genocidal violence, particularly in Gaza». Det er underforstått at de selskapene som nevnes er selskaper som medvirker eller kan ha medvirket til alvorlige folkerettsbrudd og internasjonalt straffbare handlinger.

⁷⁷ Historikere for Palestina, *Gjennomgang av israelske selskaper i Statens pensjonsfond utland*, 30. juni 2025.

⁷⁸ <https://frifagbevegelse.no/israel/oljefondet-er-medeier-i-israelske-banker-som-finansierer-krigen-6.158.1157310.f737d7dd7c>

I dette avsnittet skal det gis flere eksempler på relevante andre (ikke-israelske) selskaper som Oljefondet har vært investert i og fortsatt antas å ha eierposisjoner i.

Brevet oppstiller nevner følgende kategorier og selskaper (s. 2-3):

1. Selskaper som finansierer bosettingene (i brevet nevner Albanese spesielt israelske banker, som her er nevnt foran i pkt. 7.2.2). Her kunne det også vært nevnt amerikanske, engelske tyske og franske banker – **JPMorgan Chase, Goldman Sachs, Bank of America, Citigroup, Barclays, Deutsche Bank** og **BNP Paribas** – som Oljefondet er tungt investert i,⁷⁹ og som har finansiert folkemordet i Gaza gjennom å kjøpe israelske krigsobligasjoner.⁸⁰
2. Selskaper som leverer militær teknologi eller sikkerhetsteknologi til IDF (herunder **Hewlett-Packard Enterprise Co** og **Motorola Solutions**, «that contribute to extrajudicial killings and torture, cruel and inhuman treatment and widespread violations of international humanitarian law, and are integral to sustaining Israel's unlawful occupation of and control over the Palestinian territory»)
3. Selskaper som leverer utstyr til israelske myndigheter som brukes til å ødelegge palestinsk eiendom på Vestbredden, «and which is implicated in the crimes of forced displacement and extrajudicial killings, and which have become ubiquitous tools in the Israeli military bombardment of the Gaza strip in 2008-2009, 2012, 2014, 2021 and 2023-25 (**Caterpillar**)»
4. Selskaper som besørger konstruksjon av infrastrukturen for apartheid og som opererer slik at palestinerne nektes deres rett til fri bevegelse og selvbestemmelse (**Alston, Cemex**)
5. Selskaper som foretar eller medvirker til plyndring av palestinske naturressurser på Vestbredden, «which constitutes an international crime, and also violates the Palestinian right to self-determination including over their own natural resources, and in turn feeds into the settlement construction project that is the backbone of Israel's unlawful occupation» (**Heidelberg Materials**)
6. Selskaper som produserer og leverer våpen, reservedeler og/eller deler av våpen «to equip its military, which aids and assists in maintaining the unlawful occupation as well as raising a serious risk use in the commission of international crimes, including genocide, crimes against humanity of persecution, systematic and/or widespread murder and starvation, and the targeting of the civilian population. This includes, as of 31 December 2024, investments in the following companies, which the UN has also put on notice of possible violations in May 2024 (**Leonardo S.p.A., RTX Corp, Rolls-Royce Holdings PLC, ThyssenKrupp, Oshkosk Corp, Rheinmetall AG**)

⁷⁹ <https://www.nbim.no/no/investeringene/investeringsoversikt/#/2025/investments/equities>

⁸⁰ https://www.banktrack.org/news/seven_underwriters_of_war_bonds_instrumental_in_enabling_israel_s_assault_on_gaza_new_research_finds

7. Forsikringsselskaper “that have been involved in financing and underwriting the defence industry and their connections to the ongoing violence in Palestine» (**Allianz, AXA SA, Aviva PLC og Zurich Insurance Group AG**)
8. Forsikringsselskaper nevnt i pkt. 7 i brevet som forsikrer andre selskaper på FNs liste fra mai 2024 som bidrar til straffbare handlinger (**Elbit Systems, Caterpillar** (nevnt også i pkt. 3), **General Dynamics** og **Honeywell**).

Kategoriene og oppregningen av selskaper i dette brevet var ikke ment å være uttømmende.

Brevet fra Albanese må ses i sammenheng med den etterfølgende Albanese-rapporten av 26. juni 2025.⁸¹ Denne rapporten bygger på en litt annen systematikk, fordi formålet med rapporten er å vise hvordan hele det kriminelle systemet som har muliggjort okkupasjonsøkonomien og den nye folkemordøkonomien henger sammen og har understøttet den ulovlige okkupasjonen, angrepet på palestinerne selvbestemmelsesrett, gjennomføringen av apartheidsystemet, og til sist folkemordet på palestinerne.

I Albanese-rapporten beskrives blant annet hvordan store og fremtredende tek-selskaper har bidratt til undertrykkelsen og overgrepene (s. 9-12). Et eksempel er amerikanske **Palantir Technologies**, grunnlagt av Peter Thiel, Alex Karp og tre andre i 2003. Rapporten peker på at Palantir har samarbeidet med og solgt teknologi til Israel som har vært brukt under angrepet på Gaza (s. 11, avsnitt 42). Det nevnes videre blant annet samme sted at Palantir i januar 2024 annonserte et nytt strategisk partnerskap med Israel og at selskapets representanter offentlig har kommet med uttalelser som viser at Palantirs ledelse har vært fullt klar over Israels ulovlige maktbruk uten å foreta seg noe. Noen av uttalelsene som gjengis fra Palantirs representanter er dehumaniserende og likner folkemordretorikk rettet mot palestinerne i Gaza som gruppe.

Ifølge Klassekampen uttalte Karp blant annet i februar 2024 følgende (avisens oversettelse):

Jeg er stadig mer stolt av at etter 7. oktober, i løpet av uker, var vi på bakken og vi er involvert i operasjonelt avgjørende operasjoner i Israel. [...] Jeg tror ikke de [Israel] kjøper programvare fra noe annet selskap i vår skala.⁸²

Klassekampen peker i samme reportasje også på dehumaniserende uttalelser fra Karp på scenen under en konferanse 30. april i 2025 hvor han ble konfrontert med at selskapets teknologi brukes til å drepe familier i Gaza. Dette var på The Hill and Valley Forum, «en konferanse der amerikanske politikere, tek-bransje og risikokapitalister møtes».⁸³

⁸¹ From economy of occupation to economy of genocide, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967, Francesca Albanese, Human Rights Council, A/HRC/59/23, 30 June 2025.

⁸² <https://klassekampen.no/utgave/2025-08-08/oljefondet-kjopte-seg-opp-i-tek-gigant-som-bistar-idf>

⁸³ <https://klassekampen.no/utgave/2025-08-08/oljefondet-kjopte-seg-opp-i-tek-gigant-som-bistar-idf>

Det sentrale i vår sammenheng er imidlertid hva *Oljefondet* har gjort med sitt eierskap i Palantir. Ifølge en reportasje 8. august 2025 i Klassekampen valgte Oljefondets forvaltere å tredoble eierandelen i løpet av 2024.⁸⁴ Ved inngangen til 2025 var eierandelen én prosent, tilsvarende en verdi av 19,6 milliarder kroner. Dette skjedde i samme periode som ICJ og andre FN-organer, Amnesty International og andre med forsknings- og folkerettskompetanse advarte om alvorlig fare for folkemord eller konkluderte med at det regelrett pågikk folkemord.

Mens det for stadig flere har blitt åpenbart at det har skjedd og fortsatt pågår israelske krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og folkemord i Gaza, og at Israel også begår forbrytelser på Vestbredden hvor Palantirs teknologi brukes til å opprettholde den ulovlige okkupasjonen og arrestere palestinere uten lov og dom – Storebrand trakk seg ut av Palantir i oktober 2024 med denne begrunnelsen – valgte Oljefondet på Palantirs generalforsamling 5. juni 2025, formentlig som ledd i Oljefondets aktive, etiske eierskap, å stemme «ja» til Karp som fortsatt Palantir-direktør.⁸⁵

Albanese-rapporten går ellers gjennom hvordan forskjellige grove forbrytelser har blitt utført ved hjelp av en lang rekke israelske og internasjonale selskaper i Palestina. Medvirkningen til forbrytelsene har skjedd på mange måter og ved hjelp av selskaper med høyst forskjellig virksomhet, se nærmere rapporten s. 7-25, som det bare kan vises til her.⁸⁶

Mange organisasjoner har lenge pekt på forskjellige andre selskaper som det også virker galt at Oljefondet er investert i. Her skal bare gis noen få eksempler.

Amnesty International har pekt på at turistselskaper som Airbnb, Booking.com, Expedia og TripAdvisor «facilitate tourism to Israeli settlements in the OPT [de okkuperte områder] and broker holiday accommodation there help to normalise the settlements and strengthen them financially, thereby contributing to their existence and expansion».⁸⁷ Oljefondet er investert i **Booking.com, Airbnb** og **TripAdvisor** (ifølge NRK med til sammen ca. 20 milliarder per november 2024).⁸⁸

Hind Rajab Foundation innga 19. juni 2025 klage⁸⁹ til European Investment Bank's Complaint Mechanism (EIB-CM),⁹⁰ rettet mot bankens medvirkning til israelske krigsforbrytelser i

⁸⁴ <https://klassekampen.no/utgave/2025-08-08/oljefondet-kjopte-seg-opp-i-tek-gigant-som-bistar-idf>

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session59/advance-version/a-hrc-59-23-aev.pdf>

⁸⁷ Amnesty International, *The Involvement of Business Enterprises in the Commission of International Crimes connected to Israel's Unlawful Occupation, Racial Segregation and Apartheid Regime in the Occupied Palestinian Territory – Submission to the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied since 1967*, pkt. 3.3, s. 6.

⁸⁸ <https://www.nrk.no/urix/frister-med-luksusreiser-til-okkuperte-palestinske-omrader-1.17098709>

⁸⁹ <https://www.hindrajabfoundation.org/accomplices/hind-rajab-foundation-files-complaint-at-the-european-investment-bank-for-complicity-in-israels-war-crimes-as-eu-reviews-association-agreement-with-israel>

⁹⁰ <https://www.eib.org/en/about/accountability/complaints/index>

Palestina. Grunnlaget for anmeldelsen er blant annet at banken hadde kanalisert over fem milliarder kroner gjennom foran nevnte **Bank Leumi**. Ifølge Hind Rajab Foundation er Bank Leumi «notorious for underwriting settlement housing, industrial zones, and local councils in stolen Palestinian territory». Det er også klaget over at European Investment Bank hadde tilført over tre og en halv milliard kroner til samme Bank Leumi for såkalt grønt skifte og finansiell inkludering.⁹¹

Klagen omfattet også European Investment Bank's medvirkning til krigsforbrytelser gjennom selskapet **Electra**, ved å ha tilført mer enn to og en halv milliard kroner til «Tel Aviv Light Rail Green Line, awarded to Electra, which extends settler connectivity and cements de facto annexation». Oljefondet har ifølge Frifagbevegelse 5. august 2025 solgt seg ut Electra.⁹²

Det foreligger ellers mye dokumentasjon om relevante selskaper, blant annet publisert av FN og den internasjonale BDS-bevegelsen.⁹³ Sistnevnte har publisert en samling av lister utarbeidet av forskjellige organisasjoner med nærmere opplysninger om hvordan angitte selskaper faktisk har medvirket og fortsetter å medvirke til straffbare hovedhandlinger:⁹⁴

- **AFSC-listen** over selskaper implisert i våpenleveranser som bidrar til gjennomføring av til Israels folkemord⁹⁵
- **ASFC Investigative** med database over selskaper som muliggjør okkupasjonen⁹⁶
- **FNs database** over selskaper involvert i Israels ulovlige bosettinger⁹⁷
- **WhoProfits** database over selskaper som profiterer på den israelske okkupasjonen⁹⁸
- **Don't Buy Into Occupation** listen over selskaper involvert i ulovlege bosettinger hvor europeiske finansinstitusjoner har investeringer.⁹⁹
- **Amnesty International** med oversikt over og beskrivelse av private selskaper involvert i internasjonale forbrytelser knyttet til Israels ulovlige okkupasjon mv.¹⁰⁰

⁹¹ <https://www.hindrajabfoundation.org/accomplices/hind-rajab-foundation-files-complaint-at-the-european-investment-bank-for-complicity-in-israels-war-crimes-as-eu-reviews-association-agreement-with-israel>

⁹² <https://frifagbevegelse.no/nyheter/oljefondet-er-fortsatt-investert-i-israelsk-forsvarsselskap-6.158.1154440.c6bdcd130e>

⁹³ Se for eksempel «BDS Corporate Complicity Criteria».

⁹⁴ <https://www.bdsmovement.net/Guide-to-BDS-Boycott>

⁹⁵ <https://afsc.org/gaza-genocide-companies>

⁹⁶ <https://investigate.afsc.org>

⁹⁷ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session31/database-hrc3136/23-06-30-Update-israeli-settlement-opt-database-hrc3136.pdf>

⁹⁸ <https://www.whoprofits.org>

⁹⁹ <https://dontbuyintooccupation.org/reports/dont-buy-into-occupation-report-2024/>

¹⁰⁰ <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2024/12/IOR4088472024ENGLISH.pdf>

Oljefondet er investert i og er medeier i mange av selskapene på disse listene. Når det gjelder de *israelske* selskapene (pkt. 7.2.2.), gir rapporten fra Historikere for Palestina en god, lettfattelig oversikt med relevante opplysninger.¹⁰¹

7.3 Nærmere om den folkerettslige handlingsplikten

I det foregående avsnitt 7.2 er det gitt en ufullstendig oversikt over kategorier av og eksempler på selskaper som Oljefondet fortsatt er eller har vært investert i de siste årene, og som trolig har medvirket til handlinger i Palestina som i prinsippet er straffbare etter straffeloven.

I det følgende dreies oppmerksomheten over mot Oljefondets egen virksomhet og de generelle betingelsene for eventuell medvirkning til straffbare handlinger gjennom Oljefondet, jf. pkt. 7.4. Men det kan først være grunn til å se litt nærmere på den folkerettslige handlingsplikten og dens betydning.

Folkemordkonvensjonen artikkel 1 pålegger medlemsstater plikt til å forhindre og straffe de forbudte handlinger. Det vil igjen kunne få konsekvenser for selskapers handlingsrom.¹⁰² Også selskaper er forpliktet av den grunnleggende og overordnede folkeretten som gjelder for og mot alle (forpliktelser *erga omnes*) og som har gjennomslag overfor alle andre regler (*jus cogens*). Dette gjelder uavhengig av om de underliggende forpliktelsene blir håndhevet direkte i relasjon til selskaper. Det kan altså i visse situasjoner oppstå en særskilt handlings- og forhindringsplikt (heretter handlingsplikt), som også vil gjelde for en norsk virksomhet som Norges Bank.

Et selskap (virksomhet) kan dessuten være internrettslig forpliktet av særskilte normer som avspeiler bindende og/eller myk folkerett («soft-law»), for eksempel OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv som innebærer plikt til å gjøre selvstendige aktsomhetsvurderinger og eventuelt helt avstå fra visse handlinger ved risiko for alvorlige brudd på menneskerettighetene i vid forstand – som også omfatter den del av folkeretten som forbyr folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Norges Bank og NBIM er ifølge mandatet for forvaltningen av Oljefondet internrettslig forpliktet til å overholde «OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper» i sin forvaltning av fondet, og dessuten andre «internasjonalt anerkjente prinsipper og standarder som FNs Global Compact» og «FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP)», jf. forskrift FOR-2010-11-08-1414 (Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland).¹⁰³ Hva et selskap er rettslig forpliktet til eller ikke internrettslig, kan likevel ikke innskrenke innholdet i selskapers direkte forpliktelser etter folkeretten, heller ikke de folkerettslige forpliktelsene som er gjennomført i norsk rett gjennom straffeloven kap. 16 (folkemord mv).

¹⁰¹ Historikere for Palestina, *Gjennomgang av israelske selskaper i Statens pensjonsfond utland*, 30. juni 2025.

¹⁰² For en analyse av pliktene og ansvaret for stater og foretak i relasjon til folkemordet i Gaza, se for eksempel Irene Pietropaoli, *Obligations of Third States and Corporations to Prevent and Punish Genocide in Gaza*, 5 June 2024.

¹⁰³ <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2010-11-08-1414>

Genèvekonvensjonenes felles artikkel 1 pålegger medlemsstatene plikt til å forhindre brudd på de humanitære regler om beskyttelse av sivile. Det betyr at tredjestater også har plikt til å forhindre krigsforbrytelser, blant annet skal man da ikke medvirke slike handlinger. Statene må både avstå fra visse handlinger og eventuelt positivt foreta seg noe for å forhindre mulig medvirkning, jf. ICRCs kommentar til felles artikkel 1, avsnitt 186-206.¹⁰⁴ En særlig relevant krigsforbrytelse i relasjon til Oljefondets investeringer er ulovlige bosettinger og relevante selskapers medvirkning til å utvide eller fasilitere bosettingene, jf. nærmere pkt. 7.4.2.2.

Handlingsplikten utløses prinsipielt sett av de faktiske forhold i den enkelte situasjon. Men avgjørelser fra internasjonale domstoler vil kunne bidra til å klargjøre om en handlingsplikt må anses å foreligge i konkrete situasjoner, for eksempel i relasjon til Gaza og Palestina.

Dersom det er alvorlig eller reell *risiko* for folkemord,¹⁰⁵ utløser det en handlingsplikt som betyr at også en tredjestat ved statens organer må gjøre hva man kan for hindre eller motvirke de forbudte handlingene. Staten kan komme i folkerettslig *statsansvar* både for aktive handlinger og unnlaterse eller passivitet. Handlingsplikten oppstår umiddelbart når reell risiko for folkemord foreligger. En tredjestat som Norge kan derfor ikke vente og se til det eventuelt blir slått fast av en internasjonal domstol at det har blitt begått folkemord. Den internasjonale domstol (ICJ) har formulert dette slik:

This obviously does not mean that the obligation to prevent genocide only comes into being when perpetration of genocide commences; that would be absurd, since the whole point of the obligation is to prevent, or attempt to prevent, the occurrence of the act. In fact, a State's obligation to prevent, and the corresponding duty to act, arise at the instant that the State learns of, or should normally have learned of, the existence of a serious risk that genocide will be committed.¹⁰⁶

I tilfellet Gaza er det helt klart at det siden ICJs tre rettsordrer (midlertidige avgjørelser) i saken *Sør-Afrika mot Israel* vinteren og våren 2024 har foreligget en allment synlig alvorlig risiko for folkemord. Dette ble tydelig nok allerede i den første rettsordren av 26. januar 2024.¹⁰⁷ I disse midlertidige avgjørelsene anvendte ICJ den standard som skal brukes som vilkår for slike avgjørelser, nemlig at det foreligger «a real and imminent risk» for folkemordhandling, se for eksempel den tredje ordren ICJ utstedte 24. mai 2024, avsnitt 47.¹⁰⁸ I og med at det uansett er tale om *risiko* for folkemord, er det marginal, om overhodet noen forskjell på en «alvorlig» risiko og en «reell og overhengende» risiko. En risiko for en svært alvorlig følge, hvis den er reell og overhengende, vil samtidig være en alvorlig risiko. Å forsøke å konstruere en praktisk

¹⁰⁴ https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-1/commentary/2020?activeTab=#_Toc42428173

¹⁰⁵ Standarden «alvorlig risiko» («serious risk») ble først formulert av Den internasjonale domstol (ICJ) i saken *Bosnia mot Serbia*, 2007, avsnitt 431.

¹⁰⁶ ICJ, *Bosnia mot Serbia*, 2007, avsnitt 431.

¹⁰⁷ <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>

¹⁰⁸ *Ibid.*

forskjell på disse standardene i relasjon til folkemord, fremstår som temmelig teoretisk og strider mot folkemordkonvensjonens formål om å forhindre folkemord.

I et intervju i Klassekampen 16. juni 2025 (s. 6) uttalte statssekretær Andreas Kravik (UD) seg i samme retning. Det sentrale er den begrunnelsen Kravik ga i intervjuet:

Den internasjonale domstol i Haag advarte for en stund siden at det var reell risiko for at det foreligger brudd på folkemordkonvensjonen. Det gjør at alle land som er med på den konvensjonen, må ta inn over seg at det er en reell risiko, og da må vi ta våre forholdsregler. Dersom en domstol seinere definerer det som skjer som folkemord, må vi underveis ha gjort det vi kan, slik at vi ikke har medvirket.¹⁰⁹

Det Kravik i realiteten sier her, er nettopp at tredjestaters og Norges handlingsplikt ble utløst gjennom rettordrene fra ICJ i perioden januar-mai 2024, i virkeligheten allerede ved den første i januar 2024. Etter dette tidspunkt, hvor det altså har foreligget en alvorlig/reell risiko for folkemord, «må vi underveis ha gjort det vi kan, slik at vi ikke har medvirket». Med «vi» må det antas at Kravik sikter til norske myndigheter og virksomheter.

En annen sak er at en stat bare vil kunne bli ilagt formelt *statsansvar* ved ICJ for ha krenket handlingsplikten i artikkel 1 dersom det er utført handlinger som ICJ vurderer som folkemord i den endelige dommen. Dette er slått fast i ICJs rettspraksis. Vi har altså traktatrettslig sett den noe paradoksale rettslige situasjonen at handlingsplikten er aktivert og gjeldende, men at en medlemsstat ikke vil kunne bli dømt for brudd på denne dersom ICJ senere kommer til at det ikke er begått folkemord. Det åpner for at en stat kan spekulere i at det ikke vil bli gitt dom for folkemord, selv om det vil kunne straffe seg senere hvis det blir avsagt dom for folkemord.

Når det uansett har foreligget en mellomliggende periode med *handlingsplikt* for den norske stat basert på risiko, kan det uansett få betydning for Norges Banks foretaksansvar og dermed også indirekte for vurderingen av individuelt ansvar knyttet til bankens ansvar, særlig i relasjon til mulig passiv medvirkning, se nedenfor pkt. 7.4.

Når det gjelder de nærmere rettslige betingelser (straffbarhetsvilkår) som må være oppfylt for at et relevant foretak skal kunne straffes for medvirkning til en straffbar hovedhandling i Gaza eller på Vestbredden eller i Øst-Jerusalem, eller for individuelt straffansvar for selskapets ansatte, ledere og/eller styremedlemmer, er de først presentert nedenfor under punkt 7.4.1. En nærmere og mer konkret juridisk drøftelse er gjennomført i pkt. 7.4.2.5-7.4.2.6.

¹⁰⁹ Palestinerne havner i bakleksa, Klassekampen 16. juni 2025.

7.4 Medvirkningshandlinger relatert til Oljefondet – foretaksstraff og individuelt ansvar

7.4.1 Generelle betingelser for medvirkningsansvar

Det må sondres mellom på den ene side statlig medvirkning som medfører statsansvar («state responsibility») i forholdet mellom stater (en form for «sivilt» ansvar) og på den annen side et foretaks strafferettslige medvirkningsansvar og individers strafferettslige medvirkningsansvar.

Det folkerettslige statsansvaret faller utenfor formålet med en anmeldelse, først og fremst fordi dette ansvaret ikke er «strafferettslig» selv om det angår medvirkning til straffbare handlinger. I utgangspunktet gjelder dette ansvaret forholdet mellom stater, for eksempel forholdet mellom medlemsstater til folkemordkonvensjonen, jf. Sør-Afrikas sak mot Israel for ICJ. Konklusjonen i den saken vil derfor være at staten Israel enten har eller ikke har statsansvar for ett eller flere brudd på folkemordkonvensjonen.

Her er oppmerksomheten rettet mot mulige medvirkningshandlinger knyttet til Oljefondets investeringer og eierskap, blant annet spørsmålet om betydningen av at Oljefondet som investor har begrenset eierskap i det enkelte foretak (pkt. 7.4.2). Hvis medvirkningsansvar foreligger, kan det medføre foretaksstraff for Norges Bank og/eller Finansdepartementet (pkt. 7.4.2.5), og for personer som på individuelt grunnlag har medvirket til eller hatt et overordnet ansvar for Oljefondets investeringer og eierskap i utenlandske foretak som har medvirket til straffbare hovedhandling (pkt. 7.4.2.6).

Noen rettslige utgangspunkter for vurdering av medvirkning må klargjøres først. De generelle betingelsene (de rettslige vilkår) for medvirkningsansvar er i hovedsak de samme enten det er tale om israelske, utenlandske eller norske foretak, eller om individuelt ansvar. Det stilles imidlertid lavere krav til subjektiv skyld i relasjon til foretaksstraff, hvor uaktsomhet kan være tilstrekkelig, jf. foran pkt. 6.1.

På et overordnet plan er det mange likheter, men også noen forskjeller i teori og praksis hvis man sammenligner saker for ulike internasjonale og nasjonale domstoler. Loven i forskjellige land og statuttene for internasjonal domstoler er gjerne også noe ulikt utformet hva gjelder ansvar for medvirkning.

Bestemmelsen om «aiding and abetting» i Romavedtektene for ICC, art. 25 nr. 3 bokstav c, formulerer det objektive vilkåret slik:

«aids, abets or otherwise assists in its commission or its attempted commission, including by providing the means for its commission».

Det er altså en forutsetning for medvirkningsansvar at en straffbar hovedhandling faktisk har blitt fullbyrdet eller eventuelt har nådd forsøksstadiet i rettslig forstand. Det må derfor kunne bevises at en hovedhandling som kvalifiserer som folkemord, forbrytelse mot menneskeheten

eller krigsforbrytelse faktisk har blitt begått eller forsøkt. Derimot er det ikke krav om at den eller de som har utført hovedhandlingen stilles for retten først og blir funnet skyldig.

Alternativet «aids» (aiding) gjelder *fysisk eller materiell støtte* til den straffbare handlingen, som styrker gjerningspersonens (eller en annen medvirkers) *evne* til å utføre handlingen.

Alternativet «abets» (abetting) gjelder *psykologisk (psykisk) eller moralsk støtte* til den straffbare handlingen i form av oppmuntring eller unnlatelse av å foreta seg noe, som styrker gjerningspersonens eller en annen medvirkers *vilje* til å utføre handlingen.

Romavedtektene art. 30 har en generell bestemmelse om de subjektive straffbarhetsvilkårene (forsett), hvor både hensikt, kunnskap om et forhold og bevissthet om hva en handling ordinært vil medføre, er omfattet. I relasjon til spesielle bestemmelser i Romavedtektene vil det imidlertid kunne gjelde et modifisert eller skjerpet krav, se nærmere nedenfor.

Utgangspunktet i norsk strafferett er at det er norsk medvirkningslære som får anvendelse også i relasjon til straffeloven kap. 16, jf. lovens § 15. Det er ingen særskilt bestemmelse om medvirkning i kap. 16, men som nevnt foran en særskilt bestemmelse om overordnedes ansvar (§ 109).

Det er straffeloven § 15 som regulerer det relevante medvirkningsansvaret:

Et straffebud rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt.

For at medvirkning skal være straffbart må både objektive og subjektive vilkår være oppfylt.

Forsettskravet i straffeloven generelt fremgår av § 21, som i realiteten lister opp fire former for forsett som alle oppfyller skyldkravet:

- Hensikt (vedkommende ønsket eller mente å begå handlingen), jf. § 21 bokstav a
- Kunnskap (vedkommende visste hva den relevante handlingen ville medføre), jf. bokstav b
- Sannsynlighetsforsett (vedkommende var klar over hva handlingen mest sannsynlig ville medføre), jf. bokstav b
- Eventuelt forsett (vedkommende var klar over hva handlingen mulig ville medføre og aksepterte denne eventualiteten da man handlet), jf. bokstav c.

Det skal her nevnes at det ikke kreves at en medvirker til *folkemord* må ha delt den særlige hensikten om helt eller delvis å ødelegge en folkegruppe som er et vilkår for folkemord, jf. straffeloven § 101 annet ledd om at det for en medvirker er tilstrekkelig med «forsett om hovedforøverens ødeleggelseshensikt». Dette reflekterer også folkeretten om medvirkning til folkemord.

Forarbeidene til straffeloven kap. 16 drøfter forholdet til den norske medvirkningslæren nærmere.¹¹⁰ Det var naturlig siden bestemmelsene her bygger direkte på folkeretten om folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Det fremgår av drøftelsen at medvirkningsansvaret i norsk rett er ment å gå minst like langt som i rettspraksis ved internasjonale domstoler.

Det er blant annet presisert i forarbeidene at det i norsk rett bare gjelder et krav om medvirkende årsaksforhold, ikke krav om at medvirkningen har vært *nødvendig* for resultatet.¹¹¹ Det er nok at medvirkningen har vært et bidrag til å styrke evne eller vilje til å foreta handlingen, eventuelt en annen handling som utgjør medvirkning. Som det har vært sagt, medvirkning «favner også om tilfeller der en medvirkers handling primært relaterer seg til en annen medvirkningshandling som så står i årsakssammenheng med hovedgjerningen».¹¹² **Også slik «medvirkning til medvirkning» rammes av § 15.**¹¹³

Det siste er viktig i relasjon til Oljefondets medvirkningsansvar, hvor de antatt relevante medvirkningshandlinger ikke nødvendigvis relaterer seg direkte til de relevante hovedhandlinger, men til investeringer og eierskap i utenlandske selskaper som medvirker til hovedhandlingene gjennom sin næringsvirksomhet.

For handlinger som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og mange krigsforbrytelser, er det typisk at det kan være svært mange medvirkere, ofte i flere ledd, gjerne flere tusen personer, hvor også mange nasjonale og multinasjonale selskaper etter omstendighetene er involvert.

Etter norsk rett er det ikke en nødvendig betingelse at den som har utført hovedhandlingen eller en medvirkningshandling som den aktuelle medvirkningshandlingen er relatert til, først blir stilt for retten og funnet skyldig. Ansvar for medvirkning er heller ikke slik at det «forutsetter at det finnes en straffbar hovedforøver – det norske medvirkningsansvaret er ikke aksessorisk, i motsetning til det som gjelder i mange andre land».¹¹⁴ Også her «samsvarer dermed norsk rett med Roma-vedtektene».¹¹⁵ Det normale ved omfattende internasjonale forbrytelser vil være at det alltid vil være noen som anses som de mest ansvarlige. Det vil typisk ikke være soldater på bakken, men de politiske og militære lederne som står bak og har planlagt eller dirigert et maktapparat som har utført handlingene. For at det skal være mulig eller kunne skje effektivt, trengs det ofte medvirkning fra andre aktører utenfor den interne maktstrukturen, for eksempel i form av nasjonale eller utenlandske selskaper som på forskjellige måter understøtter eller

¹¹⁰ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), s. 68-71.

¹¹¹ *Ibid.*, s. 69.

¹¹² Se Linda Grønning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, Forbrytelse og Straff*, 3. utgave, 2023, s. 333.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), s. 68.

¹¹⁵ *Ibid.*

fasiliterer maktstrukturens handlinger, eller støtte gjennom finansindustrien – først og fremst fordi det er lønnsomt for disse aktørene, men ideologiske motiver kan også tenkes å spille inn.

I en anmeldelse bør det pekes på hvordan en anmeldt handling i relasjon til Oljefondet er relatert til hovedhandlingene og andre medvirkere. Poli og påtalemyndighet må på sin side innrette etterforskningen slik det er nødvendig for å kunne ta stilling til straffbarheten av den anmeldte handling. Det er et hensiktsmessighetsspørsmål om ett eller flere utvalgte israelske eller andre utenlandske foretak bør anmeldes samtidig, jf. avslutningsvis pkt. 9.

Når det gjelder forholdet mellom Romavedtektene art. 25 nr. 3 bokstav c ('aiding and abetting') og norsk strafferett, ble det gjort en annen viktig presisering i lovens forarbeider til kap. 16. Nevnte bokstav c oppstiller etter ordlyden et strengere subjektivt krav enn de foran nevnte alternative former for forsett i norsk rett, nemlig gjennom formuleringen «[f]or the purpose of facilitating the commission of such a crime». Altså at det ifølge ordlyden må ha vært et formål eller *hensikt* om å medvirke til den straffbare handlingen. Det innebærer at krav som ikke bare virker unødig strengt, men som avviker fra folkerettslig rettspraksis ved andre internasjonale straffedomstoler,¹¹⁶ og fra bestemmelsen i Romavedtektene art. 30 om de subjektive vilkår for straffansvar (selv om et viktig argument vil være at bestemmelsen i art. 25 nr. 3 bokstav c innenfor Romavedtektene vil gå foran som den mest spesielle bestemmelsen). **Men her har uansett de norske lovforarbeidene avklart at et strengere krav etter Romavedtektene ikke skal gjelde for medvirkningsansvar i relasjon til de straffbare handlinger som er omfattet av straffeloven kap. 16 i norsk strafferett.**¹¹⁷

Noen ytterligere presiseringer av de objektive og subjektive vilkårene er gjort i fremstillingen nedenfor, se pkt. 7.4.2.5–7.4.2.6.

7.4.2 Medvirkningshandlinger knyttet til Oljefondet

7.4.2.1 Betydningen av at Oljefondet er minoritetsaksjonær i det enkelte selskap

De mulige medvirkningshandlinger («aiding and abetting») knyttet til Oljefondet investeringer og eierskap består særlig av investeringsbeslutningene, herunder rådgivning i denne forbindelse og eventuelt ytterligere oppkjøp i samme selskap, det passive eierskapet i de relevante selskapene, den aktive utøvelsen av eierposisjonen typisk gjennom dialog eller på generalforsamlingen, samt rådgivning og formelle eller uformelle beslutninger om ikke å selge Oljefondet ut av relevante selskaper. Hvis det mottas utbytte fra et selskap hvor virksomhetens verdier helt eller delvis er et resultat av kriminell virksomhet (i form av medvirkning til folkemord mv), må det også anses som medvirkning til de straffbare handlingene, antakelig både som fysisk, psykisk og/eller passiv medvirkning i de relevante tilfellene.

¹¹⁶ Se for eksempel Douglas Guilfoyle, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2016, s. 326-330.

¹¹⁷ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), s. 70: «Kravet i bokstav c om at handlingen skjer med den hensikt å legge forholdene til rette for forbrytelsen, snevrer inn ansvaret sammenlignet med det alminnelige forsettskravet i norsk rett. Departementet finner imidlertid ikke at det bør innføres en tilsvarende innsnevring av medvirkningsansvaret på dette punktet i straffeloven.»

Hvordan disse handlingene eller unnlatsene rettslig sett kan utgjøre medvirkning, er drøftet nedenfor i avsnitt 7.4.2.5–7.4.2.6. Først skal de faktiske forhold og regjeringens argumentasjon i lys av kritikken mot Oljefondet klargjøres noe nærmere (se videre nedenfor avsnitt 7.4.2.1–7.4.2.4).

Ut fra gjeldende investeringsstrategi kan Oljefondet eie opptil 10 prosent av aksjene i et børsnotert foretak (selskap), med unntak for aksjer i noterte eiendomsselskaper.¹¹⁸ Det betyr at Oljefondet selskapsrettslig sett ikke har en bestemmende eierposisjon i noe selskap, i hvert fall ikke alene, i motsetning til en majoritetsaksjonær som har stor innflytelse i hvordan et selskap skal styres – for eksempel rett til å sette inn medlemmer i selskapets styre.

Oljefondet er imidlertid ingen ordinær minoritetsaksjonær, men har lenge vært et av verdens største fond hvor den norske stat gjennom Norges Bank er en stor internasjonal investor som har hatt eierandeler i nærmere 9000 selskaper. Det er imidlertid besluttet å minke antallet selskaper totalt,¹¹⁹ og antallet per 25. august 2025 er «rundt 8500 selskaper i de fleste land og industrier».¹²⁰ **Oljefondet eier i snitt «1,5 prosent av alle børsnoterte selskaper», noe som «gjør fondet til verdens største enkeltinvestor».**¹²¹ I *gjennomsnitt* eier fondet også 1,5 prosent av aksjene i det enkelte selskap.¹²²

Selv om Oljefondet er minoritetsaksjonær, besitter Oljefondet store ressurser. I samsvar med dette har politikken lenge vært å utøve aktivt eierskap, blant annet gjennom dialog med selskaper og stemmegivning på generalforsamlinger.¹²³ Et kjent tilfelle var da Oljefondet på generalforsamlingen i Tesla stemte imot Elon Musks forslag om lønnspakke.¹²⁴ Oljefondet ønsker med andre ord å påvirke selskapene fondet eier i relasjon til deres strategiske retning.¹²⁵ Det at Oljefondet er en så stor og internasjonalt kjent statlig aktør samlet sett, gir Oljefondet mulighet for større innflytelse i et selskap enn den prosentvise andelen skulle tilsi. Det betyr likevel ikke at Oljefondet selskapsrettslig har vesentlig eller avgjørende innflytelse over det enkelte selskap.

¹¹⁸ <https://www.nbim.no/no/investeringene/investeringsomradene/>

¹¹⁹ <https://www.dagsavisen.no/nyheter/stoltenberg-reduserer-antallet-selskap-i-oljefondet-med-35-prosent/9759227>

¹²⁰ <https://www.nbim.no/no>

¹²¹ *Ibid.*

¹²² https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/svarbrev-til-fns-uavhengige-spesialrapportor-for-menneskerettighetssituasjonen-i-de-okkuperte-palestinske-omradene/id3103959/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=rss&utm_campaign=RSS-2581966-documentTypeaktuelt/nyheter

¹²³ <https://www.nbim.no/no/ansvarlig-forvaltning/stemmegiving/var-stemmegivning/>

¹²⁴ https://www.finansavisen.no/finans/2025/02/26/8245544/elon-musk-tok-opp-lonnspakken-i-melding-til-oljefondssjef-nicolai-tangen?zephro_sso_ott=ieDtrT

¹²⁵ <https://www.nbim.no/no/nyheter-og-innsikt/brev-til-finansdepartementet/2005/eierskapsutovelse-i-statens-petroleumsfond/#:~:text=Virkemidler%20for%20utovelse%20av%20aktivt%20eierskap.%20De,til%20Norges%20Bank%20stiller%20tydelige%20krav%20til>

Spørsmålet her er imidlertid ikke hva som følger av selskapsretten og de privatrettslige forhold, men hva som følger av folkeretten og norsk strafferett. I dette perspektivet er brevvekslingen mellom FNs spesialrapportør Albanese og den norske regjeringen ved finansminister Jens Stoltenberg av stor interesse, fordi den er med på å klargjøre viktige problemstillinger om forholdet til folkeretten, og dermed også til straffeloven kap. 16.

7.4.2.2 Albanenes kritiske spørsmål til finansministeren i brev av 30. april 2025

I Albaneses brev av 30. april 2025 (s. 1) er det i relasjon til Oljefondets investeringer uttrykt «serious concerns on Norway's obligations under international law, primarily the obligations not to aid and assist an international wrongful act».¹²⁶ Albanese sikter her primært til det folkerettslige statsansvaret.

Senere i brevet koblet hun likevel disse investeringene til individuelt straffbare handlinger som de relevante selskapene har medvirket til, jf. foran pkt. 7.2.2–7.2.3. I uthevet skrift (s. 5) kom hun med en klar oppfordring til ikke å være involvert i «**interactions and cooperations with Israel to ensure that they do not support or provide aid or assistance to its unlawful presence in the occupied Palestinian territory, including regulate the conduct of businesses, corporations and financial institutions, so they do not get involved in the unlawful occupation and apartheid regime**».

Albanese pekte (s. 5-6) eksempelvis på faren for medvirkning til *krigsforbrytelsen ulovlige bosettinger*, gjennom handel og investeringer, som er straffbart etter Romavedtektene (og etter den norske straffeloven):

More importantly, to knowingly assist, aid or abet the illegal Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory through trade or investment may constitute war crimes under international law, see, in particular, article 8(2)(b)(viii) on the “transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies”. [Uthevet i brevet.]

Hun pekte (s. 6) også på flere andre problematiske forhold, blant annet på pliktene som følger av at det foreligger alvorlig risiko for folkemord, altså handlingsplikten for et tredjeland som Norge etter folkemordkonvensjonen artikkel 1:

This duty requires all countries to employ all means reasonably available to them to prevent genocide in another state as far as possible, particularly where they have influence with the other state – such as where they provide military, financial or political support. This necessitates halting arms exports in light of the International Court's finding that there is a real and imminent risk of genocide in Gaza, since such arms are a means by which genocide could be perpetrated.

¹²⁶ https://www.regjeringen.no/contentassets/a160508ce13b449db2970958c22da190/letter-to-minister-of-finance-of-norway_albanese_30.04.25.pdf

Avslutningsvis (s. 7-8) etterspurte Albanese kommentar til følgende, angående Oljefondets investeringer og underforståtte plikt til å deinvestere i selskaper involvert i Israels utnyttelse av the okkuperte palestinske territorier og til oppdatering av regelverket for at det skal samsvare med folkeretten:

1. Please provide information on concrete actions/progress made by your Excellency's Government in ensuring that the GPFG divest from any companies, including investors, domiciled in your territory and/or jurisdiction or abroad, that are directly and indirectly involved in Israel's exploitation of the occupied Palestinian territory.

2. Connected to this, please provide information on the steps taken to align the Guidelines with Norway's international legal obligations.

Det at Albanese så tydelig understreket sin bekymring og pekte ut eksempler på mulig folkerettslig og straffbar medvirkning gjennom Oljefondets investeringer, i et brev som ble mye omtalt i media og publisert på Finansdepartementets hjemmesider, gjør det vanskelig å hevde at Norges Bank, Finansdepartementet og de relevante personer ikke har vært klar over at de relevante faktiske handlinger kan bli bedømt som medvirkning i straffelovens forstand.

7.4.2.3 Albanenes oppfølging i brev av 20. mai 2025

I brevet delte Albanese noen ytterligere funn angående Oljefondet i forbindelse med hennes kommende rapport til Human Rights Council i juli 2025.¹²⁷ Brevet er nærliggende å lese som en skjerpelse av tonen overfor departementet.

Hun pekte (s. 1) på at Oljefondet har investeringer på 121.5 milliarder dollar (tilsvarende ca. 1215 milliarder kroner), «6.9% of its total value»,¹²⁸ i selskaper identifisert i hennes rapport «as involved in supporting or enabling egregious violations of international law in the occupied Palestinian territory».

Hun pekte videre på følgende (utheving tilføyet her):

Second, while I understand that the Government is not considering a full withdrawal from Israeli companies operating in the West Bank as a whole – as stated by Prime Minister Jonas Gahr Støre on 14 May 2025 – I need to draw your attention to the structural entanglement of Israeli corporations - including those in the agrobusiness, tourism and water and other natural resource management - in the machinery of the occupation both in the West Bank, including East Jerusalem, and the Gaza Strip, and the violence that

¹²⁷ https://www.regjeringen.no/contentassets/a160508ce13b449db2970958c22da190/letter-to-the-minister-of-foreign-affairs-and-minister-of-finance-norway_albanese_20.05.25.pdf

¹²⁸ Stoltenbergs svarbrev (s. 15) stilte spørsmål om hvilke selskaper som er medregnet i Albanenes opplysning om at ca. 1215 milliarder eller 6,9% av verdien i Oljefondet er relatert til krenkelser av folkeretten i de okkuperte områdene. Om dette brevet se pkt. 7.4.2.4 nedenfor.

sustains it. International corporations benefiting from GPFG investments are critical components of the infrastructure sustaining the economy of the occupation.

The financial flows into Israel generated by investments such as those of the GPFG, have contributed to an unprecedented 161% surge in the equity prices of the top 125 companies listed on the Tel Aviv Stock Exchange after October 2023. **The scale and nature of the atrocity crimes connected to this temporal period and the fact that publicly traded Israeli companies, regardless of direct or indirect involvement, have significantly profited from the devastation of Palestinian life in Gaza and beyond, cannot be dismissed.**

Hun anbefalte fortsatt at Oljefondet «fully and unconditionally divest from all entities linked to Israel’s unlawful presence in the occupied Palestinian territory», da det ifølge Albanese også er eneste måte å forsikre seg om at Norge respekterer folkeretten og ICJs rådgivende uttalelse i 2024:

This is the only way to ensure full compliance with, among others, the 2024 Advisory Opinion of the International Court of Justice. Even this is just a small but necessary concrete step to save Palestinian life in Palestine and preserve peace and security for both Palestinians and Israelis who call that land home.

7.4.2.4 Stoltenbergs svarbrev av 30. mai 2025

I dette brevet pekte Stoltenberg (s. 2) på at regjeringen er sikker på at Oljefondets investeringer er lovlige etter folkeretten:

Based on thorough assessments, including of relevant legal issues, the Norwegian Government is confident that the GPFG’s investments do not violate Norway’s obligations under international law, in particular the obligations incumbent on all states arising from the unlawful presence of Israel in the Occupied Palestinian Territory.¹²⁹

Det meste av brevet gir en redegjørelse for regjeringens politikk og tiltak mer generelt relatert til Israels ulovlige tilstedeværelse i de okkuperte områdene, blant annet anbefalinger for næringslivet, og for organiseringen av og regelverket for Oljefondet og hvordan det praktiseres generelt og i relasjon til Gaza og Vestbredden spesielt.

Norges folkerettslige forpliktelser hva gjelder Oljefondet er behandlet på ca. en side (s. 5-6). Her forklares først at Norge ikke anerkjenner de okkuperte delene som del av Israel, og at Norge siden 28. mai 2024 har anerkjent staten Palestina med grenser basert på «the borders prior to 4 June 1967, and the demarcation line from the 1949 demarcation line from the 1949 Armistice Agreement, with Jerusalem as the divided capital».

¹²⁹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/a160508ce13b449db2970958c22da190/response-to-the-un-special-rapporteur-on-the-situation-of-human-rights-in-the-palestinian-territory.pdf>

Det sentrale, generelle rettslige standpunktet i Stoltenbergs brev (s. 6) er at Oljefondet som en minoritetsaksjonær i hvert enkelt relevant selskap ikke krenker folkeretten:

As regards the shareholdings in the GPFG, based on thorough assessments, the Norwegian Government is confident that the GPFG's holding of minority shares in companies does not violate the obligations of non-recognition of the unlawful presence of Israel in the Occupied Palestinian Territory, nor does it reach the threshold of aid or assistance in maintaining that situation.

Det som synes å være meningsinnholdet her, er at fordi Oljefondet kun er minoritetsaksjonær, så vil ikke Oljefondets investeringer og eierposisjoner kunne krenke folkeretten. Dette er dermed kjørt frem som et særskilt forsvar for Oljefondets investeringer, i hvert fall som et forsvar mot et norsk folkerettslig statsansvar. Det vil i så fall gjelde for alle Oljefondets investeringer og eierposisjoner overalt i verden. Det er nærliggende å forstå brevet på dette punkt slik at enhver form for rettslig ansvar dermed er utelukket, også strafferettslig. Hvis dette hadde vært juridisk holdbart, ville det ha vært bortkastet å anmelde enhver handling relatert til Oljefondets investeringer for overtredelse av straffeloven.

Det er verdt å merke seg at brevet ikke gir noen nærmere *begrunnelse* for standpunktet. Det fremstår som selvforklarende. I avsnittet om Gaza (s. 12-13) drøftes bare forholdet til de interne norske etiske reglene og Etikkrådets praktisering av det. Men senere i brevet (s. 14), i avsnittet om Vestbredden, sies det noe annet, som synes å underminere det generelle standpunktet om minoritetsaksjonærers fripass (uthevinger tilføyet her):

Whether any investments in companies on the list [by UN Commissioner for Human Rights] constitute **a violation of Norway's international obligations** as a third state because of Israel's illegal presence in Palestine **will depend on a specific assessment of the individual investment.**

Ifølge dette utsagnet beror spørsmålet om et mulig norsk folkerettsbrudd likevel på en konkret vurdering av den enkelte investering. Dette utsagnet er derfor ikke forenelig med et prinsipielt, ubetinget forsvar for rettsbrudd begrunnet i minoritetsaksjesjesisjonen.

Brevet går senere inn på hvorfor *Etikkrådet* for eksempel anser investeringer i amerikanske reiseselskaper, hvor Oljefondet til sammen er investert med 35 milliarder kroner, som etisk forsvarlig (s. 14). Dette gjelder «four American global online platform companies for booking and accomodation for booking travel and accomodation», som opererer på Vestbredden. Argumentet som presenteres i brevet er at disse selskapenes virksomhet «is global, with only a marginal part related to the Israeli settlements». Argumentet fortsetter slik (s. 14):

In these cases, the assessment of the Council on Ethics is that the companies' activities are of too little importance to the maintenance of the occupation to warrant exclusion under the Ethical Guidelines.

Det kan her skytes inn at i en folkerettslig og strafferettslig vurdering av disse selskapenes ansvar for medvirkning til de ulovlige bosettingene (en krigsforbrytelse), er det irrelevant hvor stor virksomheten ellers er, globalt sett. Det er selskapenes konkrete bidrag på den ulovlige okkuperte Vestbredden som teller, og som fasiliterer de ulovlige bosettingene. Samtidig er det altså bare forholdet til de interne norske reglene og det norske Etikkrådet som her omtales.

Rent folkerettslig er det slik at en stats interne regelverk, strukturer, prosedyrer eller praksis ved et internt organ som Etikkrådet aldri i seg selv kan fritas fra folkerettslig ansvar. Det samme prinsippet er for traktatretten knesatt i Wienkonvensjonen om traktatretten, artikkel 27. Folkerettslig ansvar for en stats praksis må tvert imot alltid bedømmes ut fra de relevante folkerettslige reglene. Det er altså den nasjonale (her norske) praksis som skal evalueres ut fra folkeretten, ikke omvendt, i en analyse av den folkerettslige lovligheten.

Synspunktet er fulgt opp på s. 16 i brevet, hvor det hevdes at «tour operators and online services that provide accomodation, such as Airbnb and Booking.com, have limited presence and cannot be said to contribute to the maintaining the occupation to a significant extent». Her er det noe mer uklart om brevet også sikter til den folkerettslige lovligheten, eller fortsatt bare til Etikkrådets praksis og vurdering.

Den samme uklarheten synes å gjelde følgende utsagnet om særskilte produkter og generiske produkter (s. 16), men her er det igjen Etikkrådets praksis som eksplisitt er referansepunktet [utheving i brevet]:

Additionally, the Council on Ethics assesses whether the company's products or services are specifically *adapted for use in the Occupied Palestinian Territories* or of a more generic character, for example, off-the-shelf goods or goods sold worldwide (and as part [sic] an integrated economy of Israel and OPT), such as electronics, cars, and food.

Spørsmålet er igjen om disse sontringene gir god mening folkerettslig og strafferettslig sett, jf. nedenfor avsnitt 7.4.2.5-7.4.2.6.

Brevet fra Stoltenberg avsluttes (s. 17) med at regjeringen er trygg på at Oljefondets investeringer ikke krenker folkeretten – «the Norwegian government is confident that the GPFG's investments do not violate Norway's obligations under international law, in particular the obligations incumbent on all states arising from the unlawful presence of Israel in the Occupied Palestinian Territory».

7.4.2.5 Foretaksstraff – rettslig evaluering

Grunnvilkåret for foretaksstraff etter straffeloven § 27 første ledd er at «et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak». Som nevnt tidligere er de aktuelle foretak **Norges Bank** og **Finansdepartementet**.

I relasjon til **Norges Bank** betyr det at den som treffer en relevant investeringsbeslutning, investerer, opprettholder et relevant eierskap og utøver eierskapet passivt eller aktivt, eller den som formelt ved beslutning eller som med beslutningsmyndighet uformelt unnlater å selge seg ut av et relevant selskap, har «handlet på vegne av» Norges Bank på en måte som eventuelt kan ha overtrådt et straffebud – her i tilfelle medvirkning til en straffbar handling etter straffeloven kap. 16, eventuelt medvirkning til terrorfinansiering (§ 135), jf. foran pkt. 7.2.2.

Det springende punkt er derfor om de objektive og subjektive vilkår for medvirkning er oppfylt.

Medvirkningsansvar i norsk rett kan kort sagt i en sak som dette utløses av fysisk (materiell) medvirkning, psykisk (psykologisk) medvirkning og/eller passiv medvirkning (unnlatelse når det foreligger en handlingsplikt).

Her skal først kort repeteres hvordan de relevante selskapene medvirker til straffbare handlinger. Til illustrasjon er de ulovlige bosettingene utvilsomt straffbare handlinger etter straffeloven § 103 annet ledd bokstav a, for den som «overfører en del av sin egen sivilbefolkning til et okkupert område». I dette tilfellet er det også straffeskjerpende at hele okkupasjonen er ulovlig. Den samlede ulovlige okkupasjonen er en aggresjonsforbrytelse etter folkeretten, som per i dag riktignok ikke er straffbar i norsk rett (regjeringen har våren 2025 hatt på høring et forslag om å gjøre denne forbrytelsen straffbar også i norsk rett).

Den eller de som har utført bosetterforbrytelsen er i første rekke israelske ledere som har organisert, lagt til rette for eller tillatt de ulovlige bosettingene, mens det samtidig er mange medvirkere, inklusive de ulovlige bosetterne selv. Alle selskaper (foretak) som på forskjellige måter gjennom sin virksomhet (handel etc.) bidrar til å opprettholde eller utvide de ulovlige bosettingene eller som gjør det lettere for bosetterne å gjennomføre bosettingene, herunder ranet av palestinsk eiendom og/eller ulovlig utnyttelse av palestinske ressurser eller som bidrar til å gjøre det attraktivt eller lønnsomt å være ulovlig bosetter, oppfyller i utgangspunktet det objektive medvirkningsvilkåret.

Det som har vært reist som et spørsmål, også i brevet fra Stoltenberg, er om det ikke må gå en nedre grense for et selskaps bidrag slik at mindre bidrag faller utenfor medvirkningsansvaret.

Spørsmålet har sammenheng med at det objektive vilkåret tradisjonelt i folkerettslig teori og praksis har innbefattet et krav til at bidraget må være vesentlig («substantial»), det vil si ha en form for vesentlig innvirkning («substantial effect») på den straffbare hovedhandlingen. Imidlertid er denne formuleringen ikke helt dekkende for hvordan ulike former for medvirkning («aiding and abetting») rent faktisk har blitt vurdert ved internasjonale straffedomstoler. Her er det typisk ikke stilt noe høyt terskelkrav, slik for eksempel eksperten på internasjonal strafferett Douglas Guilfoyle har bemerket:

The requirement that the assistance has a ‘substantial effect’ on the commission of a crime might seem a high threshold. In practice, it is not. Certainly, it signals that there must be some relationship between the assistance and the crime, but this is obviously not the same

thing as say ‘but for’ the assistance the crime would not have occurred. Indeed, the requirement has been described as meaning any contribution which is more than *de minimis*. [...] It is established that one can aid or abet an international crime by omitting to perform a duty.¹³⁰

Med andre ord, et bidrag som ikke er helt minimalt kan være tilstrekkelig. Dette må gjelde like mye i situasjoner med få eller mange parallelle og komplementære medvirkere. Det samme er fremholdt i rettspraksis fra ICC, senest i en dom fra 24. juli 2025 hvor domstolen understreket at «the contribution under Article 25(3)(c) of the Statute does not need to meet a specific, minimum, threshold».¹³¹ Domstolen viste til tidligere avgjørelser ved ICC som støtte for dette standpunktet. I denne dommen slo ICC også fast at alle former for medvirkning, både fysisk og psykisk, kan omfatte påvirkning gjennom en annen medvirker, altså ikke bare direkte på en hovedforøver eller en av de mest ansvarlige personer.¹³² Disse rettslige utgangspunktene må antas å være i samsvar med anvendelse av de objektive vilkår for medvirkningsansvar i norsk rett.

Her kommer også den norske læren om medvirkende årsaksforhold inn, jf. foran pkt. 7.4.1. Når det gjelder den israelske okkupasjonen og de ulovlige bosettingene, er det klart at det nettopp er de mange store og små bidrag fra blant annet israelske og utenlandske selskaper som støtter evnen og viljen til de ulovlige handlingene. Disse samvirker til å opprettholde, fasilitere og øke omfanget av de pågående straffbare handlingene. Ingen israelske eller utenlandske selskaper bør derfor høres med at akkurat dere bidrag er for lite, så lenge det kan påvises at det faktisk er et bidrag av noe omfang eller en viss betydning. Dette gjelder for eksempel for reiseselskaper som Oljefondet er investert i, jf. foran pkt. 7.2.3 om Booking.com, Airbnb og TripAdvisor. Dette er selskaper som fasiliterer de ulovlige israelske bosettingene, bidrar til å gjøre de ulovlige handlingene lønnsomme, legitimerer den ulovlige okkupasjonen og tjener penger på kriminell virksomhet. Selskapene medvirker derfor helt bevisst til straffbare handlinger i Palestina.

En sak som i norsk rett prinsipielt sett trekker i samme retning er *HR-2023-2351-A*, som gjaldt en asylsak om eksklusjon fra flyktningsstatus på grunn av medvirkning til straffbare handlinger. Vedkommende hadde som vernepliktig soldat i Syria deltatt i pågrepelse – sammen med mange andre – av personer som etterfølgende risikerte å bli utsatt for tortur og drap ved syriske myndigheter. Høyesterett kom her til at det ikke var et vilkår at asylsøkerens egen handling måtte ha medført en forskjell i hovedhandlingen, altså ha innvirket på gjennomføringen av denne, slik lagmannsretten hadde lagt til grunn ut fra et resonnement om at personene uansett ville ha blitt pågrepet enten denne asylsøkeren hadde deltatt eller ikke.¹³³ Rent faktisk hadde han bidratt til de ulovlige handlingene, selv om han ikke hadde vært til stede der hvor torturen og drapene fant sted.

¹³⁰ Douglas Guilfoyle, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2016, s. 327.

¹³¹ *The Prosecutor v. Alfred Yekatom and Patrice-Edouard Ngaïssona*, ICC-01/14-01/18, Trial Chamber V, Judgment 24. Juli 2025, s. 1293 (avsnitt 3879).

¹³² *Ibid.*, s. 1293-1294 (avsnitt 3880).

¹³³ <https://lovdata.no/pro/#document/HRSIV/avgjorelse/hr-2023-2351-a?from=NL/lov/2008-05-15-35/>

Spørsmålet er dermed hvordan *Norges Banks* handlinger og unnlaterelser skal vurderes. Kan Norges Banks handlinger sies å ha medvirket til de relevante selskapenes handlinger? Består medvirkningen eventuelt i fysisk, psykologisk og/eller passiv medvirkning?

Det første temaet gjelder ren **fysisk medvirkning** til de relevante selskapenes medvirkning, jf. brevet fra Stoltenberg hvor det dels ble gjort gjeldende at en investering som kun innebærer en minoritetsaksjonærposisjon ikke vil kunne medføre ansvar for selskapets virksomhet og dels at folkerettslig ansvar vil bero på en konkret vurdering, jf. fornt pkt. 7.4.2.4.

Det samme forsvaret har NBIM tidligere – for 12 år siden – gjort gjeldende i en klagesak for det norske kontaktpunktet (NCP) for OECDs retningslinjer.¹³⁴ Dette forsvaret førte ikke frem. I NCPs avgjørelse av 27. mai 2013 går det frem at NCP forut for avgjørelsen hadde konsultert OECDs Investment Committee (s. 5). NBIM ble i saken funnet å ha krenket OECDs retningslinjer. NCP la til grunn at OECDs retningslinjer også gjelder for minoritetsaksjonærer (jf. oppsummeringen på s. 7). NCP uttalte følgende i selve avgjørelsen om dette (s. 21-22):

NBIM has submitted that the OECD Guidelines do not apply to minority shareholding. This is a view that NCP does not share. [...] The Commentary in Chapter II (General Policies) specifically discusses the financial sector, making it plain that the Guidelines apply to it, noting: “[a]n increasing network of non-governmental self-regulatory instruments and actions address aspects of corporate behaviour and the relationships between business and society. Interesting developments in this regard are being undertaken in the financial sector.” Additionally, the OECD has undertaken a mapping of how the due diligence provisions of the Guidelines apply to various types of financial companies, making it yet more clear that the sector is covered. As there is no exclusion for the financial sector, the Norwegian NCP draws the same conclusion as the Dutch NCP in the related case against the Dutch investor APG and the OECD Secretariat: the Guidelines apply to multinationals operating in the financial sector. **As NBIM is a multinational based in Norway – a party to the OECD Guidelines – the NCP finds that the OECD Guidelines apply to NBIM. The question is thus not whether the OECD Guidelines apply to the financial sector and minority shareholders, but how they apply.** [Uthevinger tilføyet.]

Dette betyr at finansvirksomhet og minoritetsaksjonærer etter NCPs rettsoppfatning etter omstendighetene vil kunne holdes ansvarlig for et selskaps handlinger. Et sentralt formål med OECDs retningslinjer er nettopp å hindre selskapers utførelse av eller medvirkning til alvorlige brudd på menneskerettighetene, og eventuelt også internasjonalt straffbare handlinger. Det er poenget med den *risikovurdering* som skal gjøres – at en konklusjon om at det foreligger en relevant risiko skal føre til handling, herunder eventuelt deinvestering. Både majoritets- og minoritetsaksjonærer, når de er finansielle institusjoner, må altså vurdere sine investeringer opp mot OECDs retningslinjer. Hvis dette ikke gjøres, eller ikke gjøre korrekt, risikeres ikke bare

¹³⁴ https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/263/files/2013/12/nbim_final.pdf

brudd på disse retningslinjene, men også et strafferettslig medvirkningsansvar relatert til brudd på grunnleggende folkerett.

NCP pekte særlig på tre skritt som må tas av en investor som Oljefondet for det skal kunne forvaltes rettslig forsvarlig (s. 26): (i) ha et erklært mål om og en effektiv politikk for kunne å respektere menneskerettighetene («a policy commitment to respect human rights») (se nærmere s. 26-28), (ii) utføre menneskerettslige risikovurderinger for selskapene i beholdningen (s. 29-33), (iii) iverksette tiltak for eller samarbeid om å stoppe selskapshandlinger ved menneskerettslig risiko (s. 34-40). Det siste omfatter ifølge NCP (s. 41) nærmere konkrete undersøkelser av mulige menneskerettsbrudd, engasjement/dialog med selskapets ledelse, aksjeeierforslag og trusler om å deinvestere, hvilket også må bety at man ikke nøler med faktisk deinvestering hvis ikke selskapet endrer adferd. I den konkrete saken fant NCP at NBIM kunne ha brukt sin posisjon som minoritetsaksjonær bedre.

På tilsvarende måte må det vurderes konkret om en minoritetsaksjonær har medvirket til en straffbar handling. Det gjelder ikke noe generelt unntak for minoritetsaksjonærer verken etter OECDs retningslinjer eller i norsk strafferett relatert til krigsforbrytelser eller folkemord mv.

Uavhengig av at minoritetsposisjonen formelt ikke gir særlig stor mulighet – formelt sett eller rent selskapsrettslig – for å styre et selskaps virksomhet, vil investeringer i et selskap fra en tung investor både kunne gi investoren en viss innflytelse og styrke selskapets samlede stilling i markedet. Oljefondet er en stor statlig investor fra et land med et godt internasjonalt renommé hvor fondet har en offentlig erklært målsetting om å respektere folkeretten og etiske retningslinjer for statlig og privat virksomhet. Oljefondet er derfor i posisjon til å kunne fungere som en bjelkesau for andre investorer.

Så lenge Oljefondet investerer i eller fortsetter å være betydelig beløpsmessig investert i et selskap som i sin virksomhet helt eller delvis medvirker til krigsforbrytelser eller folkemord, vil det her kunne bli et **samvirke mellom fysisk og psykisk medvirkning**. Oljefondet bidrar ikke bare med investeringer i selskapet, noe som styrker tiltroen til selskapets virksomhet og fremtidige lønnsomhet i markedet, men sender også et signal om at det relevante selskapet opptrer lovlig og etisk forsvarlig ved at Oljefondet er investert der. Utad reklamerer Oljefondet tydelig med at fondets investeringer løpende er vurdert som etisk forsvarlige, i tillegg til å være lovlige. Men fordi Oljefondet som en statlig investor er investert i mange relevante selskaper med et samlet sett svært stort beløp, må samvirket mellom fysisk og psykisk medvirkning *også* vurderes i relasjon til *de samlede relevante investeringer*. Kanskje vil denne materielle og psykologiske effekten til og med være så stor at den påvirker israelske myndigheters handlinger direkte ved å styrke deres forsett hva gjelder de relevante hovedhandlingene, og ikke bare de relevante selskapers medvirkning.

Mye av den samme underliggende vurderingen av det statlige norske Oljefondets innflytelse *på relevante selskaper* ble gjort av NCP i den nevnte saken fra 2013 (ledet av professor Hans Petter Graver, UiO). Her uttalte NCP (s. 41):

NBIM's ability to engage companies on human rights is strengthened by the fact that NBIM manages investments owned by the Norwegian State and carries with it the reputation and – to a certain extent – the influence of the Norwegian State. Thus, its leverage may by far exceed its percentage ownership. The Fund is one of the world's largest institutional investment funds. Although the Fund's equity investment in any single enterprise is on average around one per cent and does not often exceed five per cent, this can nonetheless be a significantly large investment in monetary terms. NBIM's leverage is further heightened by the size of the Fund and by its formal and public process for considering divestment through the Council on Ethics. Few other funds use a public process that involves the disclosure of information outlining in detail the grounds for divestment. Moreover, many investors and institutions track and mirror the Fund's observation list and exclusion list. In this way, the Fund's impact far exceeds the size of the investment. The possibility of this public process should influence a company's willingness to engage in a serious manner with NBIM, and thus increases its leverage beyond that of a typical minority shareholder.¹³⁵

OECDs veiledende rapport om ansvarlig handling for institusjonelle investorer fra 2017,¹³⁶ som fortsatt er gjeldende, følger i samme spor. Her slås det blant annet i konklusjonen (s. 49) fast følgende:

Under the OECD Guidelines, **investors** are expected to carry out due diligence to identify, prevent and mitigate adverse impacts and account for how adverse impacts are addressed. [Utheving tilføyet her.]

Det gjøres heller ikke i denne rapporten noe skille mellom institusjonelle investorer ut fra om de er majoritets- eller minoritetsaksjonærer. Den senere praksis fra NCR ifølge NCRs database synes å videreføre dette standpunktet, også i praksis hva gjelder NBIM.¹³⁷

Endelig har også Etikkrådet i brev til Finansdepartementet 30. august 2024 (under pkt. 2) uttalt at «størrelsen på et selskap eller på SPUs [Oljefondets] eierandel *ikke* tillegges vekt i de etiske vurderingene» som Etikkrådet gjør (kursivert av Etikkrådet).¹³⁸ Etikkrådet er altså nå på linje med det norske kontaktpunktet og OECDs organer og retningslinjer på dette punktet.

Som nevnt foran i pkt. 7.4.2.4, har Stoltenberg i svarbrev til Albanese uttalt seg noe tvetydig om den rettslige betydningen av å være minoritetsaksjonær sett i relasjon til statsansvaret etter folkeretten og de norske etiske retningslinjene.

Den samme tvetydigheten synes videreført i en epost fra statssekretær Ellen Reiten til Klassekampen, referert i en artikkel i Klassekampen 23. juni 2025.¹³⁹ På spørsmål fra

¹³⁵ https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/263/files/2013/12/nbim_final.pdf

¹³⁶ OECD (2017), Responsible business conduct for institutional investors: Key considerations for due diligence under the OECD Guidelines for Multinational Enterprises.

¹³⁷ <https://www.responsiblebusiness.no/?s=NBIM>

¹³⁸ <https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/275/2024/12/Etikkradets-arbeid-med-selskaper-som-har-virksomhet-i-tilknytning-til-Vestbredden-Gaza-NORSK.pdf>

¹³⁹ Folkerettsekspert: – Løper fra ansvaret, Klassekampen 23. juni 2025, ved Håvard Yttredal og Bjørn S. Kristiansen.

journalistene «erkjenner også regjeringen at størrelsen på Oljefondets eierandel ikke er vesentlig», ifølge Klassekampen. Reiten er videre sitert på følgende: «Nei, de etiske retningslinjene gjelder uavhengig av størrelse på SPU's eierandel i selskaper.» Samtidig gjentok Reiten standpunktet i Stoltenbergs svarbrev, «at regjeringen føler seg trygg på at fondet er på riktig siden av folkeretten». Folkerettsekspert og advokat Mads Harlem i Redd Barna uttalte i samme artikkel at Stoltenberg i svarbrevet «aktivt forsøker å fraskrive seg ethvert folkerettslig ansvar ved å lage et smutthull for minoritetsaksjonærer». Dette ble benektet av Finansdepartementet i samme artikkel.

Det er dermed minst to mulige tolkninger av departementets folkerettslige synspunkt. Enten at departementet har gitt opp minioritetsaksjonærposisjonen som forsvar mot folkerettsbrudd. Eller at departementet forsøker å trekke et skille mellom etisk ansvar etter de interne norske retningslinjene, hvor det erkjennes at dette *ikke* er et forsvar, og i relasjon til statsansvar etter folkeretten hvor det fortsatt kanskje hevdes å være et relevant forvar.

Et problem for departementet hvis det er det siste som menes, er at OECDs retningslinjer bygger på folkeretten samtidig som det i henhold til OECDs og det norske kontaktpunktets (NCP) praksis ikke opereres med et slikt forsvar for institusjonelle investorer.

Samtidig er det høyst uklart hva Stoltenberg og finansdepartementet mener om det samme spørsmålet i relasjon til *straffansvar* for virksomheter og individer, jf. straffeloven kap. 16. De strafferettslige spørsmålene har så vidt vites aldri vært nærmere utredet eller kommentert av statsrådene Vedum og Stoltenberg, finansdepartementet, Norges Bank, Etikkrådet eller Stortinget. I relasjon til strafferettslig ansvar har imidlertid denne forfatter vanskelig for å se at posisjonen som minoritetsaksjonær er et prinsipielt eller absolutt forsvar mot straffansvar for relevante handlinger, heller ikke relatert til Oljefondets investeringer. Det kan her også vises til de to eksemplene som ble brukt til å illustrere problemstillingen i pkt. 1. Man kan ikke ansvarsfritt investere i og eie deler av et selskap som man er klar over driver helt eller delvis vedvarende, alvorlig kriminell virksomhet. At et selskap er organisert som et aksjeselskap eller er børsnotert, har i en slik situasjon ingen selvstendig rettslig betydning. Spørsmålet om straffansvar må vurderes konkret opp mot straffbarhetsvilkårene.

På denne bakgrunn er det grunn til å vurdere Oljefondets investeringer konkret i selskaper som beviselig medvirker til Israels ulovlige og straffbare handlinger, enkeltvis, men også samlet sett. Både den psykologiske effekten på selskapenes lederskap (psykisk støtte til virksomheten) og den implisitte psykologiske støtten til israelske myndigheters straffbare handlinger av at Oljefondet (med noen svært få unntak) over lang tid har opprettholdt sine investeringer må tas i betraktning i en strafferettslig vurdering.

Oljefondet har ifølge medieoppslag i den aktuelle perioden også investert i nye relevante selskaper og økt sine investeringer i andre relevante selskaper. Det ble for eksempel rapportert i Ny Tid 1. juli 2025 at Oljefondet hadde «mangedoblet sine investeringer» i de tidligere nevnte israelske bankene Leumi og Hapoalim siden 7. oktober 2023, banker som altså finansierer de

ulovlige bosettingene og dermed medvirker til krigsforbrytelser.¹⁴⁰ I samme artikkel nevnes flere andre tilfeller, som at Oljefondet har «femtendoblet» sine investeringer i Palantir i samme periode, et selskap som leverer til israelske militær- og sikkerhetsstyrker i okkuperte palestinske områder, mens «Storebrands investeringsfond i oktober 2024 solgte sine aksjer i Palantir» nettopp på grunn av dette. I august 2025 har det vært en rekke medieoppslag som har pekt på at aksjeverdien av Oljefondets investeringer har steget kraftig under krigen og folkemordet i Gaza og at Oljefondet også har kjøpt seg ytterligere opp i selskaper som trolig har medvirket til ulovlig okkupasjon og folkemord siden oktober 2023.¹⁴¹

Oljefondets investeringer i den israelske krigsøkonomien er imidlertid ikke noe helt nytt. Av en reportasje i Klassekampen 9. august 2025 fremgår det at Oljefondet de siste tjue år har sekstendoblet investeringene i israelske selskaper.¹⁴² Det synes også å ha vært en langvarig trend – og en politikk – at Oljefondet kjøper seg opp hver gang det folkerettslig sett okkuperte Gaza angripes militært med stor kraft av Israel. Det skjedde ifølge Klassekampen under krigen i 2008 og 2009. Da kjøpte Oljefondet seg «betraktelig opp i Israel», mens tusen palestinere ble drept og 46.000 hjem ødelagt. Det samme skjedde i 2024, og altså nå i 2023-25:

Ved utgangen av 2008 hadde Norge investert i 27 flere selskaper i Israel sammenliknet med året før, og i 2009 var ytterligere 13 selskaper lagt til på lista. Et nytt stort hopp i antall investeringer kom i 2014, samme år som Israel gikk til sin tredje krig mot Gaza. [...] Det norske oljefondet [har] økt sine investeringer i israelske selskaper etter at Gaza-krigen brøt ut høsten 2023, som Aftenposten skrev om denne uka. Ved utgangen av 2024 hadde Oljefondet økt sine eierandeler i 33 av selskapene. I tillegg investerte fondet i tre nye israelske selskaper (...).¹⁴³

I det internasjonale finansmiljøet har det statlige norske Oljefondet altså ikke bare operert som «verdens største enkeltinvestor»,¹⁴⁴ men også som en temmelig kynisk investor. Financial Times utropte 13. juli 2025 Israel til verdens best presterende aksjemarked siden oktober 2023.¹⁴⁵ Klassekampen skrev 9. august 2025 at Financial Times har forklart at en viktig driver bak den store børsoppgangen har vært «en bølge av utenlandske kjøp».¹⁴⁶

Oljefondets virksomhet fremstår på mange måter som et skoleeksempel på hva Albanese-rapporten beskriver,¹⁴⁷ nemlig som en aktør i et system hvor israelske og internasjonale

¹⁴⁰ <https://www.nytid.no/oljefondet-investerer-mer-i-okkupasjon-og-indirekte-folkemord/>

¹⁴¹ Se for eksempel Klassekampen torsdag 7. august 2025: Slik tjener nordmenn på krigen i Gaza.

¹⁴² <https://klassekampen.no/artikkel/2025-08-09/krigsprofitoren>

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ <https://www.nbim.no/no/>

¹⁴⁵ <https://financialpost.com/financial-times/markets-signalling-clear-winner-middle-east>

¹⁴⁶ <https://klassekampen.no/artikkel/2025-08-09/krigsprofitoren>

¹⁴⁷ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session59/advance-version/a-hrc-59-23-aev.pdf>

selskaper *sammen* med finansindustrien har styrket den israelske okkupasjons- og folkemordøkonomien, og dermed muliggjort omfattende og vedvarende internasjonale forbrytelser – med katastrofale konsekvenser for hele den palestinske sivilbefolkningen i Palestina.

Det synes derfor å være godt grunnlag for å konkludere med at den som har handlet på vegne av Oljefondet til å beslutte eller foreta nye investeringer i relevante (medvirkende) selskaper eller som har vurdert eller besluttet å opprettholde slike investeringer, har medvirket til straffbare handlinger etter *det objektive vilkåret* for fysisk og psykisk medvirkning.

Et mulig alternativt grunnlag for medvirkningsansvar er **passiv medvirkning**. I et foretak som Norges Bank kan det være en flytende overgang mellom handlinger som innebærer en formell beslutning (et vedtak eller en transaksjon) om å kjøpe seg inn eller opp i et selskap, eller selge seg ut, som er aktive handlinger, og uformelle beslutninger hvor det ikke tas formaliserte beslutninger, som kan anses som passiv handling. Poenget, rettslig sett er at det normalt ikke kan knyttes strafferettslig ansvar til passivitet.

På dette punktet har norsk strafferett generelt sett vært under en viss rettsutvikling. Dersom det foreligger en *handlingsplikt* og en person likevel forholder seg passiv, kan det utløse ansvar «for passiv medvirkning på tilsvarende vilkår som unnlatesansvar ellers».¹⁴⁸ En handlingsplikt kan for eksempel oppstå hvis en person har et omsorgsansvar for barn.¹⁴⁹ Det er ikke nødvendig at personen var til stede mens hovedhandlingen ble utført, men medvirkningsansvaret kan først oppstå «på det tidspunktet omsorgspersonen blir *klar over* mishandlingen».¹⁵⁰ Kunnskapen «kan komme på annen måte» enn ved å være til stede.¹⁵¹ Hvordan personen får kunnskapen, er uten betydning. Det samme prinsippet må gjelde for pågående straffbare handlinger etter lovens kap. 16, gitt at det foreligger handlingsplikt.

Også ved passiv medvirkning kreves «at den handlingen vi klandrer tiltalte for ikke å ha foretatt, ville ha virket inn på det faktiske hendelsesforløpet på en måte som ville ha vært til fordel for den eller det straffebudet verner».¹⁵² Dette kravet er imidlertid ifølge faglig litteratur oppfylt hvis «den alternative handlingen ville ha motvirket hovedgjerningen, enten i form av en fysisk innvirkning på hendelsesforløpet eller en psykisk innvirkning på hovedpersonen».¹⁵³ Høyesterett har uttalt det samme om slike tilfeller: «Det er tilstrekkelig at vedkommende gjør

¹⁴⁸ Linda Grøning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, Forbrytelse og Straff*, 3. utgave, 2023, s. 351.

¹⁴⁹ Se Høyesteretts ankeutvalgs avgjørelse i HR-2013-1404-U, og Høyesteretts avgjørelser i HR-2019-561-A og HR-2019-2205-A.

¹⁵⁰ HR-2020-1343-A, avsnitt 19.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Linda Grøning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, Forbrytelse og Straff*, 3. utgave, 2023, s. 352.

¹⁵³ *Ibid.*

noe som fysisk eller psykisk motvirker handlingen» for å oppfylle handlingsplikten og dermed avskjære ansvar for passiv medvirkning.¹⁵⁴

«Hovedpersonen» i det nevnte sitatet kan være enten den som begår hovedhandlingen (israelske myndigheter) eller den som medvirker til den (selskapet). Det å investere og la være å selge Oljefondet ut av relevante selskaper som medvirker til en relevant straffbar handling må derfor i det minste ha hatt en viss psykisk innvirkning på enten selskapet eller israelske myndigheter, typisk ved at det statlige norske Oljefondets passivitet har styrket forsettet hos ledelsen og eventuelt styret i det relevante selskapet om at den delen av selskapets virksomhet som består i kriminelle handlinger kan fortsette.

For at strafferettslig ansvar gjennom passiv medvirkning skal kunne få anvendelse, må det foreligge en handlingsplikt av etisk og rettslig karakter. I vårt tilfelle er det nærliggende å vise til de handlingsplikter som følger av den grunnleggende folkeretten, jf. foran pkt. 7.3. Norges Bank er en statlig institusjon og har derfor hatt plikt til å gjøre det som er mulig for å motvirke folkemordet, øvrige forbrytelser som krigsforbrytelser og krigsforbrytelser i Gaza, den ulovlige okkupasjonen og de ulovlige bosettingene, ved å treffe tiltak i relasjon til Oljefondet. Det har Norges Bank i svært liten grad gjort i den aktuelle perioden. Eksistensen av handlingsplikten har vært åpenbar siden de internasjonale rettsprosessene ved ICJ og ICC i 2024, jf. foran pkt. 7.3.

Tvert i mot har Oljefondet, som beskrevet foran i denne utredningen med henvisning til blant annet Albanese-rapporten, historikerrapporten og norske medier, istedenfor kraftig økt sin fortjeneste på okkupasjons- og folkemordøkonomien særlig etter angrepet på Gaza i 2023. Fondet bevisst og i vesentlig grad kjøpt seg opp i og økt sitt eierskap i selskaper som har profitert på og medvirket til internasjonale forbrytelser. I en kronikk i The Guardian 21. august 2025 skriver for eksempel Sindre Bangstad at investeringene i Israel økte med 66 prosent.¹⁵⁵

Since the Hamas atrocities of 7 October 2023 and Israel's subsequent retaliation in Gaza, the oil fund has actually increased its investments in Israel by 66%. These are managed by three Israeli investments companies, one of which has clear links to Israeli cabinet ministers.

At Oljefondet har benyttet israelske forvaltere i Israel, med nære forbindelser til israelske regjeringsmedlemmer som Israels industri- og økonomiminister Nir Barkat,¹⁵⁶ indikerer mer enn bare passiv medvirkning fra Norges Banks side. Som nevnt tidligere annonserte Norges Bank i et brev til Finansdepartementet 18. august 2025, to uker etter Aftenpostens artikkel 4.

¹⁵⁴ HR-2019-561-A, avsnitt 29, jf. avsnitt 38.

¹⁵⁵ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/aug/21/in-norway-we-see-ourselves-as-ethically-virtuous-so-why-is-our-oil-wealth-enabling-genocide>

¹⁵⁶ <https://www.dn.no/marked/oljefondet/etikkradet/norges-bank/her-er-oljefondets-israelske-forvalter-deleid-av-industriministeren/2-1-1854083>

august om Oljefondets eierskap i Bet Shemesh som medførte omfattende offentlig og politisk kritikk, at Oljefondet nå hadde trukket seg ut av 23 israelske selskaper siden 30. juni 2025.¹⁵⁷

Strafferettslig sett synes det å være altfor seint. Som nevnt foran i pkt. 7.2.2., kan en straffbar handling kan aldri fullt ut repareres etter at handlingen er fullbyrdet. Frivillig avslutning av et pågående straffbart forhold kan imidlertid være et formildende moment ved en eventuell straffutmåling. Hvis uttrekket først skjer etter at forholdet er blitt blottstilt i media, svekkes nok imidlertid vekten av dette momentet ganske vesentlig.

På denne bakgrunn kan det konkluderes det med at de objektive vilkår for Norges Banks medvirkning til straffbare handlinger klart synes å være oppfylt i relasjon til flere av selskapene i Oljefondets portefølje.

For foretaksstraff er det etter lovens ordlyd ikke et obligatorisk krav om oppfyllelse av det subjektive vilkåret om skyld i strafferetten, jf. straffeloven § 27 første ledd andre punktum. Derimot inngår «skyld» som en av flere faktorer i en helhetsvurdering av om foretaket skal ilegges straff, jf. § 28, bokstav b. Alternativene for dette momentet er da enten ingen skyld, uaktsomhet eller forsett. Som nevnt foran i pkt. 6.1, har rettspraksis imidlertid stilt opp et krav om at det i det minste må ha foreligget *uaktsomhet* hos den som har handlet på vegne av selskapet.

I relasjon til Norges Bank synes også det subjektive vilkåret klart å være oppfylt, med mindre det foreligger spesielle omstendigheter i det enkelte relevante selskapstilfellet. I de fleste tilfeller har forvalterne og/eller andre i NBIM og Norges Bank med et særskilt ansvar for å vurdere risiko hatt kunnskap om selskapenes virksomhet i Israel og/eller Palestina. I tilfellet med de israelske forvalterne er det all grunn til å tro at de har vært klar over at de aktuelle selskapene har medvirket til israelske handlinger i Gaza eller på Vestbredden. I andre tilfeller synes den som har handlet på vegne av Norges Bank i hvert fall å ha vært uaktsom, eller grovt uaktsom, ut fra all den informasjonen som har vært offentlig kjent om situasjonen i Palestina og virksomheten de relevante selskaper i Oljefondets portefølje som har bidratt til en eller flere israelske hovedhandling.

Det er ellers ikke nødvendig for å oppfylle skyldkravet at vedkommende har forstått at det relevante selskapet som Oljefondet er investert i har begått en *straffbar handling* gjennom medvirkning til en straffbar hovedhandling, eller at handlingen relatert til Oljefondet er *straffbar*, da *rettsuvitenhet* sjelden fritar fra straff, jf. straffeloven § 26. Hvis det dreier seg om kunnskap som er nødvendig for å kunne utøve en profesjonell økonomisk virksomhet innenfor et norsk regelverk og Norges folkerettslige forpliktelser, slik som her, skal det svært mye til for at rettsuvitenhet skal kunne fritas fra straffansvar.

¹⁵⁷ <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd3a3d51d8b47788eea6920a8508341/2025-08-18-nb-to-mof-fornyet-gjennomgang.pdf>

Av de øvrige momenter i § 28 er blant annet lovbruddets grovhet nokså viktig, jf. bokstav b. Her dreier det seg om overtredelse av bestemmelser i straffeloven kap. 16, eventuelt også kap. 18, som tilhører de mest alvorlige forbrytelser i straffeloven vurdert ut fra strafferammen. Dette momentet trekker derfor klart i retning av foretaksstraff. Det samme gjør hensynet til straffens preventive virkning, jf. bokstav a. Det er svært viktig at ikke norske statlige virksomheter blir involvert i alvorlige straffbare handlinger. I dette tilfellet kunne lovbruddet dessuten vært forebygget gjennom bedre «retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak», jf. bokstav c, noe som Norges Bank (og Finansdepartementet) lenge aktivt motsatte seg – til tross for den langvarige offentlige kritikken mot Oljefondet, retningslinjene og Etikkrådets praksis lenge før Aftenpostens artikkel 4. august 2025. Norges Bank har dessuten hatt direkte økonomisk fordel av investeringene, jf. lovens § 28 bokstav e. Foretakets økonomiske evne tilsier også en straffereaksjon, jf. bokstav f.

Momentene i § 28 taler derfor samlet sett klart for foretaksstraff.

Muligens kan det også være aktuelt å be om inndragning av eventuelt utbytte for Norges Bank, jf. straffeloven kap. 13, eller rettighetstap etter kap. 10.

Når det gjelder eventuell foretaksstraff for **Finansdepartementet**, vil grunnlaget være at departementet har et kontrollansvar overfor Norges Bank og Oljefondets investeringer, som ikke er tilstrekkelig ivaretatt og at det har innvirket på Norges Banks handlinger som utgjør medvirkning til straffbare handlinger.

Finansdepartementet, ledet av tidligere finansminister Vedum og finansminister Stoltenberg i den aktuelle perioden, har unnlatt å instruere Norges Bank og Oljefondet om å avslutte investeringer i selskaper som helt eller delvis har drevet kriminell virksomhet. Departementet har også unnlatt å forbedre eller tydeliggjøre retningslinjene for Etikkrådet, og dessuten unnlatt å føre tilstrekkelig kontroll med at Norges Bank faktisk oppfyller *mandatet for Oljefondet*.¹⁵⁸ Av dette mandatet fremgår det av § 4-2 («Prinsipper for ansvarlig forvaltningsvirksomhet») nr. 3 at Oljefondets virksomhet blant annet skal være i tråd med «internasjonalt anerkjente prinsipper og standarder som [...] FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP)» og «OECDs retningslinjer». Likevel er disse prinsippene og retningslinjene verken blitt gjennomført konsekvent for Norges Banks (Oljefondets) investeringsbeslutninger eller for Norges Banks vurderinger om uttrekk, og de er heller ikke inntatt som en uttrykkelig del av retningslinjene for Etikkrådet. Departementet har dermed unnlatt å kontrollere at Norges Bank har oppfylt bestemmelsene i nevnte § 4-2 nr. 3. Det for seint å utøve adekvat kontroll etter at straffbare handlinger allerede er fullbyrdet. Da er det eventuelt et formildende moment ved straffutmålingen det er tale om, jf. tilsvarende foran om Norges Banks ansvar.

¹⁵⁸ https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2010-11-08-1414/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

Dette betyr at Finansdepartementet etter alt å dømme har unnlatt å følge opp sitt kontrollansvar i tide. Departementets løpende kontrollansvar følger av det generelle konstitusjonelle systemet og av at departementet her har instruksjonsmyndighet og forskriftskompetanse når det gjelder forsvarlighetsprinsippene for forvaltningen av Oljefondet. Departementet skal også holdes orientert om tilsyn og kontroll ved Norges Banks representantskap, jf. sentralbankloven kap. 4, se § 4-1 nr. 4: «Representantskapet skal minst en gang årlig legge frem for Stortinget sin uttalelse om tilsynet med Norges Bank. Gjenpart av uttalelsen sendes departementet.» I tillegg følger det av straffeloven § 109 («Overordnedes ansvar») at sivile ledere, for eksempel de øverste embetsmenn i departementet og ansvarlig statsråd, har et særskilt kontrollansvar når det gjelder handlinger som medfører brudd på bestemmelsene i straffeloven kap. 16. Det trekkes også i retning av at departementet bør kunne ilegges foretaksstraff i dette tilfellet, jf. momentene i straffeloven § 28.

Når det gjelder skyldkravet, kreves som nevnt minimum uaktsomhet i relasjon til foretaksstraff. Mye taler for at øverste administrative leder av Finansdepartementet, finansråd Lars-Henrik Myrmel-Johansen, finansministrene Vedum og Stoltenberg og andre i den politiske ledelsen av departementet,¹⁵⁹ har opptrådt forsettlig eller uaktsomt i relasjon til departementets manglende forsvarlige kontroll med Norges Banks (NBIMs) investeringer i relevante selskaper i den aktuelle tidsperioden, jf. straffeloven §§ 27-28 (foretaksstraff), jf. straffeloven § 109 (overordnet ansvar).

Det bør i denne forbindelse vurderes som et skjerpende moment ved en eventuell straffutmåling at departementet har blitt tilført informasjon om de relevante selskapene fra sivilsamfunnet og FNs spesialrapportør Albanese, uten å foreta seg noe som helst før etter Aftenpostens oppslag 4. august 2025.¹⁶⁰ Det er vanskelig å forstå dette på annen måte enn at departementet ikke har villet og heller ikke har *ønsket* å føre kontroll med Norges Banks investeringer og utøvelse av eierskap i tvilsomme israelske og internasjonale selskaper i Oljefondet portefølje.

For eksempel førte et felles brev fra 50 organisasjoner fra det norske sivilsamfunnet med oppfordring om å trekke Oljefondet ut av selskaper med uakseptabel risiko for folkerettsbrudd i strid med Norges folkerettslige forpliktelser¹⁶¹ – inngitt i mai 2025 til departementet fra blant andre LO, Fagforbundet, Norsk folkehjelp, Redd Barna, Amnesty International Norge, Raftostiftelsen og organisasjoner med bred juridisk kompetanse som ICJ-Norge og Forsvar folkeretten – ikke til noen dialog med departementet om grunnlaget for brevet. Store hjelpeorganisasjoner opplevde at man talte for døde ører.¹⁶²

¹⁵⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/org/id240/>

¹⁶⁰ <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/1MLA9q/oljefondet-kan-ha-sikret-storgevinst-ved-aa-kjoepe-seg-inn-i-selskap-som-vedlikeholder-gaza-bombefly>

¹⁶¹ https://www.lo.no/globalassets/brev-til-jens-stoltenberg.pdf?utm_source=sdrn%3Aavg%3Aarticle%3AEyeVqi

¹⁶² <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/uakseptabelt-og-skjodeslost/83427825>

Da Historikere for Palestina leverte en faglig rapport til departementet om investeringer i en rekke israelske selskaper i strid med Oljefondets etiske retningslinjer i juni, opplevde de å bli møtt av en «kald skulder»¹⁶³ og at «forskernes rapport ble lagt i en skuff».¹⁶⁴

7.4.2.6 Individuelt ansvar – rettslig evaluering

Både overordnet ansvar og medvirkning kan være aktuelt, avhengig stilling og de nærmere omstendigheter. Det *generelle* medvirkningsansvaret er også drøftet foran i utredningen.

Overordnet ansvar etter straffeloven § 109 forutsetter generelt at en eller flere underordnede har begått en straffbar handling etter lovens kap. 16 (folkemord mv).¹⁶⁵ En slik handling kan bestå både i utførelse og medvirkning til en straffbar handling. Det avgjørende for overordnet ansvar «er at lederen er i en posisjon som gjør det mulig for ham eller henne å kontrollere hva de underordnede gjør».¹⁶⁶ Ansvaret påligger «alle nivåer i en ansvarskjede, men man kan bare bli ansvarlig for handlinger som man selv hadde mulighet for å påvirke».¹⁶⁷

I begge tilfeller kreves skyld, det vil normalt si *forsett*, men ved overordnet ansvar i relasjon til straffeloven kap. 16 vil *uaktsomhet* på visse punkter kunne være tilstrekkelig, jf. § 109 første ledd bokstav a («visste eller burde vite at de underordnede hadde påbegynt en slik forbrytelse eller at den var umiddelbart forestående». Forsett omfatter i norsk rett både hensikt, kunnskap om et faktisk forhold eller at vedkommende har holdt det som mest sannsynlig at handlingen får en konsekvens som dekkes av det relevante straffebudet, jf. straffeloven § 22. Også såkalt eventuelt forsett er omfattet; at vedkommende har holdt det for mulig at handlingen er straffbar og likevel har valgt å handle, jf. § 22 første ledd bokstav c.

Kravet om forsett i relasjon til medvirkning etter straffeloven § 15 er at forsettet må omfatte hvert av elementene i det straffbare forhold, både en hovedhandling og bidraget eller bidragene til denne. En medvirker må med andre ord ha såkalt «dobbel forsett».¹⁶⁸ Ved medvirkning til medvirkning kreves forsett i begge ledd. Dette vil i vår sammenheng normalt bety at en relevant person har hatt kunnskap om de israelske hovedhandlingene i Palestina, kunnskap om et selskaps faktiske bidrag til en slik handling, og kunnskap om at Oljefondet er eller har blitt investert i dette selskapet, og eventuelt har økt sin investering mens hovedhandlingene og selskapets medvirkning har pågått.

¹⁶³ <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/QMVpeA/stoltenberg-ble-varslet-om-omstridt-israel-investering-i-juni>

¹⁶⁴ <https://www.khrono.no/forskerne-leverte-rapport-om-oljefond-investeringer-i-juni-ble-ikke-hort/988169>

¹⁶⁵ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), s. 299.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Se med videre henvisninger til juridisk teori og rettspraksis, Linda Grønning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, Forbrytelse og Straff*, 3. utgave, 2023, s. 337.

Vedkommende må også ha forstått eller holdt det for mest sannsynlig at Oljefondets investering og eierskap har vært eller ville kunne innebære et fysisk eller psykisk bidrag til *selskapets bidrag* til hovedhandlingen, eventuelt forstått at Oljefondets samlede investeringer i israelske og andre selskaper har utgjort eller ville kunne innebære psykologisk støtte til de mest ansvarlige for en relevant hovedhandling. Det er nok på dette punktet at det antakelig vil være vanskeligst å bevise forsett for enkeltpersoner.

Det er derimot ikke et krav at Norges Bank eller vedkommende person har *ønsket* eller *ment* å medvirke til straffbare handlinger. Forsettet påvirkes normalt heller ikke av manglende rettsforståelse (rettsuvidenhet), for eksempel misforståelser om eller feilvurderinger av hva som utgjør folkemord, forbrytelse mot menneskeheten eller krigsforbrytelse.

I korthet betyr dette at en relevant person må ha hatt tilstrekkelig forsett (kunnskap) om at Oljefondets investeringer og eierposisjon i et relevant selskap eller flere slike selskaper faktisk har fungert som et fysisk og/eller psykisk eller eventuelt passivt bidrag til å understøtte, muliggjøre eller gjøre det lettere å utføre en handling som blir bedømt som straffbar.

Det subjektive vilkåret må være oppfylt for hver enkelt person det er aktuelt å anmelde og eventuelt straffeforfølge. Det går derfor ikke nærmere inn på noen konkret vurdering av hver enkelt mulig relevant persons forsett her, kun de mulig relevante organer og hvilke personer derfra som i prinsippet – ut fra stilling og generell rolle – mest trolig vil kunne holdes ansvarlig.

De mest direkte ansvarlige personer befinner seg i **NBIM**. **Daglig leder for NBIM** er utnevnt av Hovedstyret i Norges Bank og har fått delegert den daglige ledelsen av Oljefondet, jf. sentralbankloven § 2-13(1-2).¹⁶⁹ En oversikt over personer i relevante stillinger og posisjoner i NBIM er gitt foran i pkt. 6.2. Om det her er medvirkning eller overordnet ansvar som er mest aktuelt, kan nok variere og kan kreve etterforskning for å avklare. Hvem har for eksempel latt israelske forvaltere styre Oljefondets investeringer i et selskap som Bet Shemesh? Og hvem har hatt ansvar for å kontrollere slike investeringer i NBIMs ledergruppe? Hva har vært rollen til **Norges Bank Administrasjon (NBA)** ved **direktør** og **leder for juridisk avdeling** der? Har noen av disse bidratt med råd eller hatt overordnet ansvar for rådgivning til NBIMs ledergruppe om relevante investeringer eller aktivt eierskap?

Eksemplet med **Palantir** og Oljefondets stemme på dette selskapets generalforsamling 5. juni 2025 er et aktuelt eksempel, som også er nevnt foran.¹⁷⁰

Et annet aktuelt eksempel gjelder **Bet Shemesh**. Ifølge E24 8. august har Oljefondet brukt sin eierposisjon til å stemme inn topper knyttet til israelsk forsvarsindustri i Bet Shemesh' styre.¹⁷¹ Dette gjelder ifølge E24 styreleder Gillon Beck som har vært og er involvert også i flere andre

¹⁶⁹ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2019-06-21-31/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

¹⁷⁰ <https://klassekampen.no/artikkel/2025-08-08/oljefondet-kjopte-seg-opp-i-tek-gigant-som-bistar-idf>

¹⁷¹ <https://e24.no/boers-og-finans/i/zAmE81/oljefondet-stemte-inn-israelske-forsvarsindustri-topper>

selskaper som kan ha medvirket til folkerettsstridige handlinger, styremedlem Ishay Davidi med bedrifter involvert i den israelske forsvarssektoren, styremedlem Yitzchak Gat som har vært styreleder for et av Israels tre største statlige forsvarsselskaper og nå er styreleder i et privat selskap som selger satelittstasjoner til det israelske forsvarsdepartementet, styremedlem Joseph Weiss som er toppsjef i et selskap som selger droner til det israelske militæret og styremedlem i et annet selskap som selger panserede kjøretøy, og styremedlem Anat Yakir som blant annet er finanssjef i et selskap som er svartelistet av FN for bidrag til den ulovlige okkupasjonen av Vestbredden.

Saken illustrerer det mer generelle spørsmålet om hvem fra NBIM eller NBA som har deltatt i eller hatt ansvar for *kontrollprosedyrer* ved bruk av eksterne investorer og representanter på et relevant selskaps generalforsamling. Eksemplet Bet Shemesh kommer altså inn som et viktig konkret eksempel også i denne forbindelse.¹⁷² Har dette vært ledergruppen i NBIM sitt eksklusive ansvar, eventuelt bestemte personer i denne, eller har man også mottatt råd fra NBA? Slike spørsmål vil en seriøs etterforskning ganske raskt kunne finne ut av, slik at et eventuelt strafferettslig ansvar blir riktig plassert.

Ledelsen i Norges Bank (Hovedstyret) og medlemmer av Norges Banks representantskap er også aktuelle å vurdere i relasjon til § 109, dersom Norges Bank kan ilegges foretaksstraff.

Hovedstyret skal etter sentralbankloven § 2-4(3) første setning blant annet «føre tilsyn med den daglige ledelsen og virksomheten for øvrig».¹⁷³ Hovedstyret og sentralbanksjefen fungerer i praksis «som henholdsvis styre og styreleder for NBIM».¹⁷⁴ Hovedstyret består av sentralbanksjefen, to visebanksjefer og seks eksterne styremedlemmer, pluss to representanter fra de ansatte i Norges Bank.¹⁷⁵ Her synes dette tilsynet å ha sviktet helt, hvor **sentralbanksjefen** og **visebanksjefen** må antas å være de mest ansvarlige.

Representantskapet har etter sentralbankloven kap. 4 et særlig ansvar for å føre tilsyn og kontroll,¹⁷⁶ jf. særlig § 4-1. Representantskapet har femten medlemmer oppnevnt av Stortinget med en leder og nestleder.¹⁷⁷ Det kan spørres om det har vært ført noen som helst reell kontroll ved Representantskapet, til tross for all den offentlig tilgjengelige informasjonen om suspekte selskaper som Oljefondet over lengre tid har vært offentlig kritisert for på saklig grunnlag. Det burde gitt grunnlag for kritiske spørsmålet fra Representantskapet, som ikke synes å ha vært stilt. Også i relasjon til disse medlemmene synes det aktuelt å vurdere overordnet ansvar etter

¹⁷² <https://e24.no/boers-og-finans/i/wgWPjL/oljefondets-israelske-forvalter-er-storeier-i-omstridt-selskap>

¹⁷³ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2019-06-21-31/KAPITTEL_2-2#KAPITTEL_2-2

¹⁷⁴ Se nærmere Meld. St. 7 (2018-2019), *Om ny sentralbanklov*, pkt. 3.1.1.

¹⁷⁵ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/Hovedstyret/>

¹⁷⁶ Se nærmere Meld. St. 7 (2018-2019), *Om ny sentralbanklov*, pkt. 3.1.1.

¹⁷⁷ <https://www.norges-bank.no/tema/Om-Norges-Bank/Organisering-styring/Representantskapet/Representantskapets-medlemmer/>

§ 109. Lovens ordlyd, som viser til at «lederen» ikke har utøvd forsvarlig kontroll, kan neppe tas på ordet. Det bør være rimelig klart at et styre, både styreleder og de enkelte medlemmer, i prinsippet kan holdes ansvarlig både i relasjon til medvirkning og overordnet ansvar, men at det er overordnet ansvar som her er mest aktuelt.

Etikkrådet hatt ansvar for rådgivning av Oljefondets investeringer i etterkant. Etikkrådet har i praksis hatt avgjørende innvirkning på fondets beslutninger om å trekke seg ut av et selskap og fremfor alt *ikke* trekke seg ut av et relevant selskap når dette burde vært gjort. Medvirkning etter straffeloven kan også skje ved råd og informasjon.¹⁷⁸ Etikkrådets medlemmer har vært klar over at Norges Bank ved NBIM sjelden har trukket seg ut av et selskap på etisk grunnlag uten at det først har blitt anbefalt av Etikkrådet. I praksis har Etikkrådet derfor hatt stor innflytelse over NBIMs beslutninger og praksis vedrørende mulig uttrekk fra relevante selskaper og vært klar over denne innflytelsen.

Etikkrådet, ved hjelp av sekretariatet, har samlet informasjon om en rekke av de relevante selskapene og ofte vurdert det slik at det ikke har vært etisk nødvendig eller rimelig at Oljefondet trakk seg ut av slikt selskap.

Her kommer spørsmålet om *faktisk uvitenhet* inn (jf. straffeloven § 25), som normalt fritar for individuelt straffansvar, og rettsuvitenhet (jf. straffeloven § 26), som ytterst sjelden fritar for straffansvar, på spissen. Det har ikke manglet på offentlig kritikk i Norge av Etikkrådets råd til Norges Bank om at det som regel ikke har vært grunn til å trekke fondet ut av relevante selskaper. Kritikken har også kommet fra FN-eksperter, jf. blant foran om blant annet nevnte brev fra FNs spesialrapportør Albanese og Albanese-rapporten, som pekte på Oljefondet som en statlig, institusjonell investor som har bidratt til å muliggjøre det hun omtaler som okkupasjons- og folkemordøkonomien som har rammet Palestina og palestinerne hardt.

Dersom rådene fra Etikkrådet har ført til at Oljefondet har forblitt investert i selskaper som helt eller delvis har drevet virksomhet i strid med straffeloven kap. 16, og dette vurderes som straffbare handlinger eller unnlatelser, vil Etikkrådets medlemmer kunne oppfylle de objektive og subjektive vilkår for medvirkningsansvar. Ifølge folkerettslig strafferett om de mest alvorlige forbrytelser er det ikke straffriende at relevante råd er gitt som ledd i utøvelsen av et yrke eller offentlig verv. Noen rettsstridsbegrensning knyttet til verv eller yrke kan derfor neppe få anvendelse i relasjon til straffeloven kap. 16 og medvirkning til slike forbrytelser, men dette spørsmålet har ikke vært behandlet i norsk rettspraksis.

Regjeringen ved finansdepartementet har hatt et selvstendig kontrollansvar, som særlig hører under **finansministeren** og politisk ledelse, og administrative ledelse ved finansråden.¹⁷⁹ Mye kan tale for en eller flere av disse personer kan holdes ansvarlig etter straffeloven § 109 dersom

¹⁷⁸ Se Linda Grønning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, Forbrytelse og Straff*, 3. utgave, 2023, s. 349-350.

¹⁷⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/org/id240/>

Norges Bank har medvirket til straffbare handlinger etter lovens kap. 16, eventuelt kap. 18, jf. foran pkt. 7.4.2.5.

Stortinget har et særskilt kontrollansvar etter sentralbankloven kap. 4, nemlig kontroll av representantskapets tilsyn, jf. § 4-1 nr. 4, og av departementets årlige melding om Oljefondet (fondsmeldingen).¹⁸⁰ Straffeloven kap. 16 og lovens § 109 er i prinsippet anvendelig også i relasjon til stortingsrepresentanter med kontrollansvar. I mai-juni 2025 sviktet også denne kontrollen. Det forelå tilgjengelige opplysninger for Stortinget og forslag i Stortinget fra deler av opposisjonen som ga flertallet god anledning for å føre reell kontroll etter loven.

De mest muligens ansvarlige på Stortinget i relasjon til den manglende kontrollen med Norges Bank og Oljefondets investeringer er **medlemmene av Finanskomiteen**,¹⁸¹ som avgir innstilling om fondsmeldingen, sammen med **partilederne på Stortinget** som de respektive medlemmene av Finanskomiteen er koordinert med. De av Stortingets medlemmer som forsøkte å trekke i nødbremsen, kan naturligvis ikke holdes ansvarlig.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen i Stortinget fører kontroll med at regjeringen og forvaltningen gjennomfører de vedtak som fattes i Stortinget. Dette gjelder også i relasjon til Norges Bank og behandlingen av den årlige fondsmeldingen, jf. foran pkt. 6.2. Etter den tidligere omtalte artikkelen om Bet Shemesh i Aftenposten 4. august 2025, reagerte Kontroll- og konstitusjonskomiteen raskt med et brev rettet til finansminister Jens Stoltenberg allerede 8. august.¹⁸² Her stilte komiteen åtte spørsmål og ba om svar innen 21. august. Svaret kom 21. august.¹⁸³

To av spørsmålene (spm. 7-8) gjaldt direkte Bet Shemesh; om dette selskapet etter finansministerens syn faller innenfor eller utenfor de etiske retningslinjene og om Bet Shemesh bør kunne utelukkes etter disse retningslinjene. Et annet spørsmål (spm. 4) var indirekte koblet til samme selskap, men foranlediget av en mer generell uttalelse fra lederen av Etikkrådet, Svein Richard Brandtzæg til TV2 i kjølvannet av Aftenpostens nevnte artikkel: «Etikkrådet har ikke ansett at selskapers salg av flymotorer til Israel rammes av de etiske retningslinjene.» Konteksten var at det her gjaldt motorer til israelske jagerfly, brukt til å bombe Gaza. Komiteen viste til Stortingets behandling av fondsmeldingen fra 2021, hvor flertallet på Stortinget hadde understreket at «betegnelsen «våpen» omfatter både ammunisjon og militært materiell, og at det sentrale er bruken og konsekvensene for sivile». Spørsmålet til finansministeren var slik: «Hva har regjeringen gjort for å sikre at vedtaket følges opp i tråd med Stortingets forutsetninger?» I to av de andre spørsmålene brukes uttrykket «selskaper i SPUs portefølje som kan ha medvirket til folkerettsbruddene i Gaza» (spm. 1-2), i relasjon til spørsmål om

¹⁸⁰ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/meldingen-om-statens-pensjonsfond-2025/id3097032/>

¹⁸¹ <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Komiteene/Finanskomiteen/?tab=CommitteeProc>

¹⁸² https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/initiativsaker/statens-pensjonsfond-utlands-investeringer/brev_12august_investeringer.pdf

¹⁸³ <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/initiativsaker/statens-pensjonsfond-utlands-investeringer/svar-til-kontroll--og-konstitusjonskomiteens-brev-12-august-fra-finansministeren.pdf>

hvilken informasjon finansministeren har hatt om disse selskapene eller hva han har gjort for å fremskaffe slik informasjon. De åtte spørsmålene viser at Kontroll- og konstitusjonskomiteen følger opp sitt konstitusjonelle ansvar og stiller adekvate spørsmål innrettet mot å klarlegge eventuelt politisk ansvar i relasjon til Stortingets vedtak. De går imidlertid ikke inn på spørsmål om mulig straffansvar, slik som denne utredningen gjelder.

Dersom Komiteen imidlertid kommer til at Stortingets vedtak og intensjon med Oljefondet har vært og fortsatt er at fondets investeringer og utøvelse av eierskap heller ikke skal utgjøre medvirkning til grove brudd på folkeretten som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og/eller terrorhandlinger i strid med norsk straffelovgivning, har Komiteen anledning til å foreta egne undersøkelser. Det må da i tillegg stilles andre spørsmål. Forholdet mellom de etiske retningslinjene og praksis blir da et sidespor. En slik nærmere undersøkelse ved Komiteen kan i dette tilfellet være nødvendig, også for at ikke Komiteens medlemmer selv skal kunne risikere å havne i ansvar etter straffeloven § 109.

Riksrevisjonen er Stortingets største og eldste kontrollorgan, som normalt alltid kan føre kontroll med hvordan regjeringen og statsforvaltningen gjør jobben sin. Kontroll er imidlertid avgrenset mot forhold som faller inn under kontrollområdet til Norges Banks representantskap, slik at Riksrevisjonen kun kan kontrollere statsrådets myndighetsutøvelse.¹⁸⁴ Riksrevisjonens kontrollansvar i relasjon til Oljefondet er derfor mer indirekte, men kan komme på spissen hvis det oppstår begrunnet tvil om statsrådets utøvelse av sitt kontrollansvar.

8. Straffelovgivningens virkeområde (jurisdiksjon) og «allmenne hensyn»

Straffeloven gjelder etter lovens § 4 første ledd for det første «for handlinger foretatt i Norge».¹⁸⁵ I dette tilfellet er de relevante hovedhandlingene (krigsforbrytelser mv) foretatt på palestinsk territorium mens de relevante selskapenes antatte medvirkningshandling (for eksempel et våpensalg) kan være utført i Israel eller i et annet land, eller flere steder på en gang som ledd i en avtale. De relevante mulige norske medvirkningshandling eller manglende overordnet kontroll med Oljefondet vil derimot være foretatt i Norge, nærmere bestemt i Norges Bank, Etikkrådet, Finansdepartementet, Regjeringen og/eller Stortinget.

Handlinger foretatt i utlandet av en «norsk statsborger» eller av «en person med bosted i Norge», eller «på vegne av et foretak registrert i Norge», slik som Norges Bank er, er i tillegg omfattet av straffeloven uavhengig av gjerningssted når handlingene «er straffbare som krigsforbrytelse, folkemord eller forbrytelse mot menneskeheten» etter lovens kap. 16, jf. lovens § 5 første ledd bokstav a-c og nr. 2. Dessuten følger det av § 5 femte ledd at hvis handlingen i utlandet har en minstestraff på fengsel i 6 år eller mer og «er rettet mot noen som

¹⁸⁴ Meld. St. 7 (2018-2019), *Om ny sentralbanklov*, pkt. 3.1.3.

¹⁸⁵ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1-1#KAPITTEL_1-1

er norsk statsborger eller bosatt i Norge», så vil det også foreligge jurisdiksjon. Mange *norske palestinere* ble for eksempel utsatt for israelske forbrytelser mot menneskeheten og antakelig også krigsforbrytelser og folkemord i Gaza helt fra 7. oktober og til de eventuelt ble evakuert ut fra Gaza (jf. ICJ-Norges og Forsvar folkerettens anmeldelse til NAST som er nevnt tidligere).

I tillegg gjelder det *universell jurisdiksjon* for slike handlinger, jf. lovens § 6, som NAST har lagt til grunn gjelder i relasjon til israelske krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten, og derfor også folkemord i Gaza og Palestina.¹⁸⁶

Samlet sett er det derfor ingen tvil om at handlinger i relasjon til Oljefondets investeringer som det kan være aktuelt å anmelde, er omfattet av straffelovens virkeområde, jf. både straffeloven § 4 første ledd, § 5 første ledd, § 5 femte ledd og § 6.

Det er imidlertid en viktig rettslig og praktisk forskjell mellom jurisdiksjon etter § 4 på den ene side og på den annen side §§ 5 og 6. Etter § 5 syvende ledd vil påtale etter § 5 bare reises «når allmenne hensyn tilsier det». For jurisdiksjon etter § 6 gjelder det samme, jf. § 6 annet ledd.

Begrepet allmenne hensyn legger opp til en skjønnsmessig helhetsvurdering. Det gir i utgangspunktet påtalemyndigheten en noe videre adgang enn ellers til å henlegge en sak uten realitetsvurdering hvis handlingen er begått *i utlandet*. Begrunnelsen kan være knyttet til ressursbruken, spesielt hvis innhenting av bevis blir krevende, eller at det er lite trolig at en eventuelt etterlyst person vil bli pågrepet og ført for retten i Norge. Dersom et utenlandsk selskap anmeldes etter reglene i § 5 femte ledd eller § 6, vil noen av de samme hensyn slå inn.

For handlinger relatert til Oljefondet gjelder som utgangspunkt ikke krav om allmenne hensyn, jf. § 4. Her vil handlingen helt eller delvis være begått *i Norge*. Det er da de alminnelige regler i straffeprosessloven kap. 18 som gjelder, jf. § 224 første ledd, om at etterforskning foretas «når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige». I en rimelighetsvurdering er det mulig at NAST likevel vil legge vekt på at hovedhandlingene (krigsforbrytelsene mv) er begått i Palestina og at de relevante selskapenes medvirkningshandlinger også er begått i utlandet.

Etterforskningsplikt vil imidlertid trumfe allmenne hensyn og rimelighet.

NAST har inntatt det standpunkt at det aldri vil foreligge *plikt* til å etterforske hvis handlingen er foretatt *i utlandet*.¹⁸⁷ I den klagesaken som ennå ikke er avgjort av Riksadvokatembetet, har ICJ-Norge og Forsvar folkeretten bestridt dette standpunktet i det konkrete tilfellet og hevdet at det foreligger etterforskningsplikt.¹⁸⁸

¹⁸⁶ <https://forsvarfolkeretten.no/wp-content/uploads/2024/05/23.-mai-2024-Beslutning-av-NAST-om-henleggelse.pdf>

¹⁸⁷ <https://forsvarfolkeretten.no/wp-content/uploads/2024/05/23.-mai-2024-Beslutning-av-NAST-om-henleggelse.pdf>

¹⁸⁸ <https://forsvarfolkeretten.no/2024/06/26/klager-henleggelse-til-riksadvokaten-anmeldelsen-er-utvidet-til-ogsaa-a-omfatte-folkemord/>

I relasjon til handlinger relatert til Oljefondet, som er foretatt *på norsk territorium*, taler mye for etterforskningsplikt. Hovedhandlingene gjelder blant annet medvirkning til drap, massedrap og folkemord. Etter folkeretten har staten plikt til å etterforske slike handlinger på eget territorium. Det gjelder særlig hvis statens eget personell eller egne organer er involvert. Her er det eventuelt den norske statens personell og organer som er involvert som *medvirkere*. Spørsmålet om etterforskningsplikt i et slikt tilfelle er ikke avklart i rettspraksis, men ut fra den norske medvirkningslæren er medvirkningshandlingen en selvstendig handling. At det også gjelder folkerettslig handlingsplikt for statens organer etter folkemordkonvensjonen, jf. foran pkt. 7.3, taler ytterligere for etterforskningsplikt i dette tilfellet.

9. Oppsummering og konklusjon

Det er i dag godt dokumentert og bredt anerkjent at det i Gaza og på Vestbredden er begått krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og handlinger som kan utgjøre folkemord. Disse forbrytelsene har hatt medhjelpere i form av økonomisk aktivitet fra private selskaper. Flere av disse selskapene er eller har vært del av Oljefondets portefølje.

Straffeloven inneholder et generelt forbud mot å medvirke til folkerettslige kjerneforbrytelser, jf. straffeloven kapittel 16 (folkemord mv). Spørsmålet er derfor i første rekke om Norges Bank gjennom Oljefondets investeringer i selskaper som selv har medvirket til slike forbrytelser, kan omfattes av straffansvar for «medvirkning til medvirkning».

Aksjonærrollen gir i denne sammenheng ingen fullgod beskyttelse. Også minoritetsaksjonærer vil kunne holdes ansvarlige dersom investeringene bidrar til kjerneforbrytelser. Det gjør ingen forskjell om fondet har støttet direkte gjerningsmenn eller selskaper som igjen har medvirket – både Romavedtektene for ICC og straffeloven rammer medvirkning til medvirkning. Ansvarer gjelder uavhengig av politiske prioriteringer eller særskilte etiske vurderinger i strid med de strafferettslige normene.

Passivitet kan i seg selv utgjøre medvirkning. Folkeretten pålegger tredjestater en plikt til å handle ved risiko for kjerneforbrytelser. Når investeringer opprettholdes på tross av kunnskap om selskapers rolle i slike forbrytelser, er dette ikke nøytralitet, men mulig straffbar passiv medvirkning.

At investeringer senere trekkes ut, endrer ikke nødvendigvis det strafferettslige bildet. Fullbyrdete, straffbare handlinger kan aldri fullt ut repareres på denne måten, men det kan være et moment ved straffutmålingen. Desinvestering kan med andre ord være en juridisk nødvendighet for å unngå fortsatt medvirkning, men kan samtidig fungere som en innrømmelse av at investeringen har vært uforsvarlig og kanskje lovstridig.

Oljefondets størrelse og posisjon gir saken en særlig tyngde. Som verdens største statlige investeringsfond med offentlig fremhevet etisk profil, kan fondets portefølje ha bidratt til å

legitimere de økonomiske strukturene som har medvirket til forbrytelsene og styrket selskapers evne og kanskje ikke minst vilje til å fortsette sin medvirkende virksomhet.

Denne utredningen har forsøkt å gi et nærmere begrunnet svar på spørsmålet om det kan være begått straffbare handlinger relatert til Oljefondets investeringer i israelske eller andre utenlandske selskaper som har medvirket til straffbare handlinger i Palestina

Både vilkårene for foretaksstraff og mulig individuelt straffansvar har vært utredet, men ikke endelig konkludert. Nærmere konklusjoner vil være en oppgave for påtalemyndigheten etter en eventuell etterforskning ved Kripos og NAST og i siste instans domstolene. Ved en eventuell anmeldelse til NAST vil det være behov for best mulig dokumentasjon av den delen av de relevante selskapers virksomhet som knyttes til relevante hovedhandlingene i de okkuperte områdene, sammenholdt med en drøftelse av vilkårene for straffansvar for de anmeldte handlinger i Norge. Det er viktig at en anmeldelse er saklig begrunnet i relevante faktiske og rettslige forhold.

En eventuell anmeldelse vil kunne utformes langs flere mulige linjer. Når det gjelder tidsmessig avgrensning, kan det synes hensiktsmessig med en generell grense bakover i tid til 1. januar 2023, men slik at tidsperioden kan presiseres nærmere i relasjon til ulike hovedhandlingene. For handlinger relatert til Gaza, er det for eksempel naturlig å avgrense til perioden etter 7. oktober 2023 og fremover. Det må tas stilling til hvilke israelske forbrytelser (hovedhandlingene) som forutsetningsvis er straffbare etter straffeloven og skal velges ut, og hvilke israelske og andre utenlandske selskapers utførelse av eller medvirkning til disse hovedhandlingene som anmeldelsen primært skal konsentrere seg om. Ikke minst må det bestemmes hvilke norske foretak og enkeltpersoner som eventuelt skal anmeldes i Norge.

Nærmest uansett hvilke avgrensninger som ellers gjøres i en anmeldelse, vil det være naturlig å anmelde **Norges Bank** som foretak.

En slik anmeldelse vil kunne vektlegge medvirkning til overtredelse av straffeloven § 103 annet ledd bokstav a (ulovlig bosetting), medvirkning til overtredelse av § 104 første ledd bokstav a (plyndring) og § 104 første ledd bokstav b (ødeleggelse eller beslagleggelse av palestinsk eiendom), særlig relatert til Vestbredden. Det kan også være aktuelt å anmelde Norges Bank for medvirkning til overtredelse av § 102 første ledd bokstav j (apartheid) på Vestbredden og medvirkning til overtredelse av § 135 (terrorfinansiering). Videre vil det være naturlig å vurdere anmeldelse av Norges Bank for medvirkning til forbrytelser mot menneskeheten rettet mot den palestinske sivilbefolkningen i Gaza, jf. særlig straffeloven § 102 første ledd bokstav a (drap), bokstav b (utryddelse), bokstav d (tvangsflytting av en sivilbefolkning internt i Gaza), bokstav h (forfølgelse) og bokstav k (annen umenneskelig handling), og for forsettlig medvirkning til folkemord, altså medvirkning til visse handlinger begått med hensikt om helt eller delvis å ødelegge en folkegruppe, jf. særlig § 101 første ledd bokstav a (drap), bokstav b (betydelig skade på kropp eller helse) og bokstav c (levevilkår som tar sikte på å fysisk ødelegge gruppen, helt eller delvis). Det er ikke et krav at medvirkeren har delt denne hensikten, ordinært forsett er tilstrekkelig for medvirkningsansvar, jf. straffeloven § 101 annet ledd.

De relevante selskapene i NBIMs portefølje faller slik sett i to hovedkategorier. For det første selskaper som på forskjellige måter gjennom sin virksomhet har utført eller medvirket til ulovlig bosetting og plyndring på Vestbredden. For det andre selskaper som har solgt våpen og militær teknologi til israelske myndigheter under de israelske angrepene på Gaza siden 7. oktober 2023.

Den første gruppen selskaper omfatter flere kategorier: banker og finansinstitusjoner som direkte finansierer de ulovlige bosettingene gjennom lån, forsikring og andre finansielle tjenester (for eksempel Bank Leumi, Bank Hapoalim, Israel Discount Bank og Mizrahi Tefahot Bank), selskaper som leverer utstyr til israelske myndigheter som brukes til å ødelegge palestinsk eiendom på Vestbredden (Caterpillar, som også har levert store, armerte bulldosere brukt på Gaza), selskaper som besørger konstruksjon av infrastrukturen for apartheid (Alston, Cemex), selskaper som foretar eller medvirker til plyndring (ICL Group, Heidelberg Materials), og turistselskaper som fasiliteter, normaliserer og styrker de ulovlige bosettingene (for eksempel Airbnb og Booking.com).

Den andre gruppen selskaper omfatter også flere kategorier, her skal nevnes to: selskaper som produserer og leverer våpen, våpendeler eller reservedeler til israelske myndigheter (Leonardo S.p.A., RTX Corp, Rolls Royce Holdings PLC, ThyssenKrupp, Oshkosk Corp, Rheinmetall AG) og selskaper som leverer militær teknologi/sikkerhetsteknologi til IDF (Hewlett Packard Enterprise Co, Motorola Solutions).

For samtlige av de nevnte selskapene finnes det personer som har handlet på vegne av selskapene i den relevante virksomheten og som har vært klar over hva de har bidratt til med hensyn til relevante israelske hovedhandlinger. De relevante faktiske israelske handlinger har vært gjennomgående omfattende og detaljert beskrevet i åpne offentlige kilder og gjelder dessuten faktiske forhold som de relevante selskapene har hatt plikt til å undersøke og holde seg orientert om etter folkeretten og internasjonale standarder for ansvarlig næringsliv. At bosettingene på okkupert område har vært ulovlige og dermed utgjør en krigsforbrytelse har lenge vært erkjent av norske myndigheter. At okkupasjonen av Gaza, Vestbredden og Øst-Jerusalem har vært ulovlig både før og etter 7. oktober 2023, har også vært på det rene og ble slått endelig fast av ICJ i juli 2024. At det var reell risiko for folkemord i Gaza, ble klart fra og med ICJs første rettsordre i januar 2024 i saken Sør-Afrika mot Israel. Videre var det klart at det forelå høy risiko for israelske krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten i Gaza fra og med anmodningen fra ICCs sjefsanklager til domstolen om arrestordre på Israels statsminister og forsvarsminister i mai 2024 på grunn av slike handlinger. Arrestordren ble utstedt av ICCs dommerpanel i november 2024.

I denne utredningen er det pekt på at Norges Bank gjennom NBIMs statlige investeringer og eierskap har hatt eller kan ha hatt innflytelse over de relevante selskaperes virksomhet. Dette kan ha skjedd på flere måter og vil kunne utgjøre fysisk, psykisk eller passiv medvirkning, eventuelt i kombinasjon. Det må i disse vurderingene tas hensyn til at Norges Bank gjennom Oljefondet er en stor aktør i det internasjonale aksjemarkedet og opererer som en statlig, institusjonell investor med lovbestemte og konstitusjonelle kontrollmekanismer som skal sikre

etisk forsvarlig investorpraksis. Sammenholdt med en politikk for aktivt eierskap har Norges Bank større innflytelse over de enkelte selskaper i porteføljen enn den enkelte eierandel tilsier, og det kan også ha medført innflytelse over israelske hovedhandlinger gjennom passiv aksept. Norges Bank har samlet sett utvist stor grad av passivitet med hensyn til faktisk desinvestering i det meste av den aktuelle perioden – til tross for at det stadig har kommet til nye opplysninger om de forhold som kan gjøre medvirkning via investeringer straffbare.

Personer som har handlet på vegne av NBIM og Norges Bank i denne forbindelse kan ha handlet forsettlig ved å ha vært klar over de faktiske forhold både med hensyn til hovedhandlinger og de relevante selskapenes medvirkning, men uaktsomhet er nok til å kunne utløse foretaksstraff. Flere av personene i NBIMs ledergruppe har hatt vurdering av investeringsrisiko som sentrale arbeidsoppgaver. Etikkrådets medlemmer har hatt folkerettslig, menneskerettslig og etisk risiko som nærmest eneste oppgave.

Finansdepartementet ved statsråden, den øverste politiske og ledelsen ellers, den relevante ekspedisjonssjefen, og finansråden, må antas å ha hatt omfattende og god kunnskap om NBIMs investeringer og vurderinger. Finansdepartementet har hatt et overordnet ansvar etter loven, jf. sentralbankloven § 4-1 nr. 4, jf. straffeloven § 109. Hvis Norges Bank ilegges foretaksstraff, er det mye som taler for at også Finansdepartementet kan ilegges foretaksstraff. Det kan tale for å anmelde Finansdepartementet hvis Norges Bank anmeldes, men da for brudd på kontrollansvar.

Om et eller flere utenlandske foretak (selskaper) skal anmeldes samtidig er et annet spørsmål. Det har foran vært lagt til grunn at det er sannsynlig at en rekke israelske og andre utenlandske foretak i Oljefondets portefølje har medvirket til blant annet krigsforbrytelser. Samtidig vil det her oppstå spørsmål knyttet til jurisdiksjon og allmenne interesser, jf. pkt. 8. Det kan tale for å avgrense en eventuell anmeldelse til norske foretak.

Når det gjelder ansvar for relevante **enkelpersoner**, faller disse i flere grupper. For eksempel kan det tenkes ansvar også for rådgivning, jf. Etikkrådets medlemmer. I en eventuell anmeldelse av enkeltpersoner vil det være naturlig å konsentrere seg om et begrenset utvalg av de antatt mest ansvarlige i forskjellige roller, basert på deres handlinger, kunnskap og plass i systemet. Det kunne tilsi å rette oppmerksomheten mot sentralbanksjefen (som er leder av Hovedstyret), NBIMs ledergruppe, leder for representantskapet, og statsråden, og eventuelt – under atskillig mer tvil – medlemmer av Stortingets finanskomite. Deler av forsettskravet kan imidlertid bli utfordrende å bevise, jf. foran pkt. 7.4.2.6.

Avslutningsvis skal det kort kommenteres hvorfor det kan være behov for etterforskning av strafferettslig ansvar til tross for at det finnes et grundig og omfattende rådgivnings- og kontrollregime knyttet til NBIMs investorvirksomhet. Systemet omfatter blant annet NBIMs ledelse, hovedstyret i Norges Bank, Etikkrådet, Representantskapet, Finansdepartementet og Stortinget. En nærmere gjennomgang av dette systemet avdekker samtidig noen svakheter, blant annet samlet sett relativt begrenset og noe smal juridisk fagkompetanse – særlig er det lite kompetanse innen alminnelig folkerett, internasjonal strafferett og norsk strafferett. Etikkrådet har for eksempel så vidt vites aldri gjennomført en tilsvarende utredning som dette. I NBIMs

ledergruppe er det én jurist, i Etikkrådet to jurister og i Representantskapet én jurist. I den politiske og departementale toppledelsen er det trolig ingen jurister. I Stortingets finanskomite er det ikke særlig annerledes. Et noe uklart punkt her, for denne forfatter i det minste, er i hvilken grad Norges Bank Administrasjon (NBA) med direktøren og juridisk avdeling har vært involvert med rådgivning i relasjon til de juridiske rammene for NBIMs investeringspraksis og kontroll med eksterne forvaltere. I praksis har hele dette kontrollsystemet sviktet helt.

Samtidig er Riksrevisjonens kontroll på dette forvaltningsområdet begrenset, mens Stortinget i juni 2025 stemte ned et forslag om å be Lovavdelingen gjøre en vurdering av om Norge risikerer et medansvar for folkerettsbrudd gjennom Oljefondets investeringer. Bakgrunnen for forslaget var nettopp kritikken mot Oljefondet, blant annet gjennom kritiske spørsmål og vurderinger fra FNs spesialrapportør Albanese i brev til Finansdepartementet.

Tatt i betraktning den lenge sterke politiske viljen i regjeringen og hos flertallet på Stortinget til å fastholde den etablerte linje og i praksis overlate det rettslige og etiske ansvaret til Etikkrådet, er det på denne bakgrunn ikke så rart, som det umiddelbart kan synes, hvis det likevel har vært gjort alvorlige juridiske feilvurderinger i NBIMs investeringspraksis relatert situasjonen i Palestina og Israel.

Et annet forhold som kan ha spilt inn og svekket det juridiske perspektivet, er regjeringens og store deler av det politiske miljøets insistering på at det å trekke Oljefondet ut av israelske eller andre selskaper med klanderverdig virksomhet i Israel og Palestina ville representere «boikott» av eller «ensidige norske sanksjoner» mot Israel. Slike uttalelser har gjerne vært ledsaget av at boikott eller norske sanksjoner ikke er «riktig virkemiddel» eller «et virkemiddel som vil ha liten effekt», slik blant andre statsminister Jonas Gahr Støre og utenriksminister Espen Barth Eide i forskjellige sammenhenger har fremført.¹⁸⁹ Dette kan lenge ha vært med på å skyggelegge at Norge, regjeringen og Norges Bank, og andre virksomheter og selskaper – helt uavhengig av hva som politisk sett er et effektivt eller «lurt virkemiddel»¹⁹⁰ – har folkerettslige forpliktelser som kan utløse strafferettslig ansvar for kjerneforbrytelser og som derfor krever grundige juridiske vurderinger og handling. I en rettsstat må også myndighetene og offentlige organer operere innenfor lov og rett. Dette gjelder selvsagt også for Statens pensjonsfond utland, som kort sagt ikke skal investere i medvirkning til kjerneforbrytelser eller i selskaper hvor det er reell risiko for slik medvirkning. Dette har ledelsen i NBIM, Norges Bank og Finansdepartementet, og mange politikere vist overraskende liten evne og vilje til å skjønne.

Essensen i denne utredningen er derfor denne: Spørsmålet om Oljefondets investeringer handler ikke primært om etikk eller politikk, men om strafferettslig medvirkning til kjerneforbrytelser. Unnlatelse av å etterforske og holde noen ansvarlige, vil i seg selv utgjøre et nytt lag av

¹⁸⁹ Se for eksempel Støres svar til AUF-leder Gaute Skjervø etter sistnevntes krav på Utøya 31. juli 2025 om at Oljefondet må trekke ut sine investeringer fra Israel: <https://www.nrk.no/norge/auf-vil-at-arbeiderparti-regjeringen-skal-trekke-oljefondet-ut-av-israel-1.17511155>

¹⁹⁰ Se for eksempel tilsvarende Barth Eide om akademisk boikott og økonomiske sanksjoner mot Israel fra Norge: <https://www.khrono.no/barth-eide-kan-ikkje-lenger-samarbeida-med-alle-ein-vil/988980>

svikt. Denne utredningen viser at dersom etterforskning ikke iverksettes, vil det ikke være fordi straffelovens regler ikke gir grunnlag for det, men til tross for at de gjør det.

Konklusjonen er at det kan være god grunn til å overveie en anmeldelse, men også at NAST på eget initiativ burde iverksette etterforskning.